

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
2016-YL-012**

**YENİ SOSYAL HAREKETLER BAĞLAMINDA
BERGAMA MÜCADELESİ**

**HAZIRLAYAN
Ayşegül MERMER**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Kayhan DELİBAŞ**

AYDIN-2016

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Sosyoloji Ana Bilim Dalı öğrencisi Ayşegül MERMER tarafından hazırlanan “Yeni Sosyal Hareketler Bağlamında Bergama Mücadelesi” başlıklı tez,24.12.2015 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

<u>Unvanı, Adı ve Soyadı :</u>	<u>Kurumu</u> _____:	<u>İmzası:</u>
Prof. Dr Kayhan DELİBAŞ	Adnan Menderes Üniversitesi
Prof. Dr. Nuran EROL IŞIK	İzmir Ekonomi Üniversitesi
Yrd. Doç Dr Emin Baki ADAŞ	Adnan Menderes Üniversitesi

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu (Tezin Türü) tezi, Enstitü Yönetim Kurulununsayılı kararıyla(Tarih) tarihinde onaylanmıştır.

Prof. Dr. Recep TEKELİ

Enstitü Müdürü

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

...../...../2016

Ayşegül MERMER

ÖZET

YENİ SOSYAL HAREKETLER BAĞLAMINDA BERGAMA MÜCADELESİ

Ayşegül MERMER

Yüksek Lisans Tezi, Sosyoloji Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Kayhan DELİBAŞ

2016, 105 sayfa

1970'lerden itibaren ABD'de ve Batı Avrupa'da yaşanan toplumsal değişimler ile birlikte toplumsal hareketlerin niteliği de değişmiştir. Bu dönemde sınıf mücadelesini temel alan klasik sosyal hareketlerden post materyalist değerleri temel alan yeni sosyal hareketlere geçiş olmuştur. Yeni sosyal hareketler aktörlerin nitelikleri açısından eski hareketlerden farklıdır. Bu çalışma ile Bergama Maden Karşıtı Hareket on yıl sonra aktörlerin gözünden tekrar değerlendirilmiş ve yeni sosyal hareketler bağlamında analiz edilmiştir.

ANAHTAR KELİMELELER: Toplumsal Hareketler, Yeni Toplumsal hareketler, Bergama Maden Karşıtı Hareket.

ABSTRACT

THE BERGAMA STRUGGLE IN THE CONTEXT OF NEW SOCIAL MOVEMENTS

Ayşegül MERMER

Master Thesis, Department of Sociology

Supervisor: Prof. Dr. Kayhan DELİBAŞ

With the social changes took place in the United States and in Western Europe after the 1970s the nature of Social movements has changed as well. A major shift occurred in this period; the change occurred from conventional social movements based on class struggle to New Social Movement based on post-materialist values system. In terms of the nature of the actors New social movements are different from the old movement actors. With this study we have revisited the Bergama Anti Gold Mine protest, after ten years, and aimed to understand the perceptions of protestors through their eyes.

KEYWORDS: Social Movements, New Social Movements, Anti Gold Mine Movement, Bergama movement.

ÖNSÖZ

Bu tez yaklaşık iki buçuk yıllık bir çabanın ürünüdür. Bu süre zarfında çalışma bana sadece konuyla ilgili akademik bilgi değil, bir bilimsel araştırma da yaşanan süreçlerle ilgili önemli deneyimler de kazandırmıştır. Öncelikle tezin konusunun seçiminde, araştırmanın ilerlemesi ve sonuçlanmasında büyük katkıları olan, çalışma süresince benden tecrübesini ve bilgisini esirgemeyen, tavsiye ve önerileri ile bana yol gösteren değerli tez danışmanım, hocam Prof. Dr. Kayhan DELİBAŞ'a teşekkür eder saygılarımı sunarım. Ayrıca Tez savunma jürimde yer alan değerlendirmeleri ile çalışmaya katkıları olan Prof. Dr Nuran Erol IŞIK'a ve Yrd. Doç Dr. Emin Baki ADAŞ'a teşekkürlerimi sunarım. Araştırmanın etaplarında yaşanan sıkıntıları benimle birlikte sırtlayan ve bana desteklerini esirgemeyen; her koşulda yanımda olan aileme teşekkür ederim. Saha çalışması boyunca birçok değerli katılımcı bana yol gösterdi. Burada hepsine tek tek teşekkür etmem imkânsız ancak özellikle saha çalışmasını yaptığım Narlıca, Çamköy, Ovacık köylülerine katılımlarıyla bana yol göstermelerinden dolayı teşekkür ederim. Son olarak da, çalışmanın yeni sosyal hareketler ve Bergama Maden Karşıtı Hareketler ile ilgili çalışma yapacaklara ve bu konulara ilgi duyan akademisyenler, genç araştırmacılar, politikacılar, politika geliştiriciler, gazeteciler ve diğer meslek erbabından herkese yararlı olmasını umarak sözlerime son veriyorum.

Ayşegül MERMER

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT	ix
ÖNSÖZ	xi
SİMGELER DİZİNİ.....	xiii
TABLolar DİZİNİ	xv
RESİMLER DİZİNİ.....	xvii
EKLER DİZİNİ.....	xix
GİRİŞ	1
1. ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR	4
1.1. Araştırmanın Hipotezi	4
1.2. Araştırmanın Amacı.....	4
1.3. Araştırma Yöntem ve Teknikleri.....	4
1.4. Araştırmanın Kapsamı	6
1.5. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	7
2. TOPLUMSAL HAREKETLER VE TOPLUMSAL HAREKET TEORİLERİ ..8	
2.1. Toplumsal Hareketler.....	8
2.1.1. Toplumsal Hareket’ Kavramı.....	8
2.1.2. Toplumsal Hareketlerin Ortaya Çıkışı	12
2.2. Toplumsal Hareketleri Açıklayan Teoriler.....	13
2.2.1. Klasik Paradigma: Kolektif Davranış Teorisi	13
2.2.1.1. Kolektif Davranış Yaklaşımına Yönelik Eleştiriler	16
2.2.2 Kaynakların Mobilizasyonu Yaklaşımı.....	17
2.2.2.1. Kaynak Mobilizasyonu Kuramına Yönelik Eleştiriler	21

2.2.3. Siyasi Fırsatların Yapısı ve Kolektif Eylem Teorisi.....	22
2.2.3.1. Siyasi Fırsatların Yapısı Ve Kolektif Eylem Teorisine Yönelik Eleştiriler	24
3. YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER	25
3.1. Yeni Toplumsal Hareketlerin Başlayışı: 1968, Sınıf Siyasetinden Toplumsal Harekete Mi?.....	25
3.2. Yeni Sosyal Hareketlerin Genel Özellikleri	27
3.3. Yeni Sosyal Hareketlere Farklı Yaklaşımlar	28
3.4. Yeni Sosyal Hareket Örneği: Çevreci Hareketler.....	35
3.4.1. Çevre, Çevre Sosyolojisi Ve Çevreci Hareketler	35
3.4.2. Çevreci Hareketlerin Ortaya Çıkışı	36
4. TÜRKİYE’DE SOSYAL HAREKETLER	38
5. BERGAMA MADEN KARŞITI HAREKET: KISA BİR TARİHÇE.....	5
6. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME	52
TARTIŞMA VE SONUÇ.....	78
KAYNAKÇA	89
EKLER	95
ÖZGEÇMİŞ.....	95

SİMGELER DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
AP	: Adalet Partisi
ÇED	: Çevresel Etki Değerlendirmesi
Dev-Genç	: Devrimci Gençlik
DP	: Demokrat Parti
RP	: Refah Partisi
THKO	: Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu
THKP/C	: Türkiye Halk Kurtuluş Partisi – Cephesi
TİP	: Türkiye İşçi Partisi
TİİKP	: Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
YDABÇAG	: Yer Deniz Atmosfer Bilimleri ve Çevre Araştırma Grubu

TABLolar LİSTESİ

Tablo 6.1. Katılımcıların Medeni Durumu.....	52
Tablo 6.2. Katılımcıların Hareket Sürecindeki Meslekleri	52
Tablo 6.3. Katılımcıların Şuan ki Meslekleri.	53
Tablo 6.4. Katılımcıların Aylık Gelir Durumları.	53
Tablo 6.5. Katılımcıların Ailelerinin Aylık Gelir Durumları.	53
Tablo 6.6. Katılımcıların Maddi Durumları.	54
Tablo 6.7. Aktörlerin Harekete Katılmalarındaki Amaçları.....	75

RESİM LİSTESİ

Resim 1.1. Bergama Köylülerinin Bir Protesto Yürüyüşünden. (2013, 27 Temmuz) Evrensel.....	6
Resim 5.1. Köylüler Gösterideler. (2013, 19 Eylül) Görele sol.....	45
Resim 5.2. Bergama Direnişi İle İlgili Bir Haber. (1992, 20 Haziran). Milliyet s.....	45
Resim 5.3. Köylüler Bir Gösterideler. (2013, 19 Eylül) Görele sol.....	46
Resim 5.4. Bergama Altın Madeni Karşıtı Hareket Hakkında Basında Çıkan Bir Haber.(34 Trilyonluk Hayır) (1997, 14 Ocak). Milliyet s. 3.....	47
Resim 5.5. Bergama Köylülerinin Direnişi. (2015, 29 Mayıs) Evrensel.	48
Resim 5.6. (1998, 14 Ocak). Milliyet s. 20.	49
Resim 5.7. Bergama Ovacık altın madeninden görüntü, (2005, 8 Haziran) NTV... ..	51
Resim 6.1. Siyanürlü Altın Madeni İşletmesinin Atık Depolama Tesisi. (04.05.2013): Resim http://www.sesonline.net/php/genel_sayfa.php?KartNo=56196	72

EKLER DİZİNİ

Ek-1. Görüşme Soruları.....	95
------------------------------------	-----------

GİRİŞ

Aydınlanma ve sanayileşme ile başlayan süreçle birlikte toplumların sosyal, ekonomik ve siyasal sistemleri de köklü değişim ve dönüşümler geçirmiştir. Bu değişim ve dönüşümler ile birlikte toplumsal hareketler de yeni sosyal sistem içinde yerini almıştır. Toplumsal düzen içinde bireylerin hissettikleri rahatsızlıklara, kendilerine hoşnutsuzluk veren durumlara tepkide bulunma ya da var olan düzeni koruma hedefi ile ortaya çıkan sosyal hareketler günümüze kadar değişik formlarda mevcudiyetini hissettire gelmiştir. Toplumsal hareketler toplumsal sistemin tümünü ya da belirli bir boyutunu, kendilerince ideal bir şekle getirmek için farklı çıkar gruplarının giriştikleri organizasyonlar, kapsamlı örgütlenmelerdir. 1950 ve 60'lar boyunca ortaya çıkan yeni sosyoekonomik, siyasal ve kültürel değişimler ile birlikte eski işçi sınıfı hareketlerinden farklı olarak, 'Yeni Toplumsal Hareketler' ortaya çıkmıştır. Günümüzde toplumsal hareketler çeşitlenerek varlığını korumakta ve sıkça gündemi meşgul etmektedir. Dolayısıyla sosyal bilimler literatüründe sosyal hareketler sosyal bilimcilerin toplumsal analizler ve toplumsal çözümler yapabilmeleri için oldukça işlevsel bir kavram olarak yerini almıştır. Toplumsal hareketler hakkında önemli değerlendirmeler yapmış olan Touraine (1999); güümüz toplumlarını anlamak ve açıklamak için 'sosyoloji' biliminin vadesinin dolduğunu ve yerini hak ve özgürlüklerin aranması için yapılan gösteri ve hareketlerin aldığı ileri sürer. Yani toplumsal hayatı çözümlemek için, 'sosyal hareket' çalışmalarını vazgeçilmez görür ve bu sosyal hareket analizlerine büyük önem atfeder. Günümüzde sosyal hareketler eskisinden farklı formlarda ortaya çıkmaya başlamış ve bu yeni hareketler literatüre 'Yeni Toplumsal Hareketler' olarak girmiştir. Gay, lezbiyen ve kadın hareketleri, öğrenci hareketleri, küreselleşme karşıtı hareketler ve daha sayabileceğimiz pek çok hareketi içine alan bu yeni hareketlerden biri de çevreci toplumsal hareketlerdir.

Çevreci hareketler, son zamanlarda, tüm dünyada olduğu gibi özellikle gezi parkı olayları ve daha da yaygın olarak HES karşıtı hareketler ile Türkiye'nin de gündemini çokça meşgul etmeye başlamıştır. Fakat bu hareketlerin ülkemizde ortaya çıkışının tarihi daha eskiye dayanır. Mesela İzmir, Balıkesir, Uşak, Çanakkale ve Artvin'de nükleer santrallere, altın madenlerine, hidroelektrik santrallerine karşı; yaşam alanlarını korunmak için yerel halk ayaklanmış ve pek çok çevreci hareketler meydana gelmiştir. Bu çevreci hareketlerin en

önemlilerinden ve ülke çapında ses getirenlerin başında İzmir'in Bergama ilçesinde siyanürlü altın madenine karşı olan çevre odaklı sosyal harekettir.

Bu çalışmada araştırmamızın teorik bağlamı olan 'Yeni Toplumsal Hareketler' "Bergama Altın Madeni Karşıtı Hareket" üzerinden inceleyeceğiz. Konumuzu somutlaştıracağımız alan olarak Bergama direnişini seçmemizde pek çok faktör etkili olmuştur. Mesela Türkiye'de çevreci hareket denilince ilk akla gelenlerden biri olan Bergama Altın Madeni Karşıtı Hareket, Türkiye'de bireylerin çevre hakları koruma çabalarının geniş katılımlı bir sosyal hareket haline gelmesine, büyük etkisi olmuş bir mücadeledir. Ayrıca Bergama köylüleri yasal yollarla madeni engellenmeye çalışmalarının yanında uzun yıllar sürdürdükleri değişik eylem şekilleri ile ülkemizde pek çok ilkleri yaşatmışlardır. Hareket yerel halk tarafından gerçekleşmesine rağmen ülke çapında sesini duyuran bir mücadele haline gelmiştir. Bu yönüyle çalışmamızda, farklı grupları harekete geçirmiş, sıra dışı eylemler ile gündemde uzun süre yer etmiş ve pek çok yargı kararını kazanmış olan Bergama direnişinin incelenmesi, ülkemizde ki yeni toplumsal hareketleri anlamamız açısından anlamlı olacaktır. Çünkü yeni toplumsal hareketler toplumun dinamiklerin değişim ve dönüşüm geçirmesiyle eskisinden farklı biçimde ortaya çıktığından bahsetmiştik. 'Bergama Altın Madeni Karşıtı Hareket' Türkiye'de ortaya çıkmış Yeni Toplumsal Hareketlerin önemli bir örneği olması sebebiyle bu hareketi incelemek, toplumumuzun değişim dinamiklerini ve dönüşen sosyal yapısını anlamak ve analiz etmek için de işlevsel olacaktır.

Çalışmamız da öncelikle 'Yeni Toplumsal Hareketler' hakkında ortaya atılmış kuramlardan literatür taraması yapılmış ve Bergama Altın Madeni Karşıtı Hareket üzerine yapılmış akademik çalışmalar üzerinden konuyla ilgili birtakım veriler elde edilmiştir. Bu kaynaklar tasnif ve analiz edilerek araştırmamızın teorik kısmı oluşturulmuştur. Araştırmamızın teorik, kuramsal ve kavramsal kısmı oluşturulduktan sonra saha araştırması ve uygulama bölümüne geçilmiştir. 'Yeni Sosyal Hareketler' ve 'Bergama Maden Karşıtı Hareket' ile ilgili literatür incelendiğinde, araştırmamızın amacı ve doğası düşünüldüğünde çalışmaya bireylerin düşünceleri ve yaşam biçimlerini anlamaya yönelik olan nitel araştırmamızın uygun olduğu görülmüş ve nitel araştırma tekniklerden derinlemesine mülakat yoluyla veri toplanmıştır. Çalışmamızda elli kişiye uygulamış olduğumuz mülakat sonuçları yer yer istatistikî veri olarak yer yer de katılımcı görüşlerinin doğrudan metne aktarılmış hali ile mevcut olup bu veriler araştırmamızın temel aldığı Yeni Sosyal Hareketler teorisi bağlamında değerlendirilmiştir. Çalışmamızın sonuç

bölümünde ise özellikle Yeni Sosyal Hareket teorileri ve diğer sosyal hareket teorileri ile saha çalışmasından elde ettiğimiz bulgularımız karşılaştırılmış, varsayım ve hipotezlerimizin doğruluğu ve yanlışlığı değerlendirilmiştir.

1. ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR

1.1. Araştırmanın Hipotezi

Araştırma hipotezimiz; Bergama Maden Karşıtı Hareket bir Yeni Sosyal Hareket örneğidir. Araştırmanın amacı ve seyri bu hipotezin yörüngesinde şekillenmiş, araştırma sürecinde bu hipotezin doğruluğu veya yanlışlığı test edilmeye çalışılmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Geçmişte yaşanan sosyal olay veya olguları bilimsel olarak analiz etmek, toplumun geleceği hakkında bilimsel söylemlerde bulunmaya, sosyal hayattaki mevcut sorunları çözmeye yardım eder. Bu çalışma ile asıl amaçlanan 1990'lı yılların başında başlayan 2005 yıllarına kadar devam eden Bergama hareketinin on yıl sonra tekrar ele alınmasıyla geçmişte yaşanan bir sosyal hareketin aktörlerin gözünden yeniden değerlendirerek sosyolojik veriler edinmek ve Bergama'daki altın madeni karşıtı hareketi objektif şekilde çözümlmek, değerlendirmek, analiz etmektir. Araştırma konusu olan Bergama Altın Madeni Karşıtı Hareketin Yeni Toplumsal Hareketler kuramı çerçevesinde özelde Bergama'daki, genelde Türkiye'deki yansımalarını incelemek ve konu hakkında ki akademik bilgiyi arttırmaktır. Bu yönüyle araştırmamızın temel amacının ekseninde doğan alt amaçlardan biri; Bergama Altın Madeni Karşıtı hareketin yeni toplumsal hareket olup olmadığı ya da hareketin hangi yönleriyle yeni olduğunu ve hangi yönleriyle 'Yeni Sosyal Hareketler' paradigması çerçevesine oturtulabileceğini ortaya koymak ve söz konusu çevreci hareketi yeni sosyal hareketler bağlamında değerlendirmektir. Bu amaç doğrultusunda, Bergama Maden Karşıtı Hareketin nasıl ortaya çıktığı, katılımcıların taleplerinin ve şikâyetlerinin neler olduğu, örgütlenmenin nasıl gerçekleştiğini, hareketin nasıl sürdürüldüğü, devam ettiği süreç içinde ne gibi değişimler geçirdiği, aktörlerin gözünde hareketin başarı durumunun nasıl değerlendirildiği, hareketin pratikte ne gibi sonuçlar ortaya çıkardığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

1.3. Araştırma Yöntem ve Teknikleri

Bu araştırmada söz konusu sosyal hareket incelenirken seçilen metot, araştırmacının çalışma sahasından kendini tamamen soyutlayıp sosyal olayı fiziksel bir gerçeklik gibi değerlendirmeyi öneren pozitivist yöntem değil

araştırmacının olayı düşünsel bir aktör olarak betimlemesini içeren uygun bulan yöntem olmuştur.

Çalışma sosyolojik bir araştırma olduğundan araştırma süresi boyunca sosyolojinin temel kavramlarından ve sosyal bilimlerin yöntemlerinden yararlanılmıştır. Araştırma sürecinde önce kuramsal ve kavramsal çerçevenin oluşturulması için mevcut sosyolojik literatür taranmış; kullanılacak kavramlar, tanımlar, kuramlar incelenmiştir. Bu doğrultuda ‘Yeni Toplumsal Hareketler’ başta olmak üzere toplumsal hareketler, çevreci hareketler ile ilgili temel kuramları ortaya koyan kuramcıların kitapları ve ilgili güncel doktora tezleri çalışmanın temel kaynaklarını teşkil etmiş ve bu kaynaklardan literatür taranması gerçekleştirilmiştir. Kitaplık araştırması sonunda Bergama Altın Madeni Karşıtı Hareketin ‘Yeni Toplumsal Hareketler’ paradigması çerçevesinde nasıl bir konumda olduğunu teorik olarak ortaya koymamızı sağlayacak kavramsal sentezlere ulaşılmıştır. Çalışmanın teorik kısmın tamamlanmasından sonra uygulama kısmına geçilmiştir. Uygulama aşamasında araştırmanın amacı doğrultusunda, Bergama mücadelesine katılan aktörlerin talepleri, deneyimleri, harekete nasıl ve hangi amaçla katılıp, hareketten ne bekleedikleri, hareketi nasıl yorumlayıp anlamlandırdıkları, gurubun örgütlenmesinin nasıl gerçekleştiği vb. gibi soruların sorgulanabileceği nitel araştırma yönteminin çalışma için daha uygun olacağı g r lm ştir. Yukarıda da belirttiğimiz tarz soruların yanıtlarını arayan yani bireylerin konu hakkında kişisel düşüncelerini ve olaya ne gibi anlamlar yüklediklerini sorgulayan araştırmalarda derinlemesine mülakatlar tekniği en uygun araçtır. Bu nedenle araştırmanın amaçlarına ulaşması ve varsayımlarını test edilebilmesi için örneklem olarak seçilen guruba sosyoekonomik durumlarını ölçen temel sorulardan sonra derinlemesine mülakat yöntemine uygun açık uçlu sorular yöneltilmiştir.

Mülakatlar iki haftada tamamlanmış ve sahada elde ettiğimiz bulguların bir kısmı niceliksel veri analizine uygun olarak, yazıya aktarılmış, verilerin analiz sonuçları ile yeni sosyal hareket teorileri karşılaştırılmış ve genel bir değerlendirme yapılmıştır. Yani görüşmeler sonucu elde ettiğimiz bulgular ve literatür taramasından edindiğimiz kuramsal bilgilerin (teorik ve pratik alanların) etkileşimi sağlanarak başlangıçta kurulan hipotezlerin doğruluğu ve yanlışlığı tespit edilmeye ve amaçlar doğrultusunda sorduğumuz araştırma sorularına cevap bulunmaya çalışılmıştır.

1.4. Araştırmanın Kapsamı

Toplumsal hareketlerin post modern dönemdeki formatı olan yeni sosyal hareketler üzerinde temellenen araştırmanın kapsamı Bergama maden karşıtı hareketle sınırlı olup çalışma sahamız maden bölgesine en yakın Çamköy, Narlıca, Ovacık köyleri olarak belirlenmiştir. Aslında harekete Bergama ilçe merkezi ve köylerinin yanında ülkenin çeşitli bölgelerinden çevreci dernek üyeleri ve aktivistlerden de katılım olmuştur. Fakat ilçe merkezindeki aktörleri tespit etmenin, şehir dışından gelen aktörlere ulaşmanın zorluğu, evreninin harekete destek veren köylüler olarak belirlenmesine yol açmıştır. Araştırmanın başında çalışmayı köylerden kadınlı erkekli bir örneklem üzerinde gerçekleştirmeyi planlamış hatta kadınların eylemlerde kendilerine has ürettikleri pratikleri öğrenme adına onlara özgü sorular hazırlanmıştır. Çünkü mücadeleye Bergama köylüleri kadını, erkeği, genci, yaşlısıyla katılmış; tek yumruk olmuşlardır.

Resim 1.1. Bergama Köylülerinin Bir Protesto Yürüyüşünden. (2013, 27 Temmuz) Evrensel.

Fakat sahaya indiğimizde kadınlara ulaşmada, görüşmeye ikna etmede zorluk çekeceğimizin farkına varılmış ve örneklem sadece erkekler olarak değiştirilmiş, kadınlara has sorular iptal edilmiş ve dolayısıyla örneklemimizin kapsamı da değişmiştir. Bergama'da ikamet etmemden dolayı araştırmaların veri toplama (mülakatlar) aşamaları esnasında çalışma sahasına ulaşım, zaman tasarrufu, kaynak ve maliyet açısından sıkıntılar yaşanmamıştır. Diğer yandan aktörlerin hareket sırasında ve sonrasında yaşadıkları birtakım olaylardan dolayı aktörleri görüşmeye ikna etmede karşımıza engeller çıkmıştır. Şöyle ki; Bergama Altın Madeni Karşıtı Hareketi aleyhinde eser yayınlayan Necip

Hablemitoğlu'nun bir cinayete kurban gitmesi, aktörlere maden taraftarlarınca Alman ajanı, vatan haini yaftası vurulması, hukuki mücadelelerinin ve eylemlerinin sonuçsuz kalmasından ötürü aktörlerde oluşan bir korku ve tükenmişlik duygusu hissedilmekte ve genelde görüşme taleplerimizi reddetmekteydiler. Araştırmanın bilimselliği ve samimiyetimize ancak soruları sormaya başladığımızda ikna olan aktörler görüşme esnasında gayet istekli cevap vermişlerdir. Onlarda sorularımızı cevaplarırken sıradan günlük alışkanlıklarını sorgulayan bir araştırmadaki rutinlik değil geçmişte yaşadıklarını anlatırken zaman zaman heyecan, coşku ve nefret gözlemlenmişlerdir. Bunun yanında yer yer küfreden çoğunlukla vatan haini olmadığını ve vatanperverliğini ispat etme gayreti içinde olmaları, yaşanan olayların aktörler üzerindeki duygusal etkisinin de araştırmamızın kapsamı içine yer verilmesini gerekli kılmıştır. Hareketin çevreci bir hareket olmasının yanında/ötesinde aktörlerin yaşam alanlarını, habitatlarını korumayı, kendilerinin olanı kendi istekleri doğrultuda şekillendirmeyi amaçlayan bir mücadele olduğu tespit edilmiş ve araştırmamızın kapsamı bu yönde şekillendirilmiştir. Araştırmanın aşamaları boyunca ölçülü düzeylerde değişimler olsa da genel olarak tezin kapsamı 'Yeni Sosyal Hareketler' bağlamında 'Bergama Maden Karşıtı Hareket' ile sınırlı olup çalışmamız bu yörengede seyir etmiştir.

1.5. Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmanın evreni, Bergama'da siyanür ile altın arama yöntemine karşı ortaya çıkan toplumsal harekete destek veren yerel halktır. Harekete ilçe merkezindeki halkın yanında yoğun olarak Bergama'ya bağlı köylerden (yaklaşık 17 köyden) destek verilmiştir. Fakat genel olarak madene daha yakın ve diğer köylere nispeten madenin zararlarından daha çok etkilenen Çamköy, Narlıca, Ovacık köylerinden katılım olmuştur. Bu nedenle örneklemin bu üç köyden seçilmesinin uygun olduğu görülmüş ve rastlantısal olmayan amaçsal örnekleme yöntemi ile örnekleme belirlenmiştir. Örnekleme Çamköy, Narlıca, Ovacık köylülerinden maden karşıtı harekette aktif bir biçimde yer almış elli kişi olarak belirlenmiş ve bu kişiler ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Görüşmeler, katılımcıların yaşadığı köylerde yani Narlıca, Çamköy ve Ovacık köylerinde; genelde köy kahvehanelerinde, bazen de katılımcıların evinin bahçesinde gerçekleştirilmiştir.

2. TOPLUMSAL HAREKETLER VE TOPLUMSAL HAREKET TEORİLERİ

2.1. Toplumsal Hareketler

Toplumsal hareketler köylü hareketleri, milliyetçi hareketler, sosyalist hareketler, kadın hareketi işçi hareketi, çevreci hareket, gay lezbiyen hareketleri, barış hareketleri, anti nükleer hareketler gibi pek çok alanda kendini gösteren ve günümüz toplumunda önemi gittikçe artan bir konudur. Toplumsal hareketler toplumsal sorunlar karşısında bir başkaldırı olarak görülmesinin yanında günümüz toplumsal yapısının vazgeçilmez dinamikleri arasına girmiştir. Toplumsal düzenin işleyişi içinde önemli bir yere sahip olan sosyal hareketler zaman içerisinde, özellikle de sanayi toplumu çağıyla birlikte pek çok sosyal bilimcinin ilgisini çekmiş ve üzerinde çokça çalışılmış bir kavramdır. Söz konusu kavram ile ilgili farklı tanımlar yapılmış, farklı kuramlar geliştirilmiştir. Sosyal hareketlerin meydana gelme şekilleri, katılımcıların; amaçları, eylem şekilleri, nitelikleri, örgütlenme biçimleri ve hareketin sonuçları çoğu kez birbirinden farklılık göstermesi nedeniyle ‘sosyal hareketler’ ile ilgili farklı tanımlar ortaya çıkmıştır. Bu nedenle toplumsal hareketlerin ortaya çıkışı ve bu hareketler ile ilgili yapılmış tanımların üzerinde durmak çalışmamız için gerekli olmuştur.

2.1.1. ‘Toplumsal Hareket’ Kavramı

Tez çalışmamızda kullandığımız başlıca kavramlardan birisi toplumsal hareket kavramıdır. Toplumsal hareketler ile ilgili yapılan birkaç tanımlarından bahsedecek olursak; Touraine (1999)’ e göre sosyal hareketler toplumsal yapının geçirdiği değişim ve dönüşüm sonrası ortaya çıkan rahatsızlıkların ifade edilme biçimidir. Aynı kültürel eğilimlere sahip bireyler dayanışma içine girerek toplumsal hareketleri oluşturur ve mevcut sistemin hegemonyasına karşı meydan okurlar (Melucci, 1999 ve Touraine, 1999). Postmodernizm kavramından çok modernizmin devamı üzerinde duran Habermas (1981)’e göre ise sosyal hareketler ileri kapitalist toplumların meşruiyet ve motivasyon krizlerinin bir göstergesidir. Aktörler toplumsal hareketler aracı ile yaşam dünyalarını sömüren sisteme tepki göstermektedirler. Sosyal bilimler literatüründe toplumsal hareketleri, toplumsal düzenin devam etmesi için çatışmaların işlevsel olduğu savını güçlendiren toplumsal olaylar olarak da değerlendiren argümanlar mevcuttur. Bu perspektif ile toplumsal hareketler toplumun kendi içinde yaşadığı

çatışma, mücadele etme ve direnme stratejileri ile toplumun dinamik ve statik yapısını değişik düzeylerde etkilerler. Fakat toplumsal hareketler salt toplumu değiştirme amacı etrafında örgütlenen grupların eylemlerinden doğmaz. Bazı hareketler toplumun değişimini amaçlamaz, aksine toplumun var olan durumunu, yapısını korumayı, muhafaza etmeyi amaçlar (Castells, 2006: 99-100). Devlet tarafından yapılan reformlara, toplum içinde kendiliğinden oluşan değişimlere karşı girişilen hareketler de mevcuttur. Tilly (2004) de sosyal hareketleri, toplumda geleneksel olandan farklı bir hayat tarzı ve dünya görüşünü oluşturmak amacı taşıyan faaliyetler, davranış tarzları olarak tanımlar. Zanden (1959) gibi yazarlara göre ise sosyal hareketler; *“Engel olunmak istenen bir değişime ya da tatmin edici olmayan bir duruma karşı sürekli ve organize çabalar”* (Akt; Yıldırım, 2012: 22) şeklinde bir tanım yapmıştır. Yani toplumsal hareketler sadece yenilik ve değişiklik getirme, devrim yapma amacı taşıyan organizasyonlar değil sisteme dikta edilen veya sistem içinde kendiliğinden ortaya çıkan değişimlere mani olmayı hedefleyen eylemlerdir.

Kendall (2008) toplumsal hareketleri amaçlarına göre kategorileştirmiştir. Ona göre toplumsal hareketler beş çeşittir. Bunlar; reform hareketleri, devrimci hareketler, dinî hareketler, alternatif hareketler, direniş hareketleridir.

- **Reform hareketleri:** Toplumsal yapının kısmi bir boyutunu değiştirerek toplumu iyileştirmeyi amaçlayan hareketlerdir.

- **Devrimci hareketler:** İdeal bir toplum kurmak ve toplumda kökten bir değişimi sağlamak için radikal yöntemleri kullanan hareketlerdir.

- **Dinî hareketler:** Farklı inançlardaki kişilerin inançlarını değiştirmeyi hedefleyen hareketlerdir.

- **Alternatif hareketler:** İnsan davranışının tamamını olmasa da belirli bir boyutunda kısmi bir değişimi hedefler.

- **Direniş hareketleri:** Toplum içinde ortaya çıkan bir değişimi durdurmayı amaçlayan hareketlerdir (Akt; Yaylacı, 2012: 42).

Toplumsal hareket örnekleri arasında;

- Kadın hareketi (feminizm),

- İşçi hareketi hareketleri,
- Faşist hareketler,
- Faşizm karşıtı hareketler,
- Anti psikiyatri ya da psikiyatrik çabalarla başarıya ulaşanların hareketleri,
- Milliyetçi hareketler,
- Dayanışma hareketleri,
- Çevreci hareket,
- Kürtaja karşı olanların hareketleri,
- Hayvan hakları hareketleri,
- Barış hareketleri sayılabilir (Crossley, 2002: 1-2).

Yukarıda maddeler halinde ifade ettiğimiz toplumsal hareketlerin çeşitliliğinden de anlaşılacağı gibi, toplumsal hareketler birbirinden farklı çıkar gruplarından oluşan kapsamlı örgütlerdir. Toplumsal hareketlerin meydana gelmesinde özellikle; işçiler, kadın grupları, öğrenciler, gençlik ve entelektüel kesim önemli toplumsal tabakalardır (Tilly, 2004: 13). Bu çeşitlilik toplumsal hareketlerin pek çok farklı talebi içerdiğini göstermektedir. Bununla birlikte Touraine (1997) ve Tilly (2004) sosyal hareketlerin ortaya çıktığı ve ilerleme kaydedebildiği toplumlarda demokrasinin var olduğunu ileri sürerler. Touraine (1997: 90)'e göre:

“Toplumsal hareket kavramı, sınıf çatışması kavramıyla karşılaştırıldığında demokrasiye ve temel insan hakları savunusuna daha çok bağlıdır.”

Tilly (2004: 201-203) ise demokratikleşme ve toplumsal hareketler arasında ki ilişkiyi şöyle açıklar:

- Toplumun demokratikleşme düzeyi düşük veya yok ise toplumsal hareket meydana gelmez.

- Toplumda yeni yeni bir demokratikleşme süreci söz konusu oluyor ise kampanyalar, repertuarlar toplumsal hareketler ile benzerlik gösterir ancak toplumsal hareket kampanyaların, repertuarların olgun bir birleşimi değildir.

- İleri bir demokratikleşme süreci varsa toplumsal hareketler sınırlı kesimlerde de olsa yine görülür.

- Yaygın demokratikleşme varsa, toplumsal hareketlerin programlarının repertuarlarının gösterilerinde, program kimlik ve yer açısından yaygınlaşma görülür.

- Yeni başlayan bir uluslararası demokratikleşme sürecinde ise toplumsal hareket uluslar arası nitelik kazanır.

Demokratikleşmenin sağlandığı bir ortamda toplumsal hareketlerin daha yaygın olduğunu ileri süren Tilly (2004: 214-216) bunun nedenini şöyle maddeler:

- Devlet vatandaşı ile ilişkilerini daha formel ve kolay hale getirmesi ile o toplumdaki vatandaşlar için hak talebinde bulunmak makul bir davranış olarak görülür.

- Demokratikleşme ile birlikte tüm bireylerin eşitlenmesi önceleri marjinal olarak görülen guruplara da söz hakkı doğması ve kimliklerini ifade etmede ki engellemelerin kalkması ile toplumda ki hareketlenme kolaylaşmaktadır.

- Pek çok kamusal organda vatandaşların etkisinin artması ile birlikte bireyler hak talebinde bulunmak için yeni fırsatlar yakalanmakta ve hareketlenme için güvenli bir ortam oluşmaktadır.

- Demokratikleşme ile artan seçim kampanyaları, siyasi partiler, sendikalar, ticari kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları, lobiler vb sosyal hareketleri besler.

Özetleyecek olursak Tilly toplumda ortaya çıkan sosyal hareketlerin o toplumun demokratikleşme düzeyiyle paralel geliştiğinin söylemektedir.

2.1.2. Toplumsal Hareketlerin Ortaya Çıkışı

“Toplumsal hareketler” kavramını ilk kez Saint Simon, on sekizinci yüzyılda Fransa’da ve başka yerlerde mevcut otoritelere karşı yeni siyasal güçlerin meydana getirdiği toplumsal eylemleri kavramlaştırmak için kullanmıştır (Marshall, 1999: 746). Alman sosyolog Lorenz von Stein ise “1789’dan Günümüze Fransız Toplumsal Hareketleri’nin Tarihi” (1850) adlı eserinde “toplumsal hareket” kavramını halkın siyasi mücadelesini araştıran çalışmalar içinde değerlendirmiştir (Tilly, 2004). Sosyal hareketin geçmişi daha eskiye dayansa da kavram halinde sosyal bilimler literatüründe dile getirilişi 19. Yüzyılda ancak gerçekleşmiştir.

Günümüzde var olan anlamıyla toplumsal hareketlerin ortaya çıkış tarihini Markoff (1996) 18. Yüzyılın sonlarına dayandırır. Ona göre; 18. yüzyılda ekonomik değişimlerle birlikte toplulukların iletişimi ve bağlantısı güçlenmiştir. Avrupa ve Kuzey Amerika’da ortaya çıkan bu hareketler, ülkelerdeki sosyal hareket için elverişli siyasal koşulların yeşermesiyle gelişmiştir. Ayrıca farklı yerlerdeki insanların ortak hareket etmesini sağlayan yeni kitle iletişim araçlarının ve okuryazarlığın artması da toplumsal hareketleri ortaya çıkaran ve arttıran önemli faktörlerdir (Akt; Yaylacı, 2012). Günümüzde toplumsal hareketlerin artış göstermesi ise teknolojinin gelişmesi, iletişim araçlarının ve eğitim düzeyinin artması ile ilişkilendirilmektedir. Diğer yandan Arendt ve Kornhauser (2004) sosyal hareketin ortaya çıkış sürecini şöyle ifade ederler: Sağlıklı bir toplumun güçlü sınıfları ve grup dayanışmaları vardır. Fakat kentleşmenin ve sanayileşmenin gerçekleştiği ortamda; sınıf ve grup dayanışması güç kaybetmeye ve yok olmaya başlar ve toplumda anomi, köksüzleşme başlar. Köksüzleşmiş yığınlar karizmatik liderler ve güçlü seçkinler tarafından kolayca yönetilir ve kandırılır (Akt; Çalı, 2006). Böylece sosyal hareketler ortaya çıkar. Toplumsal hareketlerin nasıl ortaya çıktığı ile ilgili literatür incelendiğinde genel olarak karşımıza, sosyal hareketin bireyleri rahatsız eden olay veya olguların mevcut olduğu durumda meydana geldiği tezi çıkar. Bu konuda Tilly şu ifadeleri kullanır:

“Toplumun bu değişik çıkar grupları tek bir şikâyet çevresinde bir araya gelirler. Söz konusu şikâyet çoğu durumda, belli bir politik ortamda genel anlamda hissedilen demokrasi eksikiğidir.”(Tilly, 2004: 13).

Toplumda herhangi bir konudaki şikâyet ve rahatsızlıklar toplumsal hareket için gerekli şartları oluşturur. Fakat Tilly (2004)’e göre bir sosyal hareket için sadece toplumdaki rahatsızlık yeterli değildir. Toplum içinde aynı şikâyete ve aynı ideolojiye sahip bireylerin bir araya gelip, toplumsal hareketleri ortaya çıkaracak organizasyonları gerçekleştirmeleri gerekir. Yani Toplumsal hareketler bir amaca hizmet etmeleri örgütlü olmaları ve bir ölçüde süreklilik göstermeleri bakımından kolektif davranıştan ayrılırlar.

2.2. Toplumsal Hareketleri Açıklayan Teoriler

Toplumsal hareketler ile ilgili tanımlara baktığımızda, sosyal hareketlerin genellikle toplumların gelişme problemleri ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Sosyal hareketleri açıklayan teorisyenlerin çoğu, toplumların gelişim prensiplerini kuramlarına temel almışlardır. Toplumsal hareketleri tanımlamaya ve onların karakterlerini çözümlenmeye yönelik yaklaşımlar, eski ve yeni paradigma olmak üzere iki ana başlık altında toplanabilir.

2.2.1. Klasik Paradigma: Kolektif Davranış Teorisi

Kolektif eylem analizleri toplumsal hareket analizleri ile ayrılmaz şekilde bağlantılıdır (Della porta ve Diani 2006). Bu kolektif eylem analizlerinin toplumsal hareketler ile ilişkilendirilmesi yani sosyal hareketlerin kolektif davranış temelinde ele alınması İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında yaşanan olayların etkisi ile birlikte başladığı bilinmektedir. Kolektif davranış teorisine teoriye göre toplumsal hareketler toplum da bir takım problemler varsa meydana gelir.

Gustave Le Bon, Herbert Blumer, gibi bu teinin temsilcileri arasında yer alan Neil Smelser(1962) “Theory of Collective Behavior” adlı çalışmasında sosyal hareketleri toplumların modernleşme süreçleri sonucunda ortaya çıkan yapısal değişmelere bir tepki olarak meydana gelen olaylar olarak değerlendirir. Bu yaklaşıma göre toplumun sağlıklı ve sorunsuz olduğu koşullarda sosyal hareketler meydana gelmez. Bireyler toplumda yaşanan sorunlara ve kendilerine kötü veya haksız görünen konularda tepkide bulunmak için sosyal hareketleri bir

imkân olarak görmüşlerdir. Bireylerin toplum içerisindeki ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel alanlarda yaşadıkları rahatsızlıkları yok etmek amacıyla doğan sosyal hareketler, toplumun değişim ve dönüşümünü sağlamıştır. Sosyolojik açıdan hem kolektif davranış hem de sosyal hareket, aynı düşünceye sahip bireylerin, şekilsiz ve sürekli birleşmesi olup bunları oluşturan aktörler de devamlı ve şekilsiz guruplardır. Bu yönüyle iki davranış da ortak özelliklere sahiptir (Akt; Türkdoğan, 2013: 37). Toplumda meydana gelen sosyal hareketler bir kolektif hareket biçimidir ama toplumsal hareketler; siyasi partiler, çıkar gurupları, ya da mezhepler içinde yer alıp siyasi veya kültürel kolektif eylemlere kıyasla daha fazla olguyu yansıtır (Della porta ve Diani, 2006: 19-20). Bu yönü ile toplumsal hareketler, kolektif davranış biçimi olmasının yanında ondan daha kapsamlı bir kavramdır.

“Önemli kolektif hareket teorisyenlerinden Smelser kolektif davranışı, modernleşme sürecinin doğurduğu yapısal değişimlere tepki olarak ortaya çıkan irrasyonel ve geçici hareketler olarak değerlendirilir.” (Çayır, 1999: 14).

Yani Smelser’e göre toplumsal hareketler, modernliğin mağdur ettiği guruplar tarafından gerçekleştirilen irrasyonel eylemlerdir. İrrasyoneldir çünkü modern toplumsal düzene entegre olamamış, toplum tarafından dışlanmış bireyler dışlanmışlığın ve marjinalliğin verdiği his ile düşüncesizce ve saldırganca davranır. Bu aktörlerin meydana getirdiği toplumsal hareketler ancak modernliğin söz konusu dışlanmış guruplarca içselleştirilmesi, kabul edilmesi ile son bulabilir. Smelser (1962) toplumsal hareketlerin, toplumda yaşanan hızlı değişimlerin bir yan etkisi olarak ortaya çıktığını ileri sürer. Ona göre sosyal hareketler toplumun iç dengesini sağlayan mekanizmaların absorbe edemediği bir gerilimdir.

Smelser’in kolektif davranışı açıklayan “Değer Eklenme Kuramı” altı adımı içerir. Bunlar:

1-Sosyal yapının olanakları kolektif davranışın ortaya çıkması için gerekli olan şartları sağlamalı.

2- Yapısal gerginlik olmalı.

3-Problem ve gerginliğin kaynağı olarak genelleşmiş bir inanç toplum içinde yayılmalı.

4- Sosyal yapıda sosyal hareketi tetikleyici ve hızlandırıcı faktörler ortaya çıkmalı.

5- Potansiyel hareketliliği gerçek bir harekete dönüştüren organizasyonel aktivite ağları olmalı.

6- Kolektif davranışın dönüşmesinde sosyal kontrol olmalıdır (Akt; Della Porta ve Diani, 2006).

Toplumsal hareketleri sosyo-psikolojik bir temele dayanan kolektif davranışın bir yansıması olarak gören Le Bon (2012)'a göre bireyler ortak idealler etrafında bir araya gelip kolektif şekilde hareket ederken her birey aynı kabiliyet ve zekâ seviyesine iner. Kitle içindeki bir cahil ile bir bilgin aynı şekilde düşünüp aynı şekilde hareket ederler. Le Bon Toplumsal hareketleri psiko-sosyal açıdan ele almış ve kolektif davranışların oluşumunda, kolektif bilinç ve kitle ruhu üzerinde durmuştur. Le Bon (2012)'a göre toplumsal hareketler bir irrasyonellik durumudur; insan kitle içinde hareket ederken duyguların esiri olabilmektedir. Oluşan bu kitleler zekâca normal insanların da aşağısındadırlar; o kadar ki, bir bilim adamı ile bir ahmak eşit hale gelirler. Kolektif Davranış yaklaşımının temelini oluşturan bu yaklaşımda Le Bon insanı, kitle içerisinde irrasyonel davranan ve şiddete eğilimli, amaçsızca ve panik içinde koşuşturan protestocu bir mahlûk olarak görür. Le Bon'a göre kolektif davranış; toplumsal yaşamda bireyler arasındaki günlük ilişkilerden ve etkileşimden oluşur. Toplumsal hareketler ise bireylerin bu günlük yaşam biçiminin ve rutinlerine müdahale edilmesinden kaynaklanan rahatsızlıktan dolayı ortaya çıkar. Birey de tek başına iken, kitle içindeyken taşıdığı özelliklerden farklı özellikler taşır. Kitlelerin özel niteliklerinin oluşma Sebepleri:

i. Birey kitle içindeyken, sayı fazlalığının verdiği güç, güven ve mesuliyetsizlik duygusuyla yalnızken kendini frenleyip yapmadığı davranış sergiler.

ii. Kitle içindeki bireyler düşünsel etkileşim ile kitleye özgü nitelikleri oluştururlar. Bireyler birbirlerinin düşüncelerini etkileyip, bir bireyin his ve düşünceleri bir diğerine geçer. Bu öyle hipnoz edici bir durumdur ki, birey kendi menfaatlerini unutup topluluğa kendini feda eder.

iii. Kitle psikolojisi, kitle içindeki bireylerin normal hayatta sahip olduğuna zıt bir karaktere bürünmesine neden olur (Le Bon, 2012).

Yani Le Bon (2012)'a göre; kitle (kalabalık, yığın) basit anlamıyla, rastgele bir fertler topluluğudur. Bu kitleyi meydana getiren bireylerin hangi niteliklere sahip olursa olsun, kalabalık halinde olmaları onların bir kolektif ruha sahip olmalarını sağlar. Bu kolektif ruh aktörlerin kitle içinde, yalnızken davranmadığı şekilde davranmalarına yol açabilir. Kitle içinde bireyler, bireysel olarak yapmayacağı/yapamayacağı şeyleri yapabilir. Kitle içinde yer alan sosyal hareketin aktörü, sürü psikolojisiyle hareket eden bireyler, sosyal hareketler de irrasyonel eylemlerdir. Herbert Blumer'ın geliştirdiği 'Sembolik Etkileşimci Yaklaşımı' da 'kolektif davranış'a dayanır ve o da kolektif davranış ekolünde sayılır. Blumer'a göre toplumsal hareketler toplumda yaşanan huzursuzluğa, hareketi meydan getiren kültüre ve kimliğe göre açıklanabilir. Blumer sosyal hareketleri yeni bir yaşam tarzını bulmak amacı taşıyan 'kolektif girişimler' olarak görür. Ona göre sosyal hareketleri tetikleyen ve motive eden unsur bireylerin yaşam biçiminden tatminsizliği ve toplumda ki hoşnutsuzluk durumudur. Yani toplumsal harekete katılan bireyler yeni yaşam tarzlarına kavuşma umutlarıyla harekete geçerler (Crossley, 2002: 3). Blumer toplumsal hareketleri varolan düzenden farklı olarak yeni bir düzen kurmak isteyenlerin bir araya gelerek organize ettiği kolektif hareketler olarak görür.

Genel olarak kolektif davranış kuramcıları sosyal hareketleri, toplumdaki değişim sorunundan doğan patolojik vakalar hareketin aktörlerini de mantıksızca hareket eden irrasyonel bireyler olarak görürler.

2.2.1.1. Kolektif Davranış Yaklaşımına Yönelik Eleştiriler

Kolektif davranış yaklaşımının sosyal hareketlere getirdiği önemli değerlendirmeleri olsa da eksik yönleri de vardır. Teori toplumsal hareketlerin patolojik bir vakıa olarak değerlendirip bu olayların fonksiyonel yönünü görmezden gelir. McAdam (1982) bu kuramı, toplumsal hareketlerin toplumsal gerilimler sonucu ortaya çıktığı düşüncesini, hareketlerin meydana geldiği siyasi ortamı yok saydığı gerekçesiyle eleştirir (Akt; Yaylacı, 2012). Yani toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasının nihai sebebini toplumda yaşanan rahatsızlık ve hoşnutsuzluk olarak gören bu paradigma hareketlerin politik boyutunun ihmal etmiştir. Kısacası kolektif davranış teorisi, sosyal hareketlerin toplumun

gelişmesini sağlayan işlevsel yönünü göz ardı etmesi ve hareketleri anomik durumlar olarak görmeleri sebebi ile yetersiz bir yaklaşımdır. Ayrıca hareketin toplumdaki bireylerin hoşnutsuzluğundan doğduğuna dikkat çekmiş yani hareketin ortaya çıkış sebeplerine odaklanmış fakat hareketin nasıl gerçekleştiği ile ilgilenmemiştir.

2.2.2 Kaynakların Mobilizasyonu Yaklaşımı

Kaynak mobilizasyonu teorisi, 1970'lerden 1990'lara kadar olan süreçte özellikle Kuzey Amerika'da kendini baskın olarak hissettiren bir sosyal hareket teorisidir. Tilly, Zald, Ash gibi teorisyenler Olson gibi ekonomistlerin, Salisbury gibi siyaset bilimcilerin, Rudé, Hobsbawm, Soboul, Wolff gibi tarihçilerin çalışmalarından yola çıkarak kaynak mobilizasyonu kuramını ortaya atmışlardır (Cohen, 1999: 114).

“Kaynak mobilizasyonu paradigması, eski teorilerdeki yapısal gerilimleri ve ideolojilerin hakimiyetini vurgulayan yaklaşımın bir düzelticisi olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle Charles Tilly, John McCarthy ve Mayer Zald gibi sosyologlar gerginliklerin toplumda daima var olduğuna ve mobilizasyon (hareketlilik) için hem kaynakların hem de harekete rasyonel bir yönelimin gerekliliğine işaret ettiler. Onlara göre aktör tamamıyla hislerinin, kanılarının ve hareketine rehberlik eden ideolojilerin etkisi altında değildir. Aktörün daha çok, kar ve maliyet mantığı açısından anlaşılması gerekir.” (Çayır, 1999: 133).

Bu kuramda sosyal hareketler kolektif davranış yaklaşımında iddia edildiği gibi toplumdaki bir patolojiden ya da işlev bozukluğundan ortaya çıkan bir olay değil aksine siyasi sistemin parçasıdır. Bireyin yaşadıkları toplum içindeki olay ve olgulardan rahatsızlık duyması hemen hemen her toplumda kendini gösterir. Fakat bu şikâyetlere sahip bireylerin organize olup eyleme geçmesi her toplumda yoktur. Çünkü bireylerin bir araya gelmesi, örgütlenmesi, ortak harekete geçmesi ve toplumsal hareketlerin meydana gelmesi zor bir olaydır. Yani toplumdaki her rahatsızlık bir toplumsal hareket doğurmaz. Hareketin oluşması için temel olan hareket için gerekli olan kaynakların harekete geçirilmesidir. Bu yaklaşım, yoğun sosyal ağların mobilizasyonu mümkün kıldığını ve ekonomik olanakların kaynak hareketliliğini kolaylaştırarak harekete hız kazandırdığını savunur. Kaynak mobilizasyonu teorisi ekolü düşünürleri kolektif harekete katılan aktörlerin nasıl faaliyete geçtiği, harekete içeriden ve

dışarıdan verilen desteğin harekete etkisi, kaynakların nasıl elde edildiği gibi konular ile ilgilenirler (Della Porta ve Diani, 2006: 15). Söz konusu kuramcılar hareketin ortaya çıkış sürecini analiz ederken sosyal hareketin nasıl örgütlendiği ve politik ve sosyal stratejilerin nasıl oluşturulduğu üzerine yoğunlaşır. Buna bağlı olarak bu kuramcılar sosyal hareketlerin ortaya çıkması, devamlılığının sağlanmasını ve başarıya ulaşması için toplumda bir rahatsızlığın var olmasından çok, gerekli kaynağın ve bu kaynakları harekete geçirebilme kabiliyetine sahip aktörlerin mevcudiyetini gerekli görürler. Yani belli amaçlar için bir araya gelmiş guruplar gerekli kaynaklara sahip ise sosyal hareket meydana gelir.

Lin (2003) toplumsal hareketler için gerekli olan kaynakları bireye ait olan kişisel kaynak ve sosyal ağ ve ilişkilerde mevcut olan sosyal kaynaklar olmak üzere ikiye ayırır. Kişisel kaynaklar bireyin sahip olduğu; cins, ırk, yaş, din, eğitim, meslek, gelir, kişisel beceri gibi özellikler olup bireylerin hâkimiyeti ve kontrolü altındadır. Sosyal kaynaklar ise, kişiler arası ilişkilerde yani diğer bireylerin egemenliği altında bulur. Kişinin bu kaynaklara ulaşması için öteki kişiler ile iletişim halinde olması gerekir (Lala, 2010: 17). Yani sosyal hareketlerin başarıya ulaşması için aktörlerin kişisel kaynakları yeterli değil bu kaynakları mobilize edecek sosyal ilişki ağları da gereklidir.

Kaynak mobilizasyonu teorisyenlerinden Edwards ve McCarthy (2004) toplumsal hareketlerin gerçekleşmesi için gerekli kaynakları şöyle ifade ederler:

i. Sosyal-örgütsel kaynaklar: Bu kaynaklar sosyal organizasyona has olan örgütlenme stratejileri, sosyal ağlar, etkileşimi ve iletişim gibi faktörleri ifade eden kaynak çeşididir.

ii. Moral kaynakları: Harekete verilen dayanışmacının desteği, harekete sempati duyanların desteğini ve hareketin toplum içindeki meşruiyetini içerir.

iii. Kültürel kaynaklar: Toplumsal hareket sırasında oluşan tecrübeler, deneyimler, Bordieu'nun habitus kavramını karşılayan kültürel eserler ve ürünleri ifade eden kaynak türüdür.

iv. İnsan kaynakları: Sosyal harekete katılan aktörler, hareketin gönüllüleri, personelleri, harekete verilen emek, aktörlerin beceri ve uzmanlığı gibi unsurları içerir. Ayrıca insanların birbiriyle iletişimini, entegresini ve hareketin organizasyonunu sağlayan liderlik kavramı da önemli bir kaynak çeşididir.

v. Maddi kaynaklar; Parasal kaynaklar, mülkiyet, ofis, takım olmak üzere, finansal ve fiziksel sermaye denilen unsurlardan oluşur. Bir toplumsal hareketin meydana gelmesi için parasal kaynaklar zorunlu bir kaynaktır (Edwards ve McCarthy, 2004).

Sosyal hareketin meydana gelmesi sosyal-örgütsel kaynaklar, moral kaynakları, kültürel kaynaklar, insan kaynakları, maddi kaynakların mevcut olması ve söz konusu kaynakların mobilizasyonu gerçekleşmesi ile mümkündür.

Tilly (1977)'e göre toplumsal hareketler, aktörleri harekete geçirmek için gerekli olan kaynaklar üzerinde ki kolektif kontrolü elde eden bir grup tarafından meydana getirilir. Bu kaynaklar ortak çıkarları korumak için gerekli olan emek güç, mal, silah, oy gibi şeylerdir. Kolektif kontrolü elde eden gruplar genelde karmaşık bir içyapıya sahiptir ama bazısı düzenli bir yapıdadır. Bazen bu yapı kaynaklar açısından zengindir ama kaynakların hepsi bireylerin kontrolü altındadır. Mobilizasyon analizi grupların kaynakları elde etmesi ve kolektif eylemler için onları ulaşılabilir hale getiren yol ile ilgilenir. Söz konusu mobilizasyon sürecinde, hareketleri oluşturan guruba hareketin amaçlarına sahip yeni üye alma, grup üyelerini harekete geçirmek için motive etme, harekete katılımın önündeki engelleri kaldırma ve mevcut üyeleri korumak için bir kolektif kimlik oluşturma gibi gereklilikler yerine getirilmelidir (Akt; Van Deer Veen, 2013). Aktörlerin bu faaliyetleri yapması için gerekli motivasyonu sağlayan faktör olarak da bireylere sunulan kazanım ve çıkarlar ön plana çıkmaktadır. Toplumsal hareketler katılan bir bireyin bilinçli bir şekilde rasyonel tercihler yaptığı savı kaynak mobilizasyonu paradigmasının söylediği en spesifik şeylerden biridir (Della Porta ve Diani, 2006: 14). Bu paradigma ile yola çıkan bir çalışmacı için bireylerin harekete katılmasında etkili olan motive edici unsurlar, hareketin faydası ve maliyet durumudur. Kaynak mobilizasyonu kuramcılarının göre toplumsal hareketlere katılan gruplar stratejik avantajlar için, bireyler ise kendi çıkarları için eylem yapar. Bu bağlamda, kolektif hareket kuramında aktörler ile ilgili 'toplumsal hareketlerin aktörlerinin öfkeli ve hayal kırıklığına uğramış kalabalıklar olduğu' savı yerine rasyonalist yaklaşımlar tarafından kendi çıkarını düşünen hesapçı bireyler olduğu düşüncesi gelişmiştir. Yani bir sosyal hareketlerin ortaya çıkması için, harekete katılan bireylerin ekonomi temelli isteklerinin gerçekleştirme amacı taşımaları gerekir ve katılımcılar rasyonel düşünen ve davranan bireylerlerdir. Bu rasyonalist aktörlerin, toplumsal hareketlere katılmalarında ki nihai amaç, şahsi fayda sağlamaktır. Bu yönüyle

bireyler ekonomik çıkarlarına yönelik talepleri yoksa herhangi bir hareketlere katılmaz. Kaynak mobilizasyonu kuramcıları toplumsal hareketleri değişen dünyanın, siyasi alana katılımını sağlayan araçların yeni formları olarak görürler. Yani politik katılımın bu yeni formları olan sosyal hareketler, modern demokratik toplumlarda yeni siyasi kaynaklar yaratan siyasi katılımın araçlarıdır (Mamay, 2007). Bu kurama göre toplumsal hareketler topluma yeni fırsatlar sunmaktadır. Hareketlilik büyük ölçekli, özel amaçlı, bürokratik ve resmi örgütlenmeleri kapsar. Kaynak mobilizasyonu paradigması için analizin objesi sosyal hareket değil, çıkarları çelişen gruplar içindeki kolektif aktördür. Örgütlenme ve rasyonalite kavramlar ise bu yaklaşımın anahtar kelimeleridir. Buna göre bireyler kendine uygulandığını düşündüğü bir baskı, haksızlık ya da hareketten umduğu maddi bir fayda olmaksızın, kaynaklarını ve zamanını kolektif harekete sarf etmezler ve sosyal harekete katılmazlar (Cohen, 1999).

“Belirli açılardan değişik perspektiflerine rağmen kaynak mobilizasyonu teorisyenleri şu varsayımları paylaşırlar: 1) Sosyal hareketler kolektif davranışın çatışmacı perspektifinden anlaşılmalıdır; 2) Kurumsal ve kurumsal olmayan kolektif hareket arasında temel bir farklılık yoktur; 3) Her ikisi de kurumsallaşmış güç ilişkileri çerçevesinde çıkar çatışmalarını içerir; 4) kolektif hareket grupların çıkarlarını rasyonel bir biçimde savunmalarını içerir; 5) Amaçlar ve şikayetler güç ilişkilerinin daimi ürünleridir; 6) Hareketin oluşumu kaynaklar ve fırsatlardaki değişimlere bağlıdır; 7) başarı grubun bir siyasi aktör olarak tanınması veya artan maddi fayda ile gerçekleşir; 8) hareketlilik (mobilizasyon) büyük ölçekli, özel amaçlı, bürokratik ve resmi örgütlenmeyi kapsar.”(Cohen, 1999: 114)

Kaynak mobilizasyonu teorisi, diğer toplumsal hareket kuramlarında yeterince dikkate alınmamış olan ‘kaynak’ konusuna dikkat çekmiş ve bir sosyal hareketin gerçekleşebilmesi için kaynakların mobilize edilmesinin gerektiği üzerinde durmuştur. Bu kurama göre toplumsal hareketler, toplumda ortaya çıkan yeni fırsatlara ve durumlara yönelik rasyonel tepkilerdir. Politik katılımın yeni formları olan toplumsal hareketler, modern demokratik toplumlarda kullanılabilecek yeni politik kaynakları ortaya çıkarabilecek olaylardır. Kaynak mobilizasyonu kuramında sosyal hareketler, bazı kolektif davranış yaklaşımı düşünürlerinin iddia ettiği gibi toplumdaki bir patolojiden ya da işlev bozukluğundan kaynaklanan olaylar olarak değerlendirmezler. Bu kurama göre

sosyal hareketler, siyasi sistemin bir parçası ve sistemde yaşanan değişimlere toplumun gösterdiği bir tepki olarak görülür (Mamay, 2007).

2.2.2.1. Kaynak Mobilizasyonu Kuramına Yönelik Eleştiriler

Kaynak mobilizasyonu kuramının 1970’li yıllar sonrasında ortaya çıkan çatışmaları açıklama konusundaki yenilikçi yönlerine rağmen bu yeniliklere yöneltilmiş önemli eleştiriler de söz konusudur. Kaynak mobilizasyonu kuramcıları, sosyal hareketleri toplumdaki değişimleri karşılama sosyal düzeni yenileme amacı taşıyan eylemler olarak görürler ve böylece sosyal hareketlerin doğasını başarılı bir şekilde açıklarlar. Fakat bu kuram sosyal hareketlerin ortaya çıkış mekanizmasını açıklayama da yetersiz olup sosyal hareketlerin çeşitli tipleri arasındaki ilkesel farklılıklara da önem vermez. Ayrıca kaynak mobilizasyonu faşizm gibi sosyal hareketlerin nasıl meydana geldiğini, bu hareketlerin neden bireylere öz yıkım yaşattığını (Mamay, 2007) siyasi sistem ile toplum arasındaki çelişkiden oluşan devrim, sosyal patlamalar, radikal sosyal değişimler gibi durumları açıklayamaz. Dolayısıyla kuram sosyal hareketin açıklanmasında ekonomik, ideolojik mücadelenin vurgulanmaması, 1960 ve öncesindeki sınıfa ve tabana dayalı hareketlerin göz ardı edilmesi gerekçesiyle eleştirilmiştir.

“Kaynak mobilizasyonu yaklaşımı makro düzeyden kaçınmaktadır fakat gerçekte her kolektif hareketi politik düzeye indirgemektedir. Böylece yeni çatışmaların kültürel boyutunu kaçırmaktadır.” (Melucci 1999: 90).

Melucci (1999) gibi Jasper (2002) da, toplumsal hareketleri kaynak mobilizasyonu kuramı çerçevesinde değerlendirmeyi yanlış bulmuştur. Çünkü bu teori toplumsal hareketleri siyasi ve tarihsel bağlamda incelemesine rağmen toplumsal hareketler üzerindeki kültürel etkiyi göz ardı eder (Lala, 2010). Jasper (2002) ’a göre kaynak mobilizasyonu yaklaşımı çağdaş sosyal hareketleri açıklamak için kaynakların ve gücün stratejik kullanımı üzerinde durarak çatışmanın siyasal yönünü vurgular. Vurgulanan bu nokta yeni sosyal hareketleri açıklamak için işlevsel olsa da yeterli değildir. Çünkü bu teori harekete katılan aktörlerin kimlik, özerklik, sosyal normlar yani kültürel taleplerini açıklamakta zayıf kalmaktadır (Akt Çayır, 1999: 22). Diğer yandan bu teori sosyal hareketi açıklarken aktörlerin duygularını, psikolojik durumunu, şikâyetlerini göz ardı eder (Cohen, 1999: 113).

2.2.3. Siyasi Fırsatların Yapısı ve Kolektif Eylem Teorisi

Yapıları ve stratejileri yönüyle çeşitlilik gösterdiği için toplumsal hareketlerin politika temelinde incelenebileceği düşünülmüş ve 1960 yıllarından itibaren özellikle ABD’de ki sosyal hareketleri değerlendirmek için politik temelli bir kuram olan ‘Siyasi Fırsatların Yapısı ve Kolektif Eylem Teorisi’ ortaya çıkmıştır (Yaylacı, 2012). Kaynak mobilizasyonu teorisinin yenilenmiş ve farklı boyutlarıyla tekrar analiz edilmiş versiyonu olarak değerlendirilen siyasi fırsat teorisi Mayer Zald, Anthony Oberschall ve Charles Tilly gibi kuramcılar tarafından geliştirilmiştir. Bu düşünürler sosyal hareketi; amaçlı, rasyonel, organize olmuş eylemler olarak tanımlarlar (Della Porta ve Diani, 2006: 14). ‘Siyasi Fırsatların Yapısı’ kavramı hareketlerin nasıl yayıldığı, bireylerin kolektif eylemde bulunulacağından nasıl haberdar olduğu, yeni iletişim ağlarının bir sosyal guruptan diğerine nasıl şekillendirildiği ve fırsatların nasıl ele geçirilip yaratıldığı ile ilgilenir (Tarrow, 1994: 18-19). Buna göre toplumda siyasi koşulların fırsatlara dönüştürmesi sayesinde toplumsal hareketler meydana gelir (Van Deer Veen, 2013). Sosyal hareketlerin biçimini tanımlayan şeyin ne olduğu konusunda, en sistematik açıklama ‘Siyasi Fırsatların Yapısı’ yaklaşımından gelir. ‘Siyasi Fırsatların Yapısı’ ‘Kaynak Mobilizasyonu Teorisi’ ile paralel fikirler ileri sürse de bu kuramda sosyal hareketin gerçekleşmesine elverişli kurumsal ve siyasi çerçeve daha ön plandadır (Della Porta ve Diani, 2006: 14). ‘Kaynaklar’ ‘kaynak mobilizasyonu yaklaşımı’ için ne ise, ‘siyasi fırsatlar’ da ‘siyasi fırsatların yapısı ve kolektif eylem teorisi’ için odur. Yaklaşımın öncülerinden Tarrow sosyal hareketleri; sürekli bir dayanışma içinde olan ortak amaçlara sahip elitler, otorite muhalifleri ve bireylerin mücadelesi olarak tanımlayarak toplumsal hareketlerin ortaya çıkması için sürekli etkileşim, dayanışma, ortak bir amaç ve kolektif mücadele gerektiğini ileri sürer (Tarrow, 1994: 4-5). Tarrow sosyal hareketleri toplumdaki otoritelere, baskı gruplarına ya da yerleşik kültürel kodlara karşı, toplumda baskı altında kalmış grupların, ortak hedefler güdümünde ortaya çıkardıkları kolektif eylemler olarak görmektedir. Buna göre toplumsal hareketlerin temelinde mücadelecı/kavgacı kolektif davranışlar vardır. Kolektif davranış, toplumsal kurumlarla kurallar çerçevesinde ilişki kuramayan ve toplumun otoritelerine karşı çıkanlarca gerçekleştirildiğinde mücadelecı-kavgacı eylemlere dönüşür. Ancak bu mücadelecı ve kavgacı kolektif eylemler toplumsal hareketlerin temelini oluşturmalarının yanında, sıradan bireylerin toplumdaki otoritelere sesini duyurabilecekleri tek yoldur (Yaylacı,

2012). Önceleri toplumsal hareketler söz konusu kavgacı, mücadeleci kolektif eylemler olarak ortaya çıktığından yani faşist ve sosyalist hareketler ile özdeşleştirildiğinden olumsuz birer eylem tipi olarak görülmüştür. Fakat 1960'larda gerçekleşen toplumsal hareketler ile birlikte olumlu nitelikleriyle birlikte değerlendirilmeye başlanmıştır.

Sıradan insanlar etkili ve faal vatandaşlar ile iletişime geçip onlarla güç birliğine gittikleri zaman otoriteler ve rakipleri ile aralarında çatışmacı bir politika ortaya çıkar. Yoğun sosyal ağlar, kültürel etkiler ve eylemlere yönlendiren semboller ile desteklenen çatışmacı politikalar, rakipler arasında sürekli bir etkileşime yol açar ve bunun sonucunda toplumsal hareketler ortaya çıkar '*Muhalifleri ile sürekli etkileşim*' ifadesi ile tekil protesto olaylarını toplumsal hareketlerden ayırmak amaçlanmaktadır (Crossley, 2002: 3). Yani bir sosyal hareketi sosyal hareket yapan kolektivite, birliktelik ve muhalifler ile sürekli etkileşimdir.

“Tarrow'a göre sosyal hareketlerin ortaya çıkması ve taraftar toplayabilmesi buldukları ortamdaki siyasi fırsatlara bağlıdır. Siyasi fırsatların azlığı veya çokluğu ise Tarrow'a göre beş temel faktöre bağlıdır. Bunlar sırasıyla;

a)Siyasi katılımın açıklığı...

b)Siyasi gruplaşmaların istikrarı ya da istikrarsızlığı.

c)Destek gruplarının ve etkili hısımların varlığı ya da yokluğu...

d) Seçkinlerin bölünmüşlüğü...

e)Son olarak da, hükümetin talep edilen konularda kamu politikalarını oluşturabilme kapasitesi...”(Tarrow, 2006: 24-25).

Tarrow sosyal hareketler hakkındaki teorik yaklaşımını, "*hareketlerin neden belli dönemlerde ortaya çıktığını ve bu dönemlerin niteliğini araştırmak*" üzerine temellendirmiş olup hareketlerin dışsal boyutunu incelemiştir. Bu yönüyle '*Siyasi Fırsatların Yapısı ve Kolektif Eylem Teorisi*' açısından sosyal hareketler belli bir grubun tepkilerinden oluşan bir olay olmaktan çok sosyal ve siyasal sürecin yani siyasi fırsat yapısının bir sonucu olarak değerlendirilir (Akt.

Yıldırım, 2012). Kısacası toplumsal değişim için toplumda ortaya çıkan fırsatlara odaklanan ‘Siyasi Fırsatların Yapısı ve Kolektif Eylem Teorisi’ toplumsal hareketlerin zamanlaması ve toplumsal hareketlerin süreçleri konularına açıklamalar getirerek (Van deer Veen, 2013) bir toplumda sosyal hareketlerin ne zaman ve hangi şartlarda ortaya çıktığı ve hangi şartlarda sürekliliğini sağlayabildiğı üzerinde durur.

2.2.3.1. Siyasi Fırsatların Yapısı Ve Kolektif Eylem Teorisine Yönelik Eleştiriler

Toplumsal hareketleri siyasi fırsatların yapısı teorisi ile açıklayan kuramcılar analizlerinde sadece siyasi yapı faktörlerini göz önünde bulundurmuşlar toplumdaki kültürel öğelerin rolünü önemsenmemişlerdir (Çalı, 2006). Bir sosyolojik gerçeklik olarak çeşitli yönleri ve faktörleri olan sosyal hareket kavramının tek bir kavram (siyasi yapı) etrafında açıklanmaya çalışılmış olması yaklaşımı yetersiz kılmış ve bu yönüyle teori eleştiriye tabi tutulmuştur. Ayrıca bu yaklaşım sosyal hareket çatışmacı, çekişmeci ve mücadelecî faaliyetler yani salt şiddet olayları olarak değerlendirilmiştir. Oysa sosyal hareketlerin barışçı ve hümanistik yanlarını görmezden gelmek eksik bir analiz olur. Günümüzde eylemleri esnasında hiçbir şiddet unsuru içermeyen hareketler mevcuttur.

3. YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER

Toplumsal hareket ile ilgili çalışmaların geneline bakıldığında, 1970'lere gelindiğinde ABD'de ve Batı Avrupa'da yaşanan toplumsal değişimlerin toplumsal hareketlerin tanımlarında etkili olduğu görülmektedir. 1970 öncesinde ABD'de, 'Kolektif Davranış Teorisi' hâkim iken Avrupa'da Marksizim etkin rol oynamaktaydı. (Crossley, 2002: 10). O yıllara kadar İşçi hak ve emeklerinin sömürülmesine karşı sınıf mücadelesini temel alan işçi hareketlerinde bir düşünüş yaşanırken farklı bir takım sosyal hareketlerin ortaya çıktığını görüyoruz. Farklı bir perspektiften bakacak olursak; Avrupa'da yaşanan Rönesans ve reform hareketleri, matbaanın kullanımı, aydınlanma, Fransız ihtilali, endüstri devrimi ve akılcılığın ön plana çıkması 19. yüzyılda modernizmin doğmasına neden olmuştur. 20 yüzyıla gelindiğinde ise kentleşme, küreselleşme ve teknolojik imkânlar artmış toplumun ekonomik, kültürel, siyasi ve sosyal pek çok ögesi değişim ve dönüşüm geçirmiştir. Toplumlarda yaşanan bu değişimler sonunda endüstri toplumundan, endüstri sonrası topluma; modern toplumdaki post modern topluma geçiş yaşanmıştır. Bu geçiş ile birlikte modern dönemin değerlerinden uzaklaşmış ve toplumlarda yeni değer sistemleri (post materyalist değerler) ortaya çıkmıştır. 1970 sonrasında Marksizm den farklı arayışlara giren ve söz konusu yeni değerler etrafında birleşen gurupların güdümünde; türü, kapsamı, konusu ve aktörlerin nitelikleri açısından eskisinden farklı olan yeni sosyal hareketler ortaya çıkmıştır. Yeni hareketler klasik 'Kolektif Hareket Paradigma'ları ile açıklanamamış ve bu durum sosyal bilimcileri yeni kuram arayışına itmiştir. Bu arayış sonucunda ABD'de etkili olan "Kaynak Mobilizasyonu Paradigması" ile "Siyasi Süreç Yaklaşımı" ve Avrupa kökenli olan "Yeni Sosyal Hareketler Paradigması" ortaya çıkmıştır (Crossley, 2002: 10). Ayrıca "Siyasi Fırsatların Yapısı Paradigması" ve "Kimlik Yönelimli Kolektif Eylem Paradigması" yeni hareketleri açıklama amacı taşıyan diğer kuramlardır.

3.1. Yeni Toplumsal Hareketlerin Başlayışı: 1968, Sınıf Siyasetinden Toplumsal Harekete Mi?

Eski toplumsal hareketlerin kökeni 19. yüzyıl sonlarındaki işçi hareketi ve daha öncesinde yaşanan ulusal kurtuluş hareketlerine dayanırken yeni sosyal hareketler 1960 veya 1970 sonrası ortaya çıkmıştır. 1960 yıllarına gelindiğinde bireylerin şahsi özgürlüklerinin temel alındığı yeni mücadeleler meydana gelmiş bu dönemde devleti ele geçirmeyi ve ekonomik kazanımları amaçlayan eski

hareketler yerini, değer odaklı hareketlere bırakmıştır. Bu yeni hareketleri açıklamaya çalışan yeni toplumsal hareketler teorisi de 1968 sonrası ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası Berlin'in Doğu ve Batı olarak ayrılmasıyla ideolojik çatışma somutlanmış, 1960'lı yılların ortalarında başlayan gençlik hareketi kısa sürede tüm dünyaya yayılmıştır. Komünist Alman Demokratik Cumhuriyeti döneminde Batı Berlin Özgür Üniversitesi'nde, Amerika'nın Vietnam müdahalesine ve hükümete karşı gösteriler yapılmıştır. Bu sıralarda İtalya'da da en güçlü komünist parti varlığını sürdürmüş, komünistler, işçiler, öğrenciler ve daha pek çok gurup 1970'lerin başına kadar pek çok protestoda bulunmuştur. 1968'de sosyalist hareketler Kanada'da, Meksika'da, Polonya'da ABD'de yoğun şekilde kendini göstermiş, bu tepkiye karşı tepki de aynı şekilde sert olmuştur (Tilly, 2004: 13-15). Tilly'nin de belirttiği gibi İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünyamız pek çok yönden ikiye ayrılmıştır. Bu ayrım aslında liberal demokrasi ve onun dayandığı serbest piyasa ekonomisi ile Sovyet Rusya'daki sosyalizm arasında ki çatışmada temelleniyordu. Siyasi arena da meydana gelen liberalizm ve komünizm kutuplaşmasının ve beraberinde getirdiği toplumsal dönüşüm; kitlelerin protestolara yönelmesini tetikleyen ideolojilere de yansımıştır.

“ABD ve başka yerlerdeki 1968 çatışmalarına verilen tepkiler, çiftçiler ve diğer sömürülen kesimler adına yürütülen “eski” toplumsal hareketlerin miadını doldurduğu fikrini doğurdu. Pek çok gözlemciye göre otonomi, kendini ifade etme ve postendüstriyel toplumun eleştirisine yönelen “yeni” toplumsal hareketlerin eskilerinin yeri almıştır.” (Tilly, 2004: 116).

20. yy.'ın son çeyreğinde, sol değerler ve işçi sınıfı hareketlerinin yenilgisiyle, yıllardır uğruna mücadele verilen sosyalizm ve komünizmin birer ütopyadan ibaret olduğu düşüncesi ortaya çıktı. Dolayısıyla hak arayan bireyler, eski sosyal hareket olarak nitelenen işçi hareketlerinden vazgeçerek farklı arayışlara girdiler, yeni amaçlar etrafında yeni guruplar, yeni guruplar güdümünde de yeni hareketler ortaya çıktı. Bu yeni gurupların ortaya çıkması ve işçi sınıfının tarih içerisinde işgal etmiş olduğu merkezi konum ortadan kalkmasıyla, sosyal bilimciler işçi sınıfını bir toplumsal aktör/özne olarak düşünmekten vazgeçtiler (Coşkun, 2007). Buna bağlı olarak yeni toplumsal hareketlerin aktörleri kitle değil “özne” oldu (Touraine, 2010). Bu dönemde devlet yapısını, ekonomik sistemi, iktidarı değiştirmeyi ve sınıfsız bir toplum oluşturmayı gaye edinen işçi hareketlerinin aktörleri yerine, bireysel konularda

dönüşümü amaçlayanlar yeni sosyal hareket aktörleri ön planda oldular. Çünkü artık sosyal hareketleri meydana getiren, ekonomik talepleri olan işçi sınıfı değil, öznel yaşamları ve yaşam alanları uğruna mücadele eden spesifik gruplar olmuştur. Bu yeni aktörlerin sosyal hareketlere katılmadaki amaçları sisteme toplumsal değerlerde çoğulluğu benimsetmektir. Yeni hareketler pragmatik yönelimler ile birlikte katılımcıların toplumda ki karar alma mekanizmalarına katılımını genişletecek olan kurumsal reformları hedeflemekte gündelik yaşamın demokratikleşmesine ve siyasal yapı karşısında toplumsal yaşamın, sivil toplumun genişlemesine işaret etmektedir. Ayrıca yeni toplumsal hareketler dağınık ve merkezsizdirler (Gusfield vd, 1999). Yeni sosyal hareketler, ekonomik eşitsizlikten ziyade kimlik, çevre, çocuk ve kadın hakları, sivil toplum ve demokratikleşme gibi alanlardaki eşitsizlikleri sorgulamaktadır. Yaşanan sosyal dönüşümler ile birlikte toplumun geneli tarafından siyasal aktörler olarak tanınma talebi olan ve hareketin sonuçları açısından grubun kendisinden çok toplumun tümü üzerinde etkili olabilecek hedefleri bulunan yeni sosyal hareketlerin aktörleri (Offe, 1999) 19. yüzyılın ortalarından toplumsal ve siyasal alanda belirleyici güçlerden biri olmuştur.

3.2. Yeni Sosyal Hareketlerin Genel Özellikleri

Yeni sosyal hareketlerin özeti niteliğinde, bu hareketlerin bazı özelliklerinden bahsedeceğiz. Bunlar:

1. Yeni Sosyal Hareketlerin aktörleri katılım, özgürlük, eşitlik, kimlik gibi post materyalist değerleri temel alırlar (Inglehart ve Flanagan 1987).

2. Yeni toplumsal hareketlerin, çatışma alanları kültürel alan olup talepleri de post materyalist değerler güdümündeki taleplerdir;

- Siyasal aktörler olarak tanınma talebi,
- Demokrasi, eşitlik, farklılıkların kabulü, katılım talebi,
- Hayat tarzlarını, öznel dünyalarını ve yaşama alanlarını korunması talebi,
- Kimlik ve kültürlerini kabul ettirme talebi (Offe, 1999).

3. Yeni sosyal hareketlerin tabanı işçi sınıfı değildir.

4. Yeni aktörler işsizler, ev hanımları, öğrenciler vb gibi doğrudan emek piyasasında bulunmayan bireylerdir. (Offe, 1999).

5. Yeni hareketlerin aktörleri toplumu devrim ve reformlar vasıtasıyla kökten değiştirmeyi amaçlayan ütopyik hedeflerden; sağ, sol, liberalizm, muhafazakarlık gibi ideolojilerden uzak durmuşlardır.

6. Yeni sosyal hareketler toplumdan dışlanmış kimlikleri kamusal alanda görünür kılmak, kabul ettirmek amacına sahiptir (Çayır, 1999: 23).

7. Yeni hareketler modernleşmeye karşı anti modern bir cevap niteliğindedir.

Yeni sosyal hareket kuramcıları endüstriyel toplumdaki hareketleri eski hareketler olarak tanımlarlar ve yeni sosyal hareketler onlara göre post-endüstriyel toplumun bir ürünüdür. Eski hareketler sınıfsal mücadeleler ile sınırlı kalırken yeni sosyal hareketler devletin yönetim alanı ile yeni düzenin yeni insan tipinin genişleyen bağımsızlık, özgürlük talebi arasındaki çatışmadan kaynaklanan sosyal hareketlerdir.

3.3. Yeni Sosyal Hareketlere Farklı Yaklaşımlar

İkinci dünya savaşı sonrası oluşan ortamda yeşerip ortaya çıktığını belirttiğimiz yeni hareketleri açıklamak için değişik teoriler ortaya çıkmıştır. Habermas, Offe, Laclau Mouffe gibi düşünürler bu hareketleri “Yeni Sosyal Hareketler” olarak değerlendirirken, Touraine, Castells, Cohen yeni hareketleri “Kimlik Yönelimli Paradigma” olarak kavramlaştırmışlardır. Jasper “Yurttaşlık Sonrası Hareketler” derken “Yeni Değerler Yaklaşımı” kavramını da Inglehart, Cotgrove tercih etmiştir (Coşkun, 2007). Bunların yanında söz konusu kavram ile ilgili sosyal bilimler literatüründe yeni terimler ortaya çıkmıştır. Bazı sosyal bilimciler ve onların kavramlaştırmaları şunlardır:

- Raschke; “hayat tarzı”,
- Brand; "yeni protesto hareketleri",
- Hildebrandt; "yeni politikalar",

- Habermas; “yeni popülizm”,
- Schimank; “neoromantizm”,
- Berger; “antipolitik”,
- Marsh; “Ortodoks olmayan siyasal davranış” ve “düzensiz politikalar” gibi terimler de kullanılmaktadır (Offe, 1999: 60).

Yeni sosyal hareket teorisi 1970’li yılların trendi olan postmarksist ve postyapısalcılık yaklaşımlarından ortaya çıkan bir paradigmadır (Foweraker, 1995: 14). Çünkü yeni hareketler, bireylerin kültürü, ideolojisi, toplumda ki geleneksel inançlar ve toplumun gelişimini şekillendiren değerler üzerine odaklanır. Yeni hareketlerin yeni aktörleri yaşam alanlarının sürekliliğini sağlamak ve genişletmek amacıyla eylemlerde bulunurlar (Van Deer Veen, 2013). Bunun yanında bu hareketler mevcut sosyal yapıyı kökten değiştirme hedeflerinden çok yaşam hakkı, düşünce hürriyeti ve yaşam tarzını özgürce seçebilme özgürlüğünü savunmuşlardır. Bu hareketlerin temel değerleri; ahlak, eşitlik katılım, kimlik ve saygınlık gibi kavramlardır. Bu değerleri temel alan yeni aktörler geleneksel siyasal ve ekonomik kalıplarla sınıflandırılmazlar (Offe, 1999: 63). Inglehart ve Flanagan (1987)’a göre endüstri toplumunda ki mavi yakalı işçi sınıfının, materyalist yani maddi (ekonomik) değerlere, gelişmiş endüstriyel demokrasilerdeki yeni orta sınıf mensuplarının ise maddi olmayan post endüstriyel değerlenire bağlı kaldığını ileri sürerler. Onlara göre toplumun değişen bu değer sistemi toplumsal hareketlere de yansımıştır. Dolayısıyla yeni sosyal hareketler maddi değerler uğruna mücadele etmekten çok, moral değerler olan post materyalist değerleri korumayı ve savunmayı amaç edinmişler ve toplumda yaşanan siyasi kutuplaşma; sınıf-tabanlı olandan, değer tabanlı olana doğru bir dönüşüm yaşamıştır. Bu tarz post materyalist değerleri temel alan yeni hareketlerin aktörlerini; yeni orta sınıf, eski orta sınıfın unsurları (çiftçiler, esnaf ve zanaatkarlar) ve doğrudan emek piyasasında bulunmayanlar; öğrenciler, kadınları gibi unsurlar oluşturmaktadır (Offe, 1999). Bu tabanı politik ve endüstriyel faktörler ile değil sosyokültürel faktörler ile açıklayabiliriz. Çünkü yeni sosyal hareketlerin çatışma alanı politik ve ekonomik alandan, kültürel alana kaymıştır.

“Yeni sosyal hareket teorisyenleri yeni hareketlerin siyasi düzlemdeki değişimleri hedefleyen sosyopolitik yönünü değil, mevcut değerler, normlar ve kimlik yapılarında değişim taleplerini simgeleyen sosyokültürel boyutunu öne çıkarırlar.”(Çayır, 1999: 23).

Eski sosyal hareketlerin aktörlerinin daha çok ekonomi temelli talepleri vardır. Yeni sosyal hareket aktörlerinin ise toplum tarafından bir birey olarak tanınmaya ve kabul edilmeye yönelik talepleri vardır (Offe, 1999). Yeni sosyal hareketlerin aktörleri, farklı kimlik ve kültürlerin, toplum tarafından kabul edildiği demokratik bir toplum arayışındadır.

“Yeni sosyal hareketlerin ilgi sahasına giren temalar (fiziksel) toprak, hareket alanı yahut beden, sağlık ve cinsel kimlik gibi ‘hayat alanı’ ile ilgili konuları; komşuluk, şehir ve fiziksel çevre; kültürel, etnik ve ulusal miras ve fiziki hayat koşulları ve genelde insanlığın devamı gibi konuları içermektedir.” (Offe, 1999: 63)

Bunlara ilaveten yeni sosyal hareketler insan hayatının kişisel yönlerini yansıtmaktadır. Gay ve lezbiyen hakları, kürtaj, alternatif tıp, sigara karşıtlığı ve kadın hareketleri gibi hareketlerin hepsi cinsel ve bedensel davranışın bir yönünü ortaya çıkarmaktadır. (Cohen, 1999:137). Yeni hareketlerin mücadelesi kadın hareketleri, eşcinsel hareketler gibi dışlanmış kimliklerini kamusal alanda görünür kılmak sosyal alanda kabul ettirmek içindir. Yeni sosyal hareket kuramcıları yeni hareketlerin siyasi hedeflerin ifadesi olan sosyopolitik yönünün değil değerler, normlar ve kimlik yapılarındaki değişikliği amaçlayan sosyokültürel boyutunun ön planda olduğunu ifade etmektedirler (Çayır, 1999: 23) Yeni hareketlerin aktörlerinin toplumsal hareketlere katılmalarındaki temel amaçları kendi kararlarını kendilerinin verebildikleri, kimliklerini özgürce yaşayabildikleri hayatı inşa etmektedirler. Yeni hareketlerin yeni aktörleri devlet iktidarını amaçlamazlar ve bu aktörler ideolojik olarak sağ, sol, liberal, muhafazakâr olarak tanımlanamazlar (Offe, 1999: 66). Çünkü onlar devleti, iktidarı ele geçirerek toplumda üstten bir devrimin gerçekleştirilmesini amaçlayan ütopyalardan uzak durmakta, daha çok bireyi, onun düşünce dünyasını değiştirmeye çalışmaktadırlar. *‘Hegemonya ve Sosyalist Strateji’* adlı eserlerinde Laclau ve Mouffe bu konu üzerinde dururlar. Onlara göre; İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra toplumsal hayat, mevcut hegemonik yapı tarafından metalaşmış, bürokratikleşmiş ve homojenleştirilmiştir. Yeni sosyal hareketler bu

hegemonik yapıya yeni bir karşı çıkış olacaktır. Eski hareketler gibi iktidarı ele geçirmeyi hedeflemeyen yeni sosyal hareketlerin aktörleri, toplumdaki adaletsizliklerin, eşitsizliklerin giderilmesini ve kendi kültürlerini rahatça yaşayabilmeyi amaçlarlar. (Laclau ve Mouffe, 1992: 219). Yeni sosyal hareket kuramı üzerine post-marksistler'in görüşleri, Marksistlerin teorisinden şu yönleriyle farklılaşır; Marksist teoride toplumun gelişmesi için işçi sınıfının, mülkiyet sahibi burjuvaya karşı mücadele etmesi ve devleti ele geçirmesi gerekir. Post-marksistlere göre ise halkın her kesiminden bireyler her türlü özgürlüğünü, demokrasi talebini yaşayabilmek için mücadele etmelidir. Yeni aktörleri rasyonel davranan bireylerdir. Eski, klasik toplumsal hareketleri açıklayan kolektif davranış teorisinde hareketlerin katılımcıları kitle içinde kendi kimliğini ve aklını kaybetmiş, sürü psikolojisi ile hareket eden, irrasyonel biçimde davranan bireylerdir. Yeni sosyal hareket teorisinde ise aktörler:

"...klasik paradigmanın tepkisel, anomik ve köksüz imajına uymamaktır. Bu aktörler belirli hedeflere ve rasyonel stratejilere sahiptir." (Çayır, 1999: 14-15).

Bu yönüyle klasik toplumsal hareketlerin temeli olarak düşünülen öfkeli, şiddete meyilli kitlenin yerini; rasyonalist, çıkarıcı, hesapçı bireyler almıştır.

Habermas (1981) yeni sosyal hareketleri, bireylerin yaşam alanlarının sömürülmesi eğilimine karşı verilen bir tepki olarak görür. Ona göre; yaşam dünyası içinde iletişimsel eylemde bulunarak, bireyin kamusal alana katılabilmesini sağlayan yeni toplumsal hareketler, kamusal alanı canlandıracak ve coşturacak nitelikte eylemlerdir. Zaten demokratik bir kamusal alan, sadece devlet egemenliğine değil, ticarileşmeye, metalaşmaya ve sermaye egemenliğine karşı da kurulmalıdır. Kamusal alanın ortaya çıkabilmesi için ise toplumda sosyal hareketlerin gerçekleşmesi gerekir. Yeni sosyal hareketler ile iletişimsel eylemler geliştirilecek ve kamusal alan demokratikleşecektir.

Yeni Sosyal Hareketlerde Kimlik;

Avrupa toplumları yaşanan Rönesans ve Reform hareketleri ile birlikte toplumda norm, değer, dini inançlar gibi kalıplaşmış geleneksel yapılar eleştirip doğru olan her şeye akıl ile ulaşılabilceği savı egemen olmuştur. Bu sav doğrultusunda dünyanın akıl ve bilim ile uygarlık düzeyine ulaşabileceğine

inanılmıştır. Bu yeni dünyanın ideal tip insanı ise Avrupa'nın beyaz olmuş ve bu ideal kimlik dışındaki kimlikler baskı altına alınmıştır. Modernizmin tek boyutlu kimlik inşa girişiminin neden olduğu yabancılaşma, köksüzleşme pek çok toplumsal sorunu beraberinde getirmiş ve 1960'lı yıllarda kimlik sorunlarını temel alan sosyal hareketler ortaya çıkmıştır. Bu yeni kimlik yönelimli sosyal hareketleri açıklamak için 'Kimlik Yönelimli Paradigma' ortaya çıkmıştır. Bu kuramın geliştirilmesinde en etkili isim olan Alain Touraine'e göre;

"...toplumsal bir hareket kolektif bir edimcinin, bir toplumun "değerleri"ni, kültürel eğilimlerini(iktidar ilişkilerinin kendisini bağladığı bir rakibin eylemine karşı çıkararak) eline geçirmek için gösterdiği çabadır." (Touraine, 1995: 266).

Toplumsal hareketin sosyokültürel boyutunu öne çıkaran kimlik yönelimli paradigma günümüzdeki hareketlerin asıl amacının; aktörün ait olduğu sınıfın çıkarları ya da kişisel ekonomik kazanımlar olmadığını savunur. Yeni hareketlerin yeni protestocular kendi kültür ve kimliklerini yaşamak ve yaşatmak için taleplerde bulunmuşlardır.

"...ben üretimi, ancak, aygıtlarla, özellikle de kültürel egemenlik aygıtlarıyla, başta da, siyasal ve ekonomik yaşama olduğu kadar kültüre de egemen olduğu ölçüde devlete karşı verilen mücadeleyle ve o mücadelenin içinde gerçekleşir. Kişisel öznenin ancak öbürünü bir özne olarak kabul etme yoluyla oluşması, bu merkezi fikri daha da güçlendirir: Yurttaşlığın temelini oluşturan ve demokrasiye olumlu bir içerik kazandıran özneler arası değil özne, iletişim değil ben üretimidir". (Touraine, 2004: 37).

Touraine'e göre kültürel araçlar ile toplumda kimlikler inşa edilmektedir. Bu kimlikler üzerinden, kimliklerin tanınma talepleri ile sosyal hareketler ortaya çıkar.

"Touraine yeni sosyal hareketleri kendisinin post-endüstriyel toplum modeline oturtur. Ona göre çağdaş hareketler yenidir. Çünkü mücadeleleri post-endüstriyel toplum tarafından açılan alanda gerçekleşmektedir."(Çayır, 1999: 24).

Bu bağlamda, kimliğe yönelik talepleri ön plana çıkaran ve endüstri sonrası toplumu eleştiren yeni toplumsal hareketler (Tilly, 2004) post endüstriyel

toplum tarafından gerçekleştirildiklerinden dolayı, ‘yeni’ sıfatını almıştır. Yeni sosyal hareketleri ‘yeni’ yapan, eskisinden ayıran önemli bir faktör, hareketlerin moderniteden post moderniteye geçiş sürecinde ortaya çıkıyor olmasıdır. Ayrıca bu hareketler klasik sosyal hareketlerden farklı olarak, modernizmin değerlerini eleştirmektedir. Bu yönde açıklama yapan Touraine’e göre;

“Kendimize duyduğumuz saygıya, kişisel gelişmemize (kişisel kalkınmamıza), kısacası özerkliğimize alabildiğine önem vererek direndiğimiz bu kişisel bölünme ya da kimlik yitimi deneyimi toplumsal çelişkileri aşmaya değil, öncelikle bölünmüş bireyin acısını dindirmeye itiyor bizi, çünkü bu bölünmüş birey ne yaratıcı Tanrıya, ne kendi kendini düzenleyen bir doğaya ne de ussal bir topluma başvurabiliyor. Bireyin acısı moderndişlaşılan dünyanın bölünmesine karşı temel direniş gücü öyleyse.” (Touraine 2005: 81).

Yani sosyal hareketlerin ortaya çıkışı hareketin katılımcılarının (öznenin), yaşadığı toplumun değer, norm ve kültürel dinamiklerine yabancılaşması ve toplumun parçalanmışlığından duyduğu acıyı dışa vurması ve harekete geçmesi ile mümkündür.

Melucci ise;

“Kaynak mobilizasyonu yaklaşımı makro düzeyden kaçınmaktadır fakat gerçekte her kolektif hareketi politik düzeye indirgemektedir. Böylece yeni çatışmaların kültürel boyutunu kaçırılmaktadır.” diyerek kimlik yönelimli paradigmalar haricindeki kuramların sosyal harekete aşırı “politik yükleme” yaptığını ve aktörleri kimliksel, kültürel amaçlarından soyutladıklarını savunur (Melucci, 1999: 90). Toplumsal hareketlerin sadece ekonomik temelli olmadığını söyleyen bu paradigma; sosyal hareketlerin tabanını salt çıkar gruplarına dayandırarak eylemin ekonomik kavramlarla açıklanmasının günümüz hareketlerini anlamada yetersiz kalacağını söylemektedir (Çayır, 1999). Bu yönüyle kaynak mobilizasyonu yaklaşımı yeni dünyanın kimlik yönelimli hareketlerini açıklamada yetersiz kalacağı ileri sürülmektedir. Yeni toplumsal hareket kuramına önemli katkıları olan Touraine (1999), siyasal öznenin oluşumunu; yeni toplumsal hareketler bağlamında, farklı değerler üzerinden ele almış ve yeni hareketleri, eski sınıfsal mücadelelerden farklı bir yere koymuştur. Ona göre sınıfsal mücadele bir durumu simgelerken sosyal hareket bir davranışı, tarihselliği sorgulayan aktörün aksiyonunu ifade eder. O tezlerinde toplumu

anlamak için ‘aktör’ üzerine çalışmakta ve öznenin meydana getirdiği sosyal hareketi incelemeye önem vermektedir. Post-endüstriyel toplum yerine "programlanmış toplum" kavramını kullanan Touraine, bu toplumu tarihin yeni aşaması olarak görmektedir. Endüstri toplumunda maddi malların üretimi, alım satımı, ticareti yapıyordu. Post-endüstriyel toplum onun deyimiyile "programlanmış toplum"da ise artık eğitim, sağlık ve iletişimin araçlarının dolayısıyla kültürel malların kitlesel olarak üretim ve dağıtım yapılmaktadır. (Touraine, 2010: 272). “Programlanmış toplumu” bu şekilde tanımlayan Touraine bu yeni toplum tipinde eskisinden farklı sosyal hareketlerin ortaya çıktığını iddia eder. Touraine (1999) yeni toplumsal hareketlerin tanımını yaparken Marx ve Weber’in kuramlarından yola çıkar. Marx, toplumsal hayatı güç ilişkileri olarak tanımlarken, Weber, toplumsal davranışın, değerler temelin de ortaya çıktığını ileri sürer. Touraine bu iki kuramcının (onların ‘toplumsal hayatın evrimsel olduğu’ düşüncelerini bir kenara bırakıp) fikirlerini kombine ederek ‘yeni toplumsal hareketler’ i şöyle tanımlar:

“Birbirleriyle hakimiyet ilişkileri ve çatışma düzleminde karşı karşıya gelen, aynı kültürel yönelime sahip ve bu kültürün, ürettiği aktivitelerin toplumsal kontrolü için mücadele eden aktörlerin hareketi.” (Touraine, 1999: 44)

Buna göre sosyal hareketler, hegomonik düzen içinde kendi kültür ve kimliğini görünür kılma adına çabalayan bireylerin mücadeleleridir. Bu yaklaşıma paralel bir açıklamayı Çayır (1999) yeni toplumsal hareketlerin aktörleri ile eski aktörleri karşılaştırırken yapar. Ona göre;

“Yeni sosyal hareketlerin aktörleri kendilerini, hayat tarzlarını savunmak ve bunun için alanlarını genişletmeye çalışmakla sınırlamakta, dolayısıyla neoromantik mitlerden vazgeçmektedirler. Aktörler birbirlerine karşı da kendilerini sınırlandırmaktadırlar. Birbirlerinin varlığını reddetmeden demokratik toplumun sınırları içinde özerklik, farklılık ve kimlik adına mücadele etmektedirler.”(Çayır, 1999: 18).

Castells (2006) ise sosyal hareketlerin ortaya çıkması için ‘ortak kimlik’ kavramının yanında ‘hareketin karşıtının mevcudiyet’i ve ‘toplumsal amaçlar’ın önemine değinir. Ona göre toplumsal bir hareketin ortaya çıkması için katılımcıları müşterek bir kimliğe sahip olması, hareketin karşıtı bir gücün olması ve sosyal konularda iyileştirmeye yönelik hedeflerin olması gerekir. Bu üç ilke

yoksa o olaya sosyal hareket denemez ve hareketin bu ilkelerini anlamadan bir sosyal hareket analiz edilemez

3.4. Yeni Sosyal Hareket Örneği: Çevreci Hareketler

3.4.1. Çevre, Çevre Sosyolojisi Ve Çevreci Hareketler

Sosyolojinin bir alt dalı olan çevre sosyolojisi çevre toplum ilişkisini inceler. Bu inceleme esnasında, bir yandan çevrenin topluma etkileri bir yandan da toplumda yaşanan olayların, çevresel boyutu yani toplumsal davranışların çevre üzerine olan etkileri üzerinde durulur. Çevre sosyoloji “toplumsal çevre” ile “doğal çevreyi” birbirinden ayrı görmeden söz konusu bu iki alanı bir bütün olarak değerlendirir. Çünkü toplumsal hayatın inşa edildiği alan doğal çevre içinde yer alır ve toplumsal olaylar doğrudan ya da dolaylı olarak çevreyi etkiler. Toplum ortaya çıktığından beri, tüm toplumsal faaliyetler çevre içinde gerçekleşmiş, insanlar sürekli çevre ile ilişki içinde olmuş ve tüm ihtiyaçlarını doğadan karşılamışlardır. Sosyoloji ise toplumu inceleyen bilim dalıdır. Dolayısıyla ‘çevre’ kavramı bireylerin tüm faaliyetlerini gerçekleştirdiği alan olması yönüyle sosyoloji disiplini için önemli bir kavramdır. Çevre ile ilgili sorunların sosyolojinin ilgi alanına girmeden önce çevre, iktisatçılar, mühendisler vb. tarafından inceleniyordu. Ama 1970’lerde, çevre sorunlarının sadece bu disiplinler ile ele alınamayacak kadar ciddi boyuta erişti ve toplumu da derinden etkilemeye başladı. Dolayısıyla bu dönemde sosyologlar da çevre sorunları üzerine daha fazla durmaya başladılar. Bu tarz gelişmelerle beraber çevre sorunlarının sadece ekonomik, biyolojik ya da jeolojik birer sorun olarak algılanmasından çok sosyolojik bir sorun olarak ele alınmış ve bu çerçevede yeni bir disiplin olarak çevre sosyolojisi ortaya çıkmıştır (Demirkol, 2010). Bu yönüyle çevre sosyolojisi, daha çok 1970’lerden günümüze kadar olan zaman diliminde, çevre sorunlarını ve bu sorunların toplum ile ilişkisini anlamaya çalışan bir alandır.

“Çevrecilik” toplumun çevre ile olan ilişkilerinin nasıl olduğuna ve toplumun çevreyi nasıl algılandığına dair bir kavramsallaştırmadır. Bununla birlikte çevrecilik çok seslilik temelinde; ekolojik düzensizliğe, kontrolsüz küreselleşmeye, teknolojik güçlerin denetlenemeyen etkisine meydan okuyarak (Castells, 2006: 98) modern endüstriyel toplumda hâkim olan toplumsal paradigmaya alternatif bir paradigma haline gelmiştir. Bu paradigma insanın

rahat ve refahı uğruna doğayı sömüren bir düşüncenin hakim olduğu toplumdan, ekolojinin merkez alındığı bir topluma geçişin gerekliliği üzerinde durur. Toplum çevre ilişkisinin nasıl olması gerektiğine dair ilkeleri ileri süren çevre odaklı perspektife göre ağaçlar, ormanlar, nehirler, insan dışındaki diğer canlılar insanın sınırsız tüketimine feda edilemeyecek kadar değerlidir. Bu değerler toplumda yaşayan her birey tarafından içselleştirilmeli ve bireyler tüm faaliyetlerini ekolojiye zarar vermeden gerçekleştirmelidir. Böylece çevre sorunları kendiliğinden çözüme kavuşacaktır.

Çevreci hareketler kültürel ve siyasal açıdan kendine has bir biçimi olması, tepkisel olmaktan çok eylemci olması yönüyle farklı bir analiz gerektiren toplumsal olaylardır (Castells, 2006). Bu tür hareketler için genel bir tanım yapmak zordur. Çünkü çeşitli çevreci gruplar birbirinden oldukça farklı taleplere, örgütlenme biçimlerine ve eylem stratejilerine sahiptir. Ama çevreci hareketler genel olarak, çevre sorunlarını ahlaki açıdan değerlendiren, söz konusu sorunların çözümünü ve ekolojinin korunmasını amaçlayan sosyal hareketler olarak tanımlanabilir. Castells (2006) çevreci hareketleri kapitalist sistemi değiştirmek için üretim tüketim biçimlerinin ötesinde mevcut sistemin tümüne müdahaleyi gerekli gören bir toplumsal hareket olarak değerlendirmektedir. Ona göre;

“... çevreci hareket ekonomi, toplum, ve doğa arasındaki ilişki üzerine düşünme biçimimizdeki değişiminde kaynağında yer alıyor; yani yeni bir kültür doğuyor.” (Castells, 2006: 220).

Yani çevre hareketleri ekolojiyi koruma amacı etrafında insanla çevre ilişkilerini toptan sorgulayan ve düzenlemeyi amaçlayan bir sosyal harekettir.

3.4.2. Çevreci Hareketlerin Ortaya Çıkışı

20.yüzyılda sanayileşme yaygınlaşmış, kırdan kente göç hızlanmış, üretim tüketim artmış bu duru çevre tahribatını beraberinde getirmiş ve çevre sorunları, günümüz dünyasının en önemli sorunları haline gelmiştir. Çevrenin tahrip edilmesiyle; orman yangınları, doğal kaynakların tükenmesi, canlı türlerinin yok olması, buzulların erimesi, nehirlerin ve göllerin kurumması, küresel ısınma, katı sıvı gaz atıkların artması vb sorunlar da çoğalmıştır. Bu durumlardan rahatsız olan bireyler bu tahribatı önlemek, çevreyi yaşanabilir bir hale getirmek için organize olup protestolar düzenlemişler çevreci hareketleri ortaya

çıkılmışlardır. Özellikle son yıllarda dünyanın pek çok yerinde ve ülkemizde bu tür faaliyetlerde önemli derecede artış yaşanmaktadır. Çevreci hareketlerin başlaması son yıllarda daha çok göze çarpan hareketlermiş gibi görünse de çevre duyarlılığını bir toplumsal harekete dönüşmesi 19. yy'a dayandığı bilinmektedir. Çevreci hareketlerin doğup geliştiği ülkeler genel olarak İngiltere, Amerika, Kanada, Almanya, İsveç, İsviçre ve Hollanda gibi sanayileşmiş ülkelerdir. 1950'li yıllarda gelişen çevre bilinci ile birlikte çevreci grupların sayısı ve çevreci hareketler de artmıştır. 1970'lerin başında çevre hareketinin amaçları, eylemleri ve düşünce yapıları geleneksel çevre korumacı kalıplardan farklılaşmıştır. Bu dönemin çevreci hareketleri doğayı koruma, çevre kirliliği ile savaş, nesli tükenen canlı türleri ve yok olan yeşil alanları muhafaza etme gibi klasik korumacı yaklaşımların yanında siyasal alanda etkin olmaya da çaba sarf etmişlerdir. Çevre hareketlerinin siyasal alana ilgisi karar mekanizmasına etki etme amacıyla ortaya çıkmıştır. (Duru, 1995). Fakat bazen çevreci hareketlerin politik girişimleri çevreyi yaşanılabilirliğini sağlama ve sürdürme amacından öteye geçerek siyasal iktidarı ele geçirmek için kurulmuş siyasi partiler olarak da tezahür etmiştir. Balkaya (2012) Birleşik Krallık'ta ki Yeşil Parti'yi, Almanya'da, Fransa'da, İspanya'da kurulmuş olan Yeşiller'i bu duruma örnek olarak göstermektedir. Siyasal arenaya bir şekilde nüfuz eden hareketler de dahil çevreci hareketler genel olarak canlı ve cansızların tümünü koruma amacı taşıyan eylemlerdir. Bu hareketlerin temelinde, çevreyi sömüren politikaları değiştirerek çevre odaklı bir toplum, ekonomi, birey ve yönetim inşa etme amacı vardır.

4. TÜRKİYE’DE SOSYAL HAREKETLER

Türkiye’de yaşanan toplumsal hareketlerin seyrine göz attığımızda bu tarihin çok da eskiye dayanmadığı görülmektedir. Osmanlı Devleti’nde 18. ve 19 yüzyıllarda yaşanan sosyal hareketlere kadar Celali İsyancıları dışında Avrupa’da olduğu gibi ciddi sosyal hareketler meydana gelmemiştir.

Tanzimat sonrası hemen hemen her alanda girişilen yenileşme hareketlerine paralel olarak İstanbul’da gelişmeye başlayan Osmanlı sanayileşmesinin alt yapısı devlet eliyle açılan işletmelerce sağlanmaya çalışılmıştır. Devlet eliyle açılan fabrikalar dışında esnaf ve zanaatkâr teşkilatları aracılığıyla sınırlı girişimler de olmuştur. Buna rağmen Osmanlı Devleti’nin 19. Yüzyıl öncesinde sanayileşme açısından başarı sağlandığı söylenemez (Şener, 2007). 19 Yüzyılın başlarından itibaren ise Batı Avrupa’yla girdiği ekonomik ve siyasal ilişkiler Osmanlı İmparatorluğu’nun Avrupa’yla entegrasyonu başlatmıştı. Bu dönemle Osmanlı Devleti’nde, dünyada yaşanan Endüstri Devriminin bir yansıması olarak üretim tarzı da değişmiş, fabrikalar açılmaya başlamış ve dolayısıyla imalat sektöründe çalışan bir işçi sınıfı ortaya çıkmıştır. Bu dönemde sosyalist fikirler işçi sınıfı ve aydınlar arasında yayılmaya başlamış fakat bu ideoloji işçiler arasında sadece ücret farklılığını kaldırmak için kullanılacak bir araç olarak kabul edilmiştir. 2. Meşrutiyet öncesinde ortaya çıkan sosyal hareketler daha çok işçilere verilecek hak talebiyle ilişkiliyken 2. Meşrutiyet ilanı ile birlikte hak, özgürlük, hürriyet, adalet talebi hareketlerin temelini oluşturmuş ve grev, iş bırakma, protestolar ile hareketler şekillenmiştir. 1908’de yapılan yasal düzenlemeler ile birlikte işçi hareketleri azalmış, bu durum bir müddet böyle sürmüştür (Kırpık, 2004). 1. Dünya savaşında toprak kaybı, mübadele ve tehcir nedeniyle pek çok işçi sınır dışında kalmış veya göç etmek zorunda kalmıştır, azalan işçi sayısı nedeniyle 1919-1922 arası 22 grev gerçekleşebilmiştir. 1923 sonrasında sanayileşme hızlandırıcı politikalar izlense bile pek çok faktör nedeniyle imalat sanayi ve bu sektörde çalışan işçilerin oranı sınırlı kalmıştır (Akkaya 2002). 1. Dünya savaşı sonrasında Türkiye’nin sosyal ve siyasal durumu Sosyalist Devrimden ayrı düşünülemez. Bu dönemde savaştan yenilgiyle çıkan bir ülke olarak emperyalizm karşıtlığı, devleti kurtarma sosyal hayatı yeniden yapılandırma fikirleri ortaya çıkmış bu düşünceler sosyalist düşünceyle bağdaşmış sol düşünce aydınlar arasında yaygınlaşmıştır. Bu sürece paralel olarak Türkiye Sosyalist Fırkası, Müstakil Sosyalist Fırkası, Türkiye İşçi Sosyalist Fırkası ve daha pek çok sol partiler kurulmuş, sosyalist fikirler siyasi

alana da nüfuz etmiştir (Akkuş, 2015). Yaşanan bu gelişmelere rağmen 1920'lerden 1960'lara kadar yaşanan sol hareketlerin kayda değer faaliyetleri, protestoları gerçekleştirilememiş; bu süreçte Türkiye sol hareketlerin tarihi Türkiye Komünist Partisi'nin tarihi ile paralel ve sınırlı kalmıştır. Bunun nedeni 1920 - 1960 arasında solun tek siyasi temsilci TKP'nin yasaklı olması dolayısıyla sosyalist hareketlerin illegal faaliyetler olarak görülmesidir. Küçük çapta bir takım işçi hareketleri, hükümet karşıtı hareketler, öğrenci hareketleri meydana gelse de 1961 Anayasası yürürlüğe girinceye kadar sol fikirler tutunamamıştır. Aydınlar, işçiler, öğrenciler arasında kabul gören sosyalist fikirler 1961 Anayasasının sağladığı olanaklarla özgürleşmeye 1968 ve sonrasında TİP, Dev-Genç, THKP/C, TİİKP, THKO gibi parti ve örgütler kurmaya dikkat çeker nitelikte toplumsal hareketler ortaya çıkarmaya başlamıştır (Yılmaz 2016). Bu dönemde işçi ve sol guruplarının hareketleri milliyetçi ve muhafazakâr gurupların hareketleri ile karşılaşmıştır. Bu iki gurup arasında doğan çatışma dünyada yaşanan sosyalist-liberal eksenindeki kutuplaşmanın bir yansımasıydı. İki zıt ideolojiden temellenen bu sosyal hareketlerin çatışma süreci içinde pek çok şiddet olaylarını ortaya çıkmış, toplumda büyük infiallere neden olmuştur. 12 Mart 1971 muhtırası ile yukarıdan bir elle bitirilmeye çalışılan bu hareketler kısa süre içinde tekrar alevlenmiş ve doruk noktasından 12 Eylül darbesiyle karşılaşmıştır. Bu yıllardan sonra hareketlerin pek çok aktörü cezaevlerinde işkenceye maruz kalmış, eğitimden mahrum bırakılmış, işinden atılmıştır. Yaşanan bu darbe sol ve sağ güdümlü, ideolojik tabanlı sosyal hareketlere büyük darbe indirmiş ve bu yıllardan sonra bu hareketler eski haline dönmemişlerdir.

Dünya'da yaşananlara paralel olarak Türkiye'de de 1980 sonrasında ideolojik hareketler önemini yitirmeye; kültür ve kimlik temelli sosyal hareketler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde özellikle neoliberal politikalar gereğince kurulan çevreye zararlı tesislere karşı çevreci hareketler ve küreselleşme karşıtı hareketler, kadın erkek eşitsizliğine ve kadına yönelik şiddete karşı direnen kadın hareketleri, kamusal alanda türbanın özgürlüğünün sağlanmasına ve İslami yaşam tarzının kamusalallaşmasına yönelik İslamcı hareketler önem kazanmıştır. 1970'li yıllardan itibaren 'Milli Görüş' hareketi merkez sağ partileri DP ve AP gibi merkez sağ partilerinden daha farklı İslamcı bir parti geleneği oluşturmuş ve siyasal alanda görünür hale gelen bir hareket olarak devamlılığını sağlamıştır. Bu hareket kendini radikal İslam ve şiddet eğilimli eylemler dışında tutmuşsa da 1980 darbesinden önce 'Kudüs'ü Kurtarma Mitingi' gösterisi 12 Eylül darbesi

için gerekçelerden biri olarak gösterilmiştir. Siyasal İslam olarak adlandırılan bu hareket politik alanda da kendini göstermiş, süreç içinde bu tabanı temsil eden pek çok parti açılıp kapanmıştır. Bu partilerden biri olan RP iktidara geldikten kısa bir süre sonra; '28 Şubat 1997' da yaşanan 'postmodern' darbeye iktidardan uzaklaştırılmıştır. 2002'de RP geleneğinden gelen fakat daha çok Özal dönemi politikalarını anımsatan AKP, tabanını genişleterek İslamcı hareketi devralmış ve bu patinin iktidara gelmesiyle 2000'li yıllar sonrasında bu hareket yükselişe geçmiştir (Akıncı, 2013). Ülkemizdeki feminist hareketlere baktığımızda, onlarda dünyadaki örnekleri gibi kadının hem özel hem de kamusal alanda yer alması ve görünür hale gelmesini sağlamak için ortaya çıktığı görülmektedir. 1990'lara gelindiğinde feminist hareketler sadece kamusal alanda yer almak amacıyla değil bu alanı kendi değerleri doğrultusunda dönüştürmek, hâkim erkek egemen yapıyı yıkmak hedefiyle organize olmuşlardır (Kara, 2006). Feminist dernekler son dönemlerde, kürtaj yasağına ve kadın cinayetlerine karşı pek çok gösteri ve yürüyüşler düzenlenmiştir. Yine son yıllarda eşcinsel hareketler de özellikle 'onur yürüyüşü' gibi eylemler ile daha sık görülmeye ve seslerini geniş kitlelere duyurmaya başlamışlardır.

Türkiye sosyal hareketler tarihi içinde önemli bir konumu olan ve bizim de çalışma konumuz olan Bergama Maden Karşıtı Hareketin, ana aktörlerini Bergama köylüleri oluşturmuştur. Ortaya çıkarılan bu hareketin çevreci bir hareket olması sebebiyle çalışmamızın bir tarihsel perspektife oturtulması açısından Türkiye'deki köylü hareketlerine ve çevreci hareketlere kısa bir göz atmak faydalı olacaktır. Bu nedenle bu iki konu ayrı bir başlık altında incelenecektir.

Türkiye'de Köy, Köylü Hareketleri ve Çevreci Hareketler :

Ekonomik faaliyetleri tarıma dayanan, kırsal alanda kurulmuş, toprak ve doğal çevreyle yoğun ilişkileri olan, az nüfuslu, homojen, toplumsal hareketliliğin ve tabakalaşmanın az olduğu yerleşim birimlerine 'köy' denir. Ferdinand Tönnies, Cooley ve İbni Haldun'un toplumları kategorileştirmeleri kır kent ayrımı üzerinden olmuş ve bu sosyologlar kırsal guruplar üzerine analizler yapmışlardır (Tezcan, 1970). Sosyoloji biliminin alt dalı olan kır sosyolojisi ülkemizde de kendini köy sosyolojisi olarak göstermiş ve bu dal sosyolojimiz için önemli bir alan olmuştur. Bu alanda Niyazi Berkes, Fuat Güney, Hilmi Ziya Ülgen, Selehattin Demirkan, Muzaffer Sencer ve Orhan Türkdöğün'in çalışmaları

önemli kaynaklar olarak karşımıza çıkmaktadır (Planck, 1971: 223). Cumhuriyetin kurulduğu yıllardan kırdan kente göçün artmaya başlamasındaki sürece kadar kırsal nüfusun yoğun oluşu, toplumsal yapımızı köy üzerinden okumayı gerekli kılmış ve sosyolojik çalışmaların bu alanda artmasına neden olmuştur. Köylerin örf adetleri, kültürü, sosyoekonomik yapısını incelenmesinin araştırmaya değer bulunmuştur.

Dünya’da geçmişi eksiye dayansa da yakın tarihte özellikle Brezilya ve Latin Amerika’da köylü hareketleri ön plana çıkmıştır. Ülkemizdeki köylü hareketler ise 60’lı yılların sonlarında başlamıştır. Türkiye’deki köylü hareketlerine kısaca değinecek olursak; önce 1967 yılında Konya’nın Yunak ilçesine bağlı Odabaşı köyünde ortaya çıkan, köyde kurulacak olan Toprak Tevzi Komisyonu binası kuşatılmasını içeren köylülerin protestoları karşımıza çıkar. Bu arada yine Konya’nın Sarayönü ilçesi Kuyulusebil köyünden topraksız köylüler hazineye ait toprakları zapt etmişler ve bir sivil itaatsizlik örneği sergilemişlerdir. 1968’de Emirdağ’ın köylerinden bir vatandaş devlet dairesine başvurup toprak istediği için ağalarca öldürülmüş, Söke’de bir köylü vurulmuş, aynı yıl toprak sahiplerince üç topraksız köylü daha aynı konu yüzünden öldürülmüş ve bu ölümler pek çok yerde köylülerce protesto edilmiştir. 1969’da Torbalı Atalan köyü sakinleri, ağaların hazine arazilerini protesto etmiş ve yine o yıl içinde Ödemiş ve Akhisar’da binlerce tütün üreticisi miting yapmıştır. Bunların yanında Karadeniz Bölgesi’nde köylüler fındık fiyatlarının, Çukurova yöresi köylüleri ise pamuk fiyatlarının düşüklüğüne karşı sosyal hareketler ortaya çıkarmışlardır (Kaypakkaya, 2015). Türkiye’deki köylü hareketi genel olarak bazı sol gurupların etkisi ile emperyalizm karşıtı söylemleri dillendiren fakat asıl olarak toprak zengini ağalara, tarım ürünü düşük fiyatlarına karşı direniş gösterileri olarak kendini meydana gelmiş ve toprak reformu talebiyle şekillenmiştir. 1980 sonrası köylü hareketlerinin yörüngesi toprak ve fiyat artışı talebine dayanan eksenden kayarak daha çok bölgelerine kurulacak olan çevreye zararlı tesislere karşı direnişi ifade eden çevreci hareketler şeklinde ortaya çıkmıştır.

Çevreci Hareketler:

Dünyada yaşanan sanayileşme ile birlikte çevre sorunları, dünyanın geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerinde kendini daha sert hissettirmeye başlamıştır. Çünkü kapitalist sistemde endüstriyelmiş ülkeler hammaddelerini bu ülkelerden ucuza edindikleri gibi üretim atıklarını da bu ülkeler ile paylaşmakta

ve onlara herhangi bir altyapı desteği sağlamamaktadır. Bu nedenle geri kalmış ülkelerde; hava ve su kirliliği, doğal kaynakların kurutulması, tarım alanlarının yok edilmesi gittikçe yaygınlaşmaktadır. Bu çevre sorunlarına sahip ülkelerden biride Türkiye'dir. Ülkemizde çevre sorunları arttıkça, insanlar için bu çevre sorunlarının bir risk unsuru olarak görülmekte ve bunları önlemeye yönelik sosyal hareketler ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'de ki çevrecilik fikri Osmanlı dönemine kadar gitse de, bu dönemde çevreyi koruma adına bir politika geliştirilememiştir. 20. Yüzyılın ortalarında başlayan endüstrileşmenin artması çevre sorunlarında da artışı beraberinde getirmiştir. 1960'larda başlayan çevresel ilgi 1970'lerde yükselişe geçmiş ve bu dönem çevreci örgütlenmelerin ve hareketlerin yayıldığı bir dönem olmuştur. 1960'lardan itibaren çevreci kuruluşlar daha çok çevreyi korumaya yönelik eğitici faaliyetlerde bulunmuş politika ile doğrudan ilgilenmemiştir (Şakacı ve Aygün, 2015). 1975 Samsun Bakır İzale tesislerine, Murgul'da Etibank Bakır İşletmesine, Çarşamba Ovasındaki fabrikalara, 1977'de Ankara Elmadağ barut ve çimento fabrikalarına karşı ortaya çıkan direnişler dönemin önemli çevreci hareketlerine bir kaç örnekleridir. Bu süreçte artan fabrika sayısına paralel olarak pek çok çevreci gösteriler yapılmış ve işletmelerin kapanması için davalar açılmıştır (Duru, 1995). 1987'de çevrecilerin partileşme hareketleri başlamış ve bazı dernekler 'Yeşiller Partisi' adı altında birleşmiştir. 1980'lerden itibaren yeni ekolojist gurupların ortaya çıkışı ile çevreci hareketler daha aktif bir hal almıştır. Bu döneme kadar olan çevre hareketlerin aktörleri 144 vakıf kurarak örgütlenmişlerdir (Şakacı ve Aygün, 2015). Türkiye'deki çevreci kuruluşlarının dinamiği aslında, bu kuruluşların güçlü ve köklü örneklerinden Amerika'da modern topluma yönelik eleştirilerde bulunan "Friends of the Earth", "Greenpeace" ve "Conservation Society" gibi guruplara dayanmaktadır (Duru, 1995).). Greenpeace 1992 senesinde ilk hareketini gerçekleştirmiş ve bu kuruluş aracılığı 1993 ile 2001 arasında 36 çevreci hareket ortaya çıkmıştır (Çalı, 2006) Bu tarihlerde bu tarz kuruluşlar ile aynı rotayı izleyen pek çok çevreci hareketler ortaya çıkmıştır. Bergama, Artvin, Uşak, Çanakkale, Balıkesir ve Niğde gibi şehirlerde altın madenciliğine, Mersin ve Sinop'ta nükleer santrallere, Alliano ve Hasankeyf gibi tarihi, kültürel alanları tahrip edecek baraj projelerine, Karadeniz Bölgesi başta olmak üzere pek çok bölgede yapılması planlanan hidroelektrik santrallerine karşı çevreci hareketler ortaya çıkmıştır (Özen, 2013)

Toplumlarda yaşanan değişim ve dönüşümler ile birlikte çevre hareketleri de yerel bir hareket olmaktan çıkarak, bir sistem eleştirisine dönüşmüştür. Küresel anlamda yaşanan bu değişim Türkiye'deki çevreci hareketlerde de kendini göstermiştir. Bu durum 31 Mayıs 2013'te İstanbul'da başlayıp 18 gün süren; merkezsiz, örgütsüz, ideolojisiz olması yönüyle ülkemizde önemli bir yeni sosyal hareket örneği olan gezi olaylarında da belirgin şekilde kendini göstermiştir. Gezi Parkı eylemleri, parktaki ağaçların kesilip yerine AVM yapılmasına karşı çıkan çevreci bir toplumsal hareket olarak ortaya çıkmış fakat daha sonra kültürel bir çatışmanın dışı vurumu olarak kendini göstermiştir (Bayhan, 2014). Türkiye'deki çevreci protesto hareketleri, ulusal düzlemde faaliyet gösteren çeşitli sivil toplum kuruluşlarının desteğini almakla birlikte, genellikle yerel düzlemde doğmakta ve yerel çevre sorunlara dikkat çekmektedirler. Yani son dönemlerde yaşanan çevreci hareketler genellikle büyük ölçekli yatırımların yol açtığı veya açabileceği çevresel tehditlere dikkat çekerek bu yatırımlara ve bu yatırımlara yön veren politikalara muhalefet etmektedirler. Bu yatırımları yönlendiren büyüme, kalkınma stratejileri doğaları gereği ekonomik yarar zarar hesabı üzerinde inşa edilmişlerdir. Ancak son on yılı kapsayan geçmişte Bergama Altın Madeni karşıtı hareketin de çok iyi bir şekilde gösterdiği gibi Türkiye'nin geçirdiği toplumsal değişimlere koşut önemli bir çevreci bilincin geliştiğini de görmekteyiz. Çalışmamızın bundan sonraki kısmında bu hareketlerden en önemlilerinden biri olan Bergama Altın madeni karşıtı hareketi yakın plandan inceleyeceğiz.

5. BERGAMA MADEN KARŞITI HAREKET: KISA BİR TARİHÇE

Endüstri devrimiyle ve bilimin gelişimi ile birlikte tıp ve ilaç sektörü gelişmiş, hastalıklara yeni tedavi yöntemleri bulunmuş bu da dünya nüfusunu arttırmış. Artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile doğaya ağır bir yükler yüklenmiş, insanların sınırsız tüketimi ve sömürü odaklı ekonomik politikalar nedeni ile çevre büyük zararlar görmüştür. Bu politika, tüketim uygulamalarına, çevrenin, doğanın tahribatına dur demek isteyen aktivistler çevreci hareketleri ortaya çıkarmışlardır. Bu hareketlerin biri de ülkemizde önemli ilkler imza atmış Bergama Ovacık köyünde kurulacak olan siyanürlü altın madeni işletmesine karşı ortaya çıkan Bergama köylülerinin başlattığı çevre hareketidir. 1989 yılında Kanada, Avustralya ve Almanya'nın ortak şirketi Eurogold (Normandy) Madencilik AŞ; Çamköy, Ovacık ve Narlıca köylerini etkileyecek bir alanda altın madeni kurmak için Enerji Bakanlığı'ndan altın arama ruhsatı aldı. Bu durumdan haberdar olan yerel halk önceleri, maden işletmesine, istihdam sağlayacağı umuduyla ılımlı bakmışlardır. Fakat bir süre sonra köye gelen gönüllü çevreciler tarafından siyanürün zararları konusunda bilinçlendirilmişler ve altın madenine karşı durdular. Bu karşı duruş, hukuksal çarelere başvurma yanında gösteriler ve protestolar şeklinde de kendini göstermiştir. Bergama köylülerinin gösterileri ve madenin aleyhinde bilimsel ve hukuksal itirazlara rağmen maden o günlerde olduğu gibi bugün hala (süreç içinde ara sıra kısa süreliğine kapansa da) faaliyetlerini devam ettirmektedir. Bergama direnişinin başlama ve devam ettiği süreç içindeki seyri, yaptığımız görüşmeler ve ilgili literatür okumaları sonucunda edindiğimiz bilgiler ışığında özetlenecektir. Eurogold şirketi, 1989'da Bergama'nın Ovacık köyünde altın aramak için ruhsat almasının ardından köylülerin direnişiyle karşılaşan şirket için 1993 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi (madenin açılmasını destekleyen) ÇED Raporunu yayımlanmıştır. Gerekli raporun ve ruhsatın temin edilmesi sonucunda, 1994'de siyanür liçi yöntemi ile çalışan altın madeni işletilmeye başlanmıştır (Horuş, 2009). Bu esnada çevreci dernekler ve benzer taleplere sahip guruplar, köylüleri siyanürün zararları konusunda bilgilendirmişlerdir. Bu bilinçlendirme süreci sonunda köylüler siyanürün olası zararlarına maruz kalmaktan korkmuşlar ve köylüler Ovacık'ta kurulan madene karşı bir duruş sergilemişlerdir. Madenin işletilmesine muhalif olan köylüler, madene karşı ilk protestoları 1996 yılında; altın madeninin zararsız olduğuna yönelik haber yayınlamak için gelen bir otobüs gazetecinin önünü

keserek, altın madenini istemediklerini ifade eden gösterileri olmuştur (Kalyoncu, 2005).

Resim 5.1. Köylüler Gösterideler. (2013, 19 Eylül) Görele sol.

Resim 5.2. Bergama Direnişi İle İlgili Bir Haber. (1992, 20 Haziran). Milliyet s. 2.

Resim 5.3. Köylüler Bir Gösterideler. (2013, 19 Eylül) Görele sol.

Köylüler bu eylemler ile birlikte hukuksal mücadeleye de girişmişlerdir. Madene izin veren ÇED raporuna, 650 maden karşıtı tarafından İzmir 1. İdare Mahkemesi'nde dava açılmış fakat dava İzmir İdare Mahkemesi tarafından reddedilmiştir. Bürokratik süreç devam ederken firma da madenin ön çalışmalarına başlamıştır. Ön çalışmalar esnasında da firma, madenin işletileceği alanda 2400 (bu konuda köylüler farklı sayılar söylüyorlar) çam ağacını kesmeye niyetlenmişler fakat köylülerin bu duruma karşı çıkması sonucunda 200-300 arası ağaç kesilmiştir. Bu olaydan sonra protestocular İzmir Çanakkale yolunu birkaç saat kadar trafiğe kapatmışlar, madenin istemediklerini beyan eden sloganlar atmışlardır (Kalyoncu, 2005).

Hareketin katılımcıları gösteriler, protestolar düzenlerken madene karşı mücadelenin bürokratik boyutu da devam etmiş ve köylüler temyiz başvurusunda bulunmuştur. Bunun üzerine Danıştay 6. Dairesi yerel mahkemenin kararını incelemiş ve ilk kez yaşam hakkına dayanarak esas hakkında bozma kararı almıştır (Horuş, 2009). 25. 06. 1997 tarihinde Danıştay kararı, davalı idareye tebliğ edilmesiyle Çevre Bakanlığı, kararın düzeltilmesi isteminde bulunmuş ancak bir süre sonra bu isteği geri almıştır. 27. 06. 1997'e gelindiğinde İzmir Valiliği, Baro'ya gönderdiği cevap yazısında; *"Henüz kesinleşen bir yargı kararı olmadığı ve Enerji Bakanlığı'nun görüşüne göre, maden sahasındaki faaliyetlerin yürütülmesinin istendiği"* belirtilir. Aynı yılın temmuz ayında köylülerin avukatı Çevre Bakanlığı'na

ihartname göndererek mahkeme kararının uygulanmasını ister. Bunun üzerine Çevre Bakanlığı, cevap yazısında, Danıştay'ın bozma kararının bu aşamada uygulanamayacağını belirtir (Hablemitoğlu, 2006). Bu karar sonrası köylüler yine yerel bir direniş örneği gösterirler ve 12 Ocak 1997'de bazı köylerde madene yönelik düşüncelerine dair referandum düzenlerler.

Resim 5.4. Bergama Altın Madeni Karşıtı Hareket Hakkında Basında Çıkan Bir Haber.(34 Trilyonluk Hayır) (1997, 14 Ocak). Milliyet s. 3.

Referandum sonucunda madene hayır cevabı çıkar ama bu faaliyet resmi olmadığından bir sürece bir etkisi olmamıştır. Bu esnada köylere gelen çevreciler, köylerin halklarına siyanürün zararına dair paneller düzenlemekte ve yerel halkını bilinçlendirilmeye devam etmektedirler. Hukuksal mücadelesinden sonuç alamayan yöre halkı, yine kendilerince bir mücadeleye girişmişler ve pek çok araçla etrafi tel örgüyle kaplı maden alanını baskın yapıp, madenin telgraf tellerini kesmişlerdir.

Resim 5.5. Bergama Köylülerinin Direnişi. (2015, 29 Mayıs) Evrensel.

Bu olaydan sonra Ağustos 1997'de köylüler İstanbul Boğaziçi Köprüsü'nde eylem yapmışlar, trafiği kapatmış ve kendilerini köprü'nün demirlerine bağlamışlardır. Yine aynı yıl içinde, köylüler ülkede yapılan nüfus sayıma katılmayarak tepkilerini göstermeye çalışmışlardır. Bu eylemlerinin ve açılan davaların sonucunda Danıştay 6. Dairesi, siyanürlü maden aramaya izin veren kararı bozmuş ve maden kapanmıştır. Fakat bu karara rağmen maden faaliyetleri son bulmamıştır. Bu durumdan şikâyetçi olan köylüler çevreci gurupların da desteği ile İzmir İstanbul karayolunu trafiğe kapatmışlar ve bu eylem sonrası maden faaliyetleri durdurulmuştur (Kalyoncu, 2005). Mart 1999'da, Eurogold AŞ'nin kullandığı siyanürün doğal çevreye ve canlılara etkisi üzerine rapor hazırlaması için TÜBİTAK görevlendirmiş ve TÜBİTAK tarafından hazırlanan uzmanlık raporu Ekim 1999 tarihinde teslim edilmiştir. Bu rapora (1999) göre; söz konusu işletenin kullandığı siyanürün suya, hava, toprağa, canlılara zarar vermeyecek düzeyde olduğu, tesisin birimlerinin dünyada kullanılan en iyi teknoloji ile ekolojiye zarar vermeden, sürdürülebilir kalkınma prensibi ile ülke menfaatleri doğrultusunda işletilmektedir. Bu raporun yanında pek çok üniversitelerden akademisyen de madenin zararsız olduğunu ve ülke menfaatleri açısından önemli olduğuna dair beyanatlar vermiştir.

Resim 5.6. (1998, 14 Ocak). Milliyet s. 20.

Bununla birlikte Eurogold AŞ, altın madeni aramalarına yeniden başlayabilmek için; işletmenin artık daha az siyanür ile işletildiği ve sağlığa zararın çok düşük oranda olduğuna dair iddialar ileri süren TÜBİTAK raporunu gerekçe göstererek yasal süreç başlatmış ve madeni tekrar açmaya girişmiştir. Fakat bu durumdan rahatsız olan köylüler de harekete geçmiş ve madeni açma kararının iptali için dava açmışlardır. Köylüler açtıkları bu davayı kazanmış ve madenin açılması yargı kararı ile iptal edilmiştir. Buna rağmen faaliyetlerin durdurulmasına, mahkemenin verdiği madeni kapatma kararı yeterli olmamıştır. Çünkü bazı bürokratik merciler inisiyatif kullanmış dolayısıyla mahkeme kararları yok sayılmış ve işletme üç yıldan fazla yasal olmayan şekilde siyanürlü üretime devam etmiştir. Altın madeni faaliyetlerine devam ederken çevreci aktivistler ve köylüler de mücadelelerine devam etmişlerdir. Aktörlerin ısrarlı mücadeleleri sonunda Danıştay 6. Dairesi Ağustos 2004'te madeni yine bir süreliğine kapatmıştır. Bu kapanış uzun sürmemiş, mahkeme kararı yokmuşçasına, altın işletmesi tekrar açılmış ve siyanür ile altın üretimi devam etmiştir. "TMMOB Çevre – Jeoloji – Kimya – Metalurji Mühendisleri Odaları adına 2003 yılında maden lehinde yayınlanan TÜBİTAK raporuna paralel şeyler söyleyen 'BERGAMA-OVACIK ALTIN İŞLETMESİ GİRİŞİMİ' konusunda TÜBİTAK-YDABÇAG Uzmanlar Komisyonu Raporu'nun ELEŞTİRİSİ' kitabına bir cevaptır" adında bir rapor hazırlanır. Bu rapora (2003) göre: Altın Madeni'nde üretim başarıyla sürmektedir. ABD, AB ve diğer gelişmiş ülkeler tarafından kabul edilmiş olan "Mevcut En İyi Teknoloji" ve "En İyi Çevre

Yönetim Sistemi” uygulaması Eurogold şirketinin işlettiği altın madeninde mevcuttur. Ovacık Altın Madeni ile Avrupa Birliği ülkelerindeki altın madenlerini karşılaştırılması sonucunda; Ovacık madeni AB standartlarını tümüyle karşılamakta ve hatta bazı durumlarda onlardan üstün durumdadır. Maden ulusal çevre mevzuatının ve AB çevre mevzuatının ve uluslararası standartların gerektirdiği bütün tedbirleri içermektedir. Bunun yanında Ovacık Altın Madeni’nin ülkeye önemli ekonomik katkıları olmaktadır. Raporun verilerine göre, bu madenin insan sağlığı ve çevre güvenliği bakımından dünyadaki en emniyetli madenlerden birisidir. Raporun savunduğu diğer şey: AB’de maden atıklarının yönetimin ile ilgili şartlar fazlasıyla Ovacık Altın Madeni’nde yerine getirilmiştir. İzmir Valiliği tarafından İzleme-Denetleme Komitesi madendeki faaliyetleri takip etmektedir. Madende günlük olarak yapılan atık suda siyanür ve ağır metal, toz, gürültü, patlatma ve gaz ölçümlerinin sonuçları Çevre Bakanlığı tarafından konulan sınır değerlerin çok altındadır. Maden işletilirken elde edilen veriler kullanılarak yapılan risk değerlendirmesi sonucunda da tesisin yarattığı riskin ihmal edilebilir düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır. Kimyasal maddelerin insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerini inceleyen toksikoloji bilimi açısından da Ovacık Altın Madeni’nin atıkları konunun uzmanları tarafından değerlendirilmiş ve yine ihmal edilebilir ölçüde zarara rastlanmıştır. Ayrıca atık havuzundaki siyanür ve ağır metal değerlerinin zehirlenme açısından önemsiz olduğu ortaya konulmuştur. Rapor (2003) buna dayanarak Bergama maden karşıtı hareketini amacının çevreyi korumak olmadığını savunmakta ve Ovacık Altın Madeni ve Türkiye altın madenciliği karşıtları yaklaşımlarını ideolojik bir temele yerleştirmektedir. Yani Rapor Ovacık’taki altın madenin ekonomiye sağladığı büyük faydalarının yanında çevreye çok düşük seviyede zararı olduğunu savunur ve madene karşı aşırı mücadelenin amacının ülke ekonomisini olumsuz etkilemek olduğunu ileri sürer. Bu rapor (2003) ile madenin faaliyetleri teyit edilmiş fakat madenin faaliyetleri lehinde alınan Çevresel Durum Değerlendirme Raporu gerekçe gösterilerek verilen izin yürütmesini durdurulmuş ve maden kapatılmıştır. Bu kararın alınmasının hemen ardından firma işletmeyi tekrar açmak için yeni bir ÇED hazırlama süreci başlatmıştır. Bu yeni sürece karşı köylüler Bergama’da gösteriler düzenlemişlerdir. Bu arada Mart 2005’te, Ovacık altın madeni el değiştirmiş ve Eurogold Madencilik A.Ş.’yi bir Türk şirketi olan Koza İpek Grubu satın almış ve maden faaliyetlerini devam ettire gelmiştir. Yaklaşık yirmi yıllık süreçte maden pek çok kez açılmış kapanmış ama küçük kesintiler olsa da günümüze kadar faaliyetlerini devam ettire gelmiştir. Son olarak 31 Aralık 2013 Koza Altın’ın işletmelerinden olan Çukuralan işletmesindeki faaliyetler İzmir İl Özel

İdaresi tarafından "Çevre İzni veya Çevre İzin ve Lisans Belgesi" bulunmaması nedeniyle kapatılmış (Hürriyet, 2013), firmanın gerekli belgeleri temin etmesiyle kısa süre sonra tekrar açılmış ve şuan siyanürlü altın üretme faaliyetlerini sürdürmektedir.

Resim 5.7. Bergama Ovacık altın madeninden görüntü, (2005, 8 Haziran) NTV.

6. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Araştırmanın saha çalışması kısmında hareketin hangi gerekçeyle ve nasıl ortaya çıktığı, katılımcılarının taleplerinin, şikâyetlerinin ve rahatsızlıklarının ne olduğu, katılımcıların hareket üzerine ne gibi düşüncelere sahip olduğu, hareketin katılımcılar nezdinde başarılı mı yoksa başarısız mı bulunduğu gibi soruların yanıtları bulunmaya çalışılmıştır. Açık uçlu sorulardan önce hareketin aktörlerinin bir takım sosyoekonomik durumları sorgulanmış ve veriler edinilmiştir.

Mülakata katılanların yaş ortalaması 68'dir. Görüşmeye katılanların hepsi erkek olup, hepsinin eğitim durumları ilkokuldur. Katılımcıların medeni durumları; %92 si evli %8'i duldur.

Tablo 6.1. Katılımcıların Medeni Durumu

Medeni Durum	Sayı (N)	Yüzdelerik Dilim (%)
Bekâr	0	0
Evli	46 kişi	%92
Dul	4 kişi	%8

Katılımcıların söz konusu harekete katıldıkları dönemdeki meslekleri %90 i sadece çiftçi, %2si hem nakliyeci hem çiftçi, %4 ü esnaf %4 ü hem esnaf hem çiftçi.

Tablo 6.2. Katılımcıların Hareket Sürecindeki Meslekleri

Meslek	Sayı (N)	Yüzdelerik Dilim (%)
Çiftçi	45 kişi	%90
NNakliyeci ve Çiftçi	1 kişi	%2
Esnaf	2 kişi	%4
E Esnaf ve Çiftçi	2 kişi	%4

Katılımcıların şimdiki meslekleri ise % 56 sı sadece emekli, % 18 i hem emekli hem çiftçi % 2 si devlet memuru, %8 i sadece çiftçi, % 4 ü esnaf, % 12 si madende çalışıyor.

Tablo 6.3. Katılımcıların Şuan ki Meslekleri.

Meslek	Sayı (N)	Yüzdelerik Dilim (%)
Emekli	28 kişi	%56
E Emekli ve Çiftçi	9 kişi	%18
Devlet Memuru	1 kişi	%2
Çiftçi	4 kişi	%8
Esnaf	2 kişi	%4
Maden	6 kişi	%12

Katılımcıların aylık gelir durumları şöyledir; %6 sı 0-500 TL, %56 sı 501- 1000 TL, %32 si 1001- 1500 TL, %6 sı 1501-2000 TL gelire sahiptir.

Tablo 6.4. Katılımcıların Aylık Gelir Durumları.

Aylık Gelir	Sayı (N)	Yüzdelerik Dilim (%)
0 – 500 TL	33 kişi	%6
501 – 1000 TL	28 kişi	%56
1001 – 1500 TL	16 kişi	%32
1501 – 2000 TL	3 kişi	%6

Katılımcıların ailesinin bir aylık toplam geliri ise; %4 si 0-500 TL, %58 i 501- 1000 TL, %30 u 1001- 1500 TL, %8 u 1501-2000 TL gelire sahiptir.

Tablo 6.5. Katılımcıların Ailelerinin Aylık Gelir Durumları.

Ailenin Aylık Geliri	Sayı (N)	Yüzdelerik Dilim (%)
0 – 500 TL	2 kişi	%4
501 – 1000 TL	29 kişi	%58
1001 – 1500 TL	15 kişi	%30
1501 – 2000 TL	4 kişi	%8

Katılımcıların “Hareket sırasında ki maddi durumunuzu köye göre nasıl tanımlarsınız?” sorusuna cevaplarının %92 si ‘orta’ %8 i de ‘yoksul’ olmuştur.

Tablo 6.6. Katılımcıların Maddi Durumları.

Maddi Durum Tanımlaması	Sayı (N)	Yüzdelerik Dilim (%)
Çok Yoksul	0	0
Yoksul	4 kişi	%8
Orta	46 kişi	%92
Zengin	0	0
Çok Zengin	0	0

Açık uçlu soruların ilki olan “*Harekete katılma sürecinizden kısaca bahseder misiniz? (Yani hareketin organize edilmesi nasıl gerçekleşti, hareket nasıl gelişti, hareketten nasıl haberdar oldunuz, nasıl katıldınız, faaliyetlerinize ön ayak olan şahsiyetler kimlerdi? (İsim vermek zorunda değilsiniz.))*” Sorusu ile madenin kurulmasından rahatsızlık duyan halkın bu rahatsızlıklarını nasıl edindiği ve bu fikri nasıl toplumsal bir harekete dönüştüğü sorgulanmış ve sonuç bölümünde toplumsal hareket kuramcılarının ortaya attığı tezler ile bu sorudan edindiğimiz veriler karşılaştırılmış ve Bergama hareketinin yeni sosyal hareket kuramıyla açıklanıp açıklanamayacağı test edilmiştir.

Görüşmeci 9: “Maden açılacağı söz konusu olduktan kısa süre sonra, Oktay Konyar, Avukat Senih Özay bizimle iletişime geçti. Demokratik hakkımızı kullanarak eylemler yaptık, yürüyüşler yaptık, davalar açtık, kazandık.”

Görüşmeci 13: “Oktay Konyar geldi. Burada (Ovacık köyünde) bir komite, onlarda köylüyü harekete geçiriyordu. Maden kapısında mı olacak, Bergama’da mı olacak nerede olacaksa komite köylüyü oraya topluyordu. Ne olacaksa Oktay Konyar belirliyordu.”

Görüşmeci 1: “Oktay Konyar yaptı her şeyi, lider oydu.”

Bu soruya katılımcıların cevabı çok net olmuştur. Katılımcılar harekete CHP eski İlçe Başkanı Oktay Konyar’ın desteği ile katıldıklarını ve kendilerini bilgilendiren, organize eden, yönlendiren kişinin Konyar olduğunu söylemektedirler. Bunun yanında köye gelen çevreci siyasetçilerin,

akademisyenlerin aktivistlerin, ve çevreci dernek üyelerinin de hareketin başlamasında ve yerel halkın organize olmasının da çok etkili olduğu görülmüştür.

Görüşmeci 46: “Yöneticiler gerçekleştirdi. Yeşilciler, çevreciler destek verdi.”

Görüşmeci 2: “O zaman Belediye Başkanı Sefa Taşkındı, o geldi köye ben arkanızdayım dedi. Bizde mücadele ettik.”

Yani hareket sadece yöredeki köylüler tarafından gerçekleşmemiş bazı çevreci guruplarda harekete maddi manevi destek vermişler, maden şirketinin faaliyetlerine karşı seferber olmuşlar ve Bergama maden karşıtı hareketi şekillenmeye başlamışlardır.

Görüşmeci 5: “Komşu köyler toplandık bizim köyde (Ovacık'ta); Çam köy, Narlıca Yanlızey, Yukarıkırıklar, Aşağıkırıklar, Tepeköy, Pınarköy'den gelenler oldu. Dokuz Eylül Üniversitesinden profesörler geldi, zararlı olacak, olmayacak derken başladık.”

Görüşmeci 27: “Bu madenin açılacağını duyduğumuzda şirketten, devletten bir yetkili gelip adam gibi konuşmadı, bizi bilgilendirmedi. Sonra Oktay Konyar geldi, İzmir'den profesörler geldi siyanürün zararları konusunda köy kahvelerinde bir sürü konferans verdiler...”

Kısacası harekete katılan protestocular, altın üretimi sonucunda oluşacak siyanürün çevreye ve bölge de yaşayan insanların sağlığına tehdit oluşturacağı, halkının geçim kaynakları olan tarıma zarar vereceği bilgisini köye gelen çevreciler vasıtasıyla edinmişlerdir. Köy kahvelerinde verilen konferanslar sonucunda köylüler siyanürün hayatlarını bitireceğine ikna olmuşlardır. Maden karşıtı gurupların bu kadar çalışmasına karşılık maden şirketinin halkı bu konuda aydınlatmaması ve insanların tek bir merciden bilgilinmesi onları madenin kesinlikle açılmaması gerektiğine ikna etmiş ve var güçleri ile madene karşı direnişe geçmelerini sağlamıştır. Toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasında bireylerin kolektif bir şuurla bir araya gelmesi ve bu şuurla hareket etmesi ve bir liderin varlığı önemlidir. Bu veriler ile söz konusu harekette ayrı ayrı köylerde ki kişilerin bir lider (Oktay Konyar) eşliğinde ve aynı hedef doğrultusunda kolektif şuurla birlikte hareket ettiği görülmüştür.

“Harekete katılmanızda herhangi bir maddi beklentiye sahip miydiniz?” sorusuna verilen cevap çok net olup katılımcıların %100 ü hayır cevabını vermiş ve maddi beklenti içinde olmadığını ifade etmişlerdir:

Görüşmeci 1: “Almadık, yoktu da (maddi çıkar).”

Fakat katılımcıların %12 si

Görüşmeci 35: “Ben bir çıkar amacı taşııyordum ama çıkar amaçlı olanlar ve çıkar sağlayanlar var.”

Görüşmeci 26: “Başta maddi beklendi yoktu, ilk yürüyüşlerde. Sonra döndü, maddi menfaate döndü.”

Bu soruyu köylüler harekete katılmada hiçbir avantaj sağlamadıklarını vurgulayarak ifade etmektedirler. Bu yönde verilen cevap bir kaç kesit şöyledir:

Görüşmeci 45: “Ben topraklarımızı yabancılara satmayalım diye mücadele ettim. Bu işletme devlet eliyle kurulmuş olsa, kendi insanımız çalıştırıyor olsa karşı çıkmazdım. Bizim güzelim altın kaynaklarımız yabancı ellere geçmesin diye mücadele ettim ben hep. Türkiye’imizin her yeri altın kaynakları ile dolu, taşı toprağı altın, bunları niye yabancılar yürütsün, kazansın.”

Görüşmeci 2: “Biz burada madene karşı değiliz, biz siyanüre karşıyız. Ülkemize faydalı olacak şeye karşı değiliz. Ben Atatürkçü demokrat biriyim. Alman ajanı diyorlar. Ne işimiz olur Almanla ben vatanını milletini seven bir insanım.”

Aktörler kendinin çıkar amacı taşımadığını fakat çıkar amaçlı kişilerin harekette mevcut olduğuna yönelik cevaplar vermektedirler. Bu soru ile hareketin gerçekten yerel halkın kendi yaşamları üzerinde etkili olacak olayları yönlendirmek ve yaşam alanlarını korumak için mi, yoksa bazı araştırmacıların da ileri sürdüğü gibi (örn: Hablemitoğlu, 2001) belli kesimlerin halka menfaatler sağlayarak onları yönlendirmesi ile mi ortaya çıktığı sorgulanmaktadır. Görüldüğü gibi katılımcılar mülakat esnasında kendileri için ülke çıkarlarının öncelikli olduğunu sık sık dile getirmekte, başka ülke çıkarlarına hizmet etmediklerini özellikle vurgulamakta ve isyancı bir gurup izlenimini silmeye çabalamaktalar. Çünkü eylemlerin yoğun olduğu dönemlerde çeşitli medya

gurupları ve bazı yetkililer köylüleri bir takım dış mihrakların emrindeymiş gibi göstermeye çalışmışlar, onları Alman ajanı ve vatan haini şeklinde yaftanmışlardır. Bunun yanında kendilerinin bir çıkar uğruna mobilize olmadığını fakat gurup içinde bu tarz aktörlerin olduğunu iddia etmektedirler.

Üstteki soruya paralel bir soru olarak katılımcılara “*O dönem hareketin önde gelenleri tarafından size para, rant, çıkar, statü gibi menfaatler vaat edildi mi yada siz umdunuz mu?*” sorusu yöneltilmiş katılımcıların tümü (%100 ü) aynı şekilde menfaat ummadıkları yegâne amaçlarının siyanür liçi yöntemi ile altın çıkarmaya karşı durmak olduğunu ifade etmekte. Ama katılımcıların bir kısmı %18 i kendileri herhangi bir maddi beklentiye sahip olmadıklarını fakat kendilerine bu konuda teklif geldiğini ifade ediyorlar. Bu konuda ki birkaç görüşme kesiti şöyledir:

Görüşmeci 12: “Biz menfaat beklemedik, onlar (hareketi organize eden yerel halk dışında ki aktivistler) teklif etti ama sonra vaat ettiklerini yapmadılar zaten. Sizi ilçede başka bir işe koyarız, kooperatif kurup araba alın biz size yardım ederiz dediler. Köyün su borularını değiştiririz dediler.”

Görüşmeci 32: “Yok. Onlarda teklif etmedi bizimde tek amacımız çevreydi, siyanürdü.”

Narlıca köyü halkından bir görüşmeci şöyle demektedir:

Görüşmeci 47: “Bize vaat etmediler. Ama bizi işe (madene) almadılar. Ovacık köyü ile Çamköy’den hep işçileri. Onlar vazgeçince işe girdiler. Çamköylüler maden pahalıya alıyor diye topraklarını sattı (maden şirketine).”

Bu görüşme ile çelişen Çamköylü bir görüşmecinin ifadeleri ise şöyledir:

Görüşmeci 43: “...bizim köyden madende çalışan çok azdır. O Narlıca komple madende. Eskiden çok fakirdi, şimdi hepsinde araba. Bizim köyün toprağı (tarım arazisi) Ovacıktan da Narlıca’dan da çok. Ovacık göçmen köyü, Narlıca alevi, biz de yürüğüz, biz çok çabaladık. En çok biz zarar gördük. Hem topraklarımız zarar gördü, hem işe alınmadık.”

Görüldüğü gibi yine köylülerin bir kısmı en çok mücadeleyi kendilerinin verdiklerini iddia etmişler harekete katılan gurup içindeki diğer küçük gurupları

veya kendi dışındaki bireyleri döneklilik ve çıkar sağlamak ile suçlamışlardır. Fakat çoğunluk (%82) hareketin hiçbir üyesinin herhangi bir çıkara yönelmediğini iddia etmiştir.

“Gösteriler esnasında malum birtakım masraflarınız olmuş olmalı. Bu süreçte masraflarınızı nasıl finanse ettiniz? Kişisel olarak mı karşıladınız yoksa organizatörler mi karşıladı?” Sorusuna verilen cevapların %100 ü masraflarını kendileri finanse ettiklerini ama köy dışında yaptıkları eylemler ve ilçe dışındaki gezilerde çevreci gurupların finanse ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu konudaki görüşmeler birbirine benzer şekilde şöyledir:

Görüşmeci 2: “ Kendi cebimizden karşıladık. Yol parası olmuyordu sadece.”

Görüşmeci 10: “Kendimiz karşılıyorduk. Ama dışarı (ilçe dışına) gidilecekse araba ayarlıyorlardı.”

Görüşmeci 32: “Bizi destekleyen guruplar yol paramızı falan karşıladı fakat İstanbul’da Boğaz köprüsünü kapatma faaliyetlerimizde falan cebimizden gittiği de olmuştur.”

Görüşmeci 7: “Çoğu Cebimizden gitti.”

Görüşmeci 1: “Bir kısmını biz (karşıladık), bir kısmını zenginler yardım etti. Onların yetmediği zamanda kendimiz karşıladık.”

Görüldüğü üzere hareket esnasında büyük organizasyonların finanse edilmesi köylüleri harekete geçiren çevreciler tarafından gerçekleşirken organizasyon esnasındaki şahsi masraflar genel olarak köy halkı tarafından karşılanmıştır.

“Hareket sırasında ne tarz protestoların yapılacağı nasıl belirlendi ve buna kim karar verdi?” sorusunun cevabı yine Oktay Konyar oldu. Cevaplar genel olarak şöyledir:

Görüşmeci 18: “Tabi kimse kendi kendine böyle bir direniş ortaya çıkaramaz. Bizde köyümüze gelen tahsilli bilim adamları tarafından

bilgilendirildik. Köye gelen çevrecilerin liderleri bizi harekete geçirdi, bizim köyde de öncüler vardı. Biz hep kanun yoluyla savaştık.”

Görüşmeci 1: “Köyden Bergama’dan hareketin yöneticileri (harekete destek veren) yöre zenginleri karar veriyordu”

Katılımcılar bazı çevreci gurup üyelerinin ve Oktay Konyar’ın köy halkı ve köyün liderleri ile istişare yaptıkları ve hep birlikte karar verdiklerini ileri sürüyorlar. Ama kimi katılımcılar bazı kararların spontane olarak köy kahvelerinde veya eylemler esnasında ortaya çıktığını ifade etmişlerdir:

Görüşmeci 25: “Kendimiz aldık (kararları). Dışarıdan gelenler de yardımcı oldular bize.”

Görüşmeci 13: “...eylemleri yaparken biz karar verdik.

Yani köylülerin de hareketin tarzını belirlenmesinde etkili olduğu anlaşılmaktadır.

“Gösterileriniz esnasında herhangi bir şiddet ortaya çıktı mı? Şayet cevap evetse: neden ve hangi durumlarda şiddete yönelme oldu?” Bu soruya verilen cevabın %74 ü olaylar sırasında herhangi bir şiddet çıkmadığına zaten kendilerinin de şiddete mahal vermediklerini yönelik cevaplardır:

Görüşmeci 43: “Çıkmadı. Jandarma engelledi bizi madeni kamyonlarla basmaya gittiğimizde falan ama Jandarmaya karşı gelmedik biz. Taş sopa kullanmadık şimdiki gibi (günümüzde yaşanan toplumsal hareketleri kastediyor).”

Görüşmeci 24: “Jandarma, polis bizim kendi evladımız. Biz şiddet kullanmadık, onlarda (güvenlik güçleri de) kullanmadı, biz devletle karşı karşıya gelmemeye çalıştık.”

Görüşmeci 11: “Zaman zaman oldu da biz karşılık vermedik jandarmaya.”

Katılımcıların büyük bir kısmı hareket esnasında şiddetin doğmadığını ve sükûnetli bir şekilde hareketin cereyan ettiğini iddia ederken, %26 sı kendilerinin

şiddete başvurmadıklarını fakat kendilerine polis tarafından şiddet uygulandığını ifade etmişlerdir:

Görüşmeci 44: “Biz madeni bastık orada gördük. Bazen de copladılar bizi, nezarete attılar.”

Görüşmeci 33: “... tutuklandık 81 kişiye dava açıldı”

İfadelere baktığımızda aktörlerin polis ve jandarmadan büyük çapta olmasa da fiziki şiddette maruz kaldıkları kendilerinin de maden basma eylemi esnasında zor kullanıma başvurdukları görülmüştür. Bunun yanında bu eylemlere katılan 81 kişi hakkında gizli örgütlerle ilişki içinde oldukları gerekçesiyle soruşturmalar açılıp bu kişiler gözaltına alınmıştır.

Şiddet gördüklerini ifade eden köylülerden biri kendilerine iftira atıldığını (hareket esnasında ve sonrasında harekete katılan köylüler hakkında; **örgüt kurmak, Alman casusluğu yapmak** gibi suçlamalar bulunulması) ve bu iftiranın bir nevi şiddet olduğunu ifade ediyor.

Görüşmeci 1: “Şiddet olmadı ama iftira oldu. Biz kanuna karşı gelmedik, şiddete başvurmadık. Alman ajanı, örgütü bunlar dediler.”

O dönemde köylülere yönelik pek çok suçlama ile yerel halkın psikolojik baskı altına alındığı yapılan kaynak taramasında da görülmüştür.

“Sizce gösteriler için köy dışından size destek veren guruplar veya aktivistler gelmeseydi sizler yine de örgütlenebilir ve bu hareketi kendi başınıza ortaya çıkarabilir miydiniz? (Lütfen biraz anlatınız.)”

Ülkemizde ki ilk çevreci köylü hareketi olarak değerlendirilen Bergama hareketinin tamamen yerel bir hareket olduğunu söylemek çok iddialı bir sav olur. Bu köylü harekete dışarıdan verilen desteğin önemi yadsınamaz. Zaten katılımcıların %76 sı köy dışından harekete destek veren guruplar veya aktivistler gelmeseydi bu hareketi kendi başınıza ortaya çıkarılamazdık derken % 24 lük dilim, dışarıdan aktivistler gelmeseydi de bu hareketi organize edebilirdik demektedir. Dışarıdan herhangi bir müdahale olmadan örgütlenebileceklerini iddia edildiği mülakat kesitlerinden bazıları şöyledir:

Görüşmeci 45: “Olurdu. Asıl Ovacık sahip çıkmasaydı olmazdı. Kel Yunan neler getirdi başımıza, biz o zaman (Kurtuluş Savaşını kastediyor) savaştık kendi kendimize. Biz Anadolu insanıyız, burada da vatanımıza göz diktiler savaştık.”

Görüşmeci 2: “Yine örgütlenirdik tabi ki. Bizim milletimiz böyle, kurtuluş savaşında ne yaptık yine yaparız, tehlike gördük mü birlik doğar bizde. Oktay gelme ben liderlik yapardım yine mücadelemizi verirdik. Seksen iki yaşındayım şimdi olsa yine yaparım.”

Görüşmecilerin ifadelerinden de anlaşılacağı üzere aktörler maden firmasının yabancı bir grup olması nedeni ile madene direnişi milli mücadeleyle denk görmekte ve bu harekete büyük bir önem atfetmektedirler. Bir kısım görüşmeler ise dışarıdan desteğin gelmemesi halinde hareketin seyri ve sonucunun için daha iyi olması olasılığı üzerinde durmuştur:

Görüşmeci 43: “Çıkarabilirdik. Hem daha iyi olurdu. İçimize siyasi amaçlı kişiler girmezdi, daha iyi olurdu. Biz eyleme gittiğimizde hiç tanımadığımız kişiler vardı. Biz kendi kendimize daha iyi yapardık yani.”

Bu görüşmeciler bir kesimde yaygın kanı olan Bergama maden karşıtı hareketin dış güçlerce planlanan bir komplo olduğu fikrini kabullenmeseler de içlerine bazı siyasi amaçlı kişilerin girmiş olduğunu söylerler. Bunun yanında kendini siyasi amaçlı kişilerden ayırt etme ihtiyacı hissetmektedirler. Diğer yandan bu soruya çok farklı şekilde yanıt veren katılımcılar da bulunmaktadır. Bunlardan birisi şöyle diyor:

Görüşmeci 1: “Hayır, olur mu hiç? Hiçbir yerde olmaz. Halklar koca koca imparatorlukları yıkmışlar. Ama her zaman bir öncü, bir lider, insanları bir arada tutan merciler olmuş; öyle başarılı olmuşlardır. Bize de Oktay gelme, o çevreciler gelme olmazdı olsa da böyle geniş çaplı bir şey olmazdı.”

Görüşmeci 18: “7 köy katıldı harekete, çevreciler geldi. Birlikte çalıştık, on mühendisten fikir aldık, o kadar okumuş insanla oldu hareket. (dışarıdan gelen organizatörlerin desteği olmasa) olmazdı.”

Görüşmeci 39: “Hayır yapamazdık. Bir kere bu maden de siyanür kullanılacağını, siyanürün bu kadar zararlı olduğunu bilmezdik zaten.”

Bu yanıtlar toplumsal hayat sürdükçe sistemden memnuniyetsizlik duyan bireyler ve bu bireylerin rahatsızlık ifade edecek baş kaldırışları her zaman olacağını ama bunun için liderlerin ve dışarıdan bir desteğin olması gerektiğini ileri süren sosyal hareket teorilerini destekleyen, bu yönüyle belli ölçüde kaynak mobilizasyonu teorisi ile örtüşen görüştür.

“Kurulmasına karşı çıktığınız maden şirketi ekonomik açıdan size ve köyünüze avantaj sağlaması olası bir kuruluştu. Fakat siz ekonomik avantajlara rağmen madene karşı çıktınız? (Genel hatlarıyla anlatır mısınız?)” Bu soruya verilen yanıtların genellikle Bergama hareketinin ‘Yeni Sosyal Hareketler Teorisi’ perspektifinde değerlendirilmesine olanak verir nitelikte olduğu görülür. Çünkü katılımcılar altın madeninin yöre ekonomisini iyileştireceğini düşüncelerine rağmen ekonomik kazanımdan çok çevreye, diğer canlılara, ekosisteme daha çok önem atfetmişlerdir. Katılımcılardan biri şöyle demektedir:

Görüşmeci 23: “Evet, ekonomik getirisi olacaktı, oldu da bizde farkındaydık bunun ama o dönemde bize o kadar ciddi şeyler (siyanürün zararı konusunda) anlattılar ki bizim o getiriye gözümüz görmedi.”

Görüşmeci 21: “Avantajları vardı. Ama buna rağmen profesörlerin panelde söyledikleri uyuyan aslanı uyandırdı.”

Görüşmeci 3: “...bu (siyanürün zararı) ekonomiden daha önemli. İlerisini düşünerek karşı çıktık bu yola. Bize bir şey olmasa da çocuklarımız torunlarımız zarar görecekti diye.”

Ovacık Köyü içinde gözlemlerim esnasında, kısa bir süre madende çalışmış daha sonra sağlık sorunları yaşamış ve hala da yaşayan biriyle karşılaştım. Onunla yaptığım kısa sohbette şöyle demektedir:

Görüşmeci 30: “Ben madene karşı çıkanlara, karşı çıkan biriydim. Başından beri maddi yönden faydası olacağı için madeni destekleyenlerdendim. Ama maden kurulup işe girdikten kısa bir süre sonra hastalandım, dalağım alındı. Bu madende çalışanların %90’ı kan kanserinden ölür bence.”

Hastalığı esnasında ve sonrasında madenin maddi desteğini sorduğumda ise tedavisinin özel hastanede yaptırdığını ve tüm sağlık masraflarının şirket tarafından karşılandığını fakat emekliye ayrılmadığını ifade etti. Görüldüğü gibi

'%90'ı kan kanserinden ölür' diyor, madenin maddi ve fiziksel zararı sıfır bile olsa yaşananlar halk üzerinde psikolojik olarak korku unsuru oluşturmuştur.

"O günlere dönecek olursak, madenden çevrenin, doğanın, insanların, bitki ve hayvanların zarar göreceğine dair öngörülerini nereden edindiniz?"

Bu soruya katılımcıların % 92 si köye dışarıdan gelen çevreci guruplar ve aktivistlerden %4 ü medyadan (televizyondan) %4 ü de köy içindeki muhabbetlerden edindiklerini ifade etmişlerdir. Bu sorunun cevabı birinci sorunun cevapları içinde geçen ifadeler ile paralel olduğundan ayrıca mülakat kesitleri verilmemiştir.

"Harekete katılmanız ile kendini daha iyi tanıma, kendine güvenme kendini bulma, kimliğini tanımlama gibi sizi siz yapan şeylerde bir değişiklik veya harekettten sonra edindiğiniz bir alışkanlık, günlük hayatınızda değişen bir şey oldu mu? (Lütfen biraz detaylı belirtiniz.)"

Bu soruya katılımcıların %4 ü bu konuda fikir beyan etmezken %78 i harekettten sonra herhangi bir alışkanlık edinmediklerini ya da düşüncelerinde bir değişim olmadığını ileri sürmüştür. Geri kalan %18 ise bu süreç içinde ve sonrasında değişimler yaşadıklarını ve şuan hareket öncesinden farklı düşüncelere sahip olduklarını ileri sürmüştür. Harekete katılması ile hayatınızda değişen bir şey olduğu düşüncesine sahip bir görüşmecilerin ifadelerinden bazıları şöyledir:

Görüşmeci 26: "... (siyanürün zararlarını önlemeye yönelik) önlemler aldılar, boşa gitmedi emeğimiz diye yapıcı bir yanımız oldu, güven oldu."

Bazı katılımcılar yaptıkları eylemlerin sonuçlarını madenin birtakım önlemler alması ile gördüklerini ve bu durumun soruda ifade edildiği gibi kendilerine güven kazandırdığını ifade etmişlerdir. Bir görüşmeci ise harekete katılması ile kendini daha iyi tanıma, kendine güvenme kendini bulma, kimliğini tanımlama gibi duygular edinmediklerini çünkü bu niyetle harekete katılmadıklarını iddia etmektedir:

Görüşmeci 1: "Benim kendime niye güven gelsin? Ön plana çıkma, fikirlerimi gösterme gibi derdim yoktu ki."

Diğer yandan söz konusu hareket esnasında ve sonrasında düşüncelerinde değişim yaşadıklarını ifade edenlerden bazıları insanlara, devlete, ülke içindeki demokrasiye, yasalara ve kendilerini harekete teşvik eden aktivistlere güvenlerinin azaldıklarını sıkça vurgulamışlar ve kendilerinin kullanıldıklarını iddia etmişlerdir.

Görüşmeci 3: “Oldu. Devlete demokrasiye hiçbir güvenim kalmadı. Devlet işine gelince kapattı madeni işine gelince açtı. Bizim o kadar yıllık emeklerimiz boşuna gitti. Ne davalar kazandık. Hukuka yasaya da güvenmiyorum artık.”

Bu düşüncüyü edinmelerinin sebebini ise yerel halkın taleplerini medyaya taşımış, pek çok yönden kazanımlarda bulunmuş olan Bergama hareketinin asıl amacına ulaşır siyanürle maden işletilmesini engelleyememiş olmasıdır.

Görüşmeci 15: “(Kendine) Güven olmadı. Biz bir şeye (başaracağına) inanarak (harekete) katıldık ama Türkiye’de demokratik bir ortam yok onu öğrendik.”

Görüşmeci 41: “Devlete güvenim azaldı”

Ayrıca halkın mücadeleleri sürecinde siyasal sistemimiz de mevcut olan halkın taleplerine kulak tıkamış hegemonik yapı ile yüzleşen yerel halk devletin bu baskıcı tutumunun aşılması konusunda da oldukça umutsuzdurlar. Çünkü hareketin başladığı ve devam ettiği süreç içinde gurup şirket tarafından karşı hamleler ile karşılaşması değil devletin kendilerini düşman ilan ettiği mahkemelerin madene verilen izinleri iptal ettikçe siyasal iktidarların sürekli şirket lehine temyiz başvurusunda bulunması halkı devlete küstürmüştür.

Diğer yandan hareket ülkemizde ki ilk kez ortaya çıkan ve ana aktörlerini köylülerin oluşturduğu bir çevreci hareketi niteliği taşıması, halkın kendi toprağını canla başla savunulmasının ilginç bir örneğidir. Bu yönüyle harekete katılan bireylerin çevre, sosyal hareket, altın madeninin işletim süreci vb konular hakkında bilgisi, entelektüellik ve farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu mülakat esnasında edinilen izlenimler sonucunda görülmüştür. Örneğin katılımcılar çoğu soru hakkında bir fikri var olup, oldukça nitelikli cevaplar vermişlerdir.

“Uzun yıllar devam eden maden karşıtı hareket bazen sekteye uğramış, sonra tekrar başlamış ve daha sonra sessizliğe gömülmüştür. Bu hareketin sekteye uğraması ve sönmesinin nedenleri sizce nelerdir? (Lütfen biraz detaylı belirtiniz)”

Hareket başladıktan kısa bir süre sonra Bergama maden karşıtı harekete karşı bir cephe oluşmuş, harekete karşı yoğun bir mücadele başlatmış ve direniş zayıflamıştır. Hareketin kazanımlarından rahatsız olan yani madenciliğinin ve yabancı yatırımların önünü açmak isteyen maden şirketi, gazeteciler, politikacılar ve akademisyenler, madeni savunmak için çalışmalara başlamıştır ve sonunda bu çalışmalar başarılı olmuş böylece hareket zayıflamıştır. Bu zayıflatma halkı ikna çabaları ve baskıcı yöntemle sağlanmıştır. Bu konuda ki görüşme kesitleri şöyledir:

Görüşmeci 22: “... maden şirketinin köylüye sunduğu imkan etkili oldu. Önce köyün %20'sine sonra %30'una iş verdi bu arta arta devam etti. Şimdi köyün çoğunluğu ya madenden emekli, ya şuan kendi çalışıyor, ya da çoluk çocuğu, yakını madende. İşinden olmamak için susuyor herkes.”

Görüşmeci 12: “Madene karşı çıkanları işe (madene) almadılar, onlarda vazgeçtiler.”

Görüşmeci 8: “(Madende) İşe girenler sonucu bitti.”

Görüşmeci 2: “Bu maden yanlılarına hep ev verdiler. Şimdi maden işletmesinin yapıldığı alanda eski evler vardı. Git bir bak, kümes gibiydi evler. Sonra o evlerin yerine başka ev yaptılar onlara. Hepsi (ev sahipleri) vazgeçti o zaman.”

Görüşmeci 9: “... maden köyün su alt yapısına hep yardım etti, okula da yardım etti. Daha da edecekti taşınmalı sistem olmazdı o zaman. Ama zıtlasılmasaydı, bu işler böyle olmasaydı daha çok faydası olurdu bize...”

Görüldüğü gibi maden şirketi halka hareketten vazgeçmeleri şartıyla iş olanakları sağlaması, harekete destek verenlerin madende işe alınmaması, maden işletme binasının kurulduğu bölgede var olan evler yerine köyün çıkışına daha modern ve büyük evler inşa edilip ve ev sahiplerine verilmesi, köye maddi yardımda bulunması halkın harekete desteğini çekmesine neden olmuştur. Öte

yandan devletin yumruğunun hissedilmesi ve halka yapılan baskılarda hareketin zayıflamasında etkili olmuştur. Bu konuda görüşmeciler şu görüşleri dile getirmektedir:

Görüşmeci 10: “Yapılan baskılardan dolayı.”

Görüşmeci 1: “Devlet kararı verdikten sonra (devletin kararına itiraz etmek) yanlış. Kanun kabul ettiyse bireysel olarak reddetme hakkına sahip değiliz.”

Bir diğer yandan bazı görüşmeciler bu soruya şu tarz cevaplar vermektedirler:

Görüşmeci 5: “Millete zararı olmayacağına dair teminat verildi. İş emniyeti toplantıları oldu, maden tedbir aldı. On, on beş yıldır çalışıyor, şükürler olsun bir kuş bile ölmedi. İnsanlar bu durumu görünce vazgeçtiler, şirkette güvence verdi halka.”

Yani madenin tedbirler alması ve halkın madenin zararının minimum düzeyde olduğuna ikna edilmesi de halkın gözünde hareketin hayati konumda olmadığına ikna etmiş ve hareketin yavaşlamasında etkili olmuştur.

“Sizce bu hareketi bugün nasıl değerlendirirsiniz? (başarılı mı oldu, başarısız mı?)” Bergamalı köylüler, ülke hatta dünya çapında ilgi çeken, protestolar sergilemişler uzun süre gündemi meşgul etmişler, madenin işletilmemesi için yargı kararları kazanılmışlar fakat ne protestolar ne de yargı kararları dikkate alınmamış maden faaliyetlerinin yolu bir şekilde açılmıştır. Bu soruya katılımcıların %24 ü hareketi, mücadelelerinin söz konusu başarılarına rağmen madenin kapatması yönündeki taleplerine devlet tarafından kulak verilmemesi yönüyle başarısız olarak değerlendirmektedir. %24 lük dilimden birkaç görüşmecinin düşünceleri şöyledir:

Görüşmeci 18: “...başarısız oldu, kapattıramadık ki madeni. Kapansaydı başarılı olduk derdik.”

Görüşmeci 43: “Oktay Konyar bizi şöyle yapacağız böyle yapacağız dedi. Sonra bir yerden tehdit mi aldı paramı aldı neyse artık. Kaçtı gitti bizi yarı yolda

bıraktı. Kendi Dikili’de mi Çandarlı’da mı aldığı paraları yiyor. Bizim mücadelemizde yarım kaldı. Tamamlasaydık, ısrar etseydik başarılı olurduk.”

Bu kişilere göre Bergama hareketinin nihai amacı bölgelerinde siyanür ile maden işletimini yaptırmamak madeni kapattırmaktı ama hareket bu amacına ulaşamamıştır ve onlara göre bu yönüyle hareket başarısızdır.

Katılımcıların çoğunluğu (%76 sı) ise hareketi maden şirketine tedbirler aldirtmaya zorlaması açısından başarılı olarak değerlendirmektedir. Bu konuda ki birbirine benzer cevaplar şöyledir:

Görüşmeci 17: “Hiçbir hareket başarısız olmaz. İstedğini yapamasa da, muhakkak bir şeyler etki etmiştir, biz bürokrasiye sesimizi duyurmaya çalıştık. Madenin kurulmasını durduramadık ama şirketlerin daha az siyanür kullanmasını, filtre takılmasını sağladık. Bizim hareketimiz sayesinde denetlemeler, titizlikler arttı.”

Görüşmeci 29: “...başarılı oldu, biz ayaklanmasak istedikleri gibi yapacaklardı her şeyi. Soma gibi (Mayıs 2014’te Soma’da yaşana, 301 madencinin ölümüyle sonuçlanan maden kazasını kastediyor) olurdu burası da. Şimdi denetimi çok iyi, bizim zamanında ki uğraşlarımız sayesinde.”

Görüşmeci 50: “Başarılı. Önce siyanürü arıtma filtresi koymayacaklardı. Eylemlerden sonra önlem aldılar.”

Görüşmeci 49: “Başarılı çünkü güzel önlemler alındı. Böyle yapmasak zararlı olacaktı maden.”

Buna göre yaptıkları eylemler ile maden şirketi karı uğruna istediği gibi doğayı ve canlıları sömürecek bir işletme yerine ekolojiyi yok saymayan bir işletme kurmuştur. Bu durumu halk hareketin büyük bir başarısı olarak görmektedir.

“Hareket başarılı olduysa sizce başarılı olmasını ne gibi faktörler etkiledi?”

Hareketin başarılı olduğunu düşünen katılımcıları sayısı on ikidir. Bunların çoğunluğu (% 66,6) sı fikir beyan etmemiş veya soruyu yanlış anlamış,

başarılı olma nedenlerini açıklamak yerine hareketin ortaya çıkardığı kazançları tekrar etmiştir. Geri kalan dilim ise şu tarz da cevaplar vermişlerdir:

Görüşmeci 33: “Taleplerimizi ısrarla dile getirdiğimizden başarılı oldu hem temkinli davranıyorlar hem şimdiki (şirketin) sahibi yerli.”

Görüşmeci 30: “Oktay destek verdi, her şeyi ayarladı.”

Görüşmeci 18: “İzmir’den gelen profesörler, mühendisler, yeşilciler arkanızdayız dediler, desteklediler.”

Görüşmeci 1: “Sefa taşkın (dönemin belediye başkanı) bizi destekledi, güven verdi. Haberlere çıktık.”

Görüldüğü gibi katılımcılar başarılı olmasında faktörleri mücadelede ısrarcı olmaları, medyada yer bulmaları, siyasetçilerin, dışarıdan gelen aktivistlerin, çevreci gurupların, kendilerini cesaretlendirerek manevi destekte bulunmaları olarak ifade etmişlerdir. “*Hareket başarısız olduysa sizce başarısız olmasını ne gibi faktörler etkiledi?*”

Mahkemeden madenin aleyhinde kararlar çıkmasına rağmen, hükümet yeni yargı kararlarını dikkate almayıp madenin işletilmesinin yolunu tekrar tekrar açması, protestoculara davaların açılması hareketin başarısız olmasına neden olmuştur. Bu konuda ki bir görüşme kesiti şöyledir:

Görüşmeci : “Halk bıktı, kandırıldı.”

Görüşmeci 44: “ ... dava açıldı nezarete yattık, aklандık sonra ama o kadar gün işimizden olduk. Biz ağabeyim ile ikimizde içeri (nezarete) girdik.”

Diğer yandan maden taraftarları siyasetçi ve gazetecilerin hareketinin dış güçlerce (Almanya hükümeti) yönlendirildiği iddiası halkın harekete verdikleri destek azalmıştır.

Görüşmeci 43: “İçimize Alman ajanları girdi bizim de adımız ajana çıktı. Biz ajanların farkına vardık. Provokasyon yapmaya çalıştılar bizimle”

Görüşmeci 1: “Alman ajanı etiketinden insanlar rahatsız olduğundan zayıfladı hareket.”

Görüşmeci 17: “Başarısız oldu. Çünkü bize iftira attılar. Alman ajanı dediler. Köylülerde korktu, bıraktık mücadeleyi.”

Bunun yanında N. Hablemitoğlu cinayeti (*18 Aralık 200’de failleri hala bulunamayan bir suikasta kurban gitmiştir. Alman Vakıfları ve Bergama Dosyası (2001) adlı eserinde Bergama Maden Karşıtı Hareketi’in var olan altın kaynaklarımızın kullanılmaması için Almanlarca oynanan bir oyun olduğunu ileri sürmüştür.*) de halkın harekete verdiği desteği çekmesine neden olmuştur:

Görüşmeci 49: “...insanlar korktu. Necip Hablemitoğlu bu işten (dolayı) öldürüldü. Bu işte derin eller var.”

Görüşmeci 50: “Eylemleri yasakladılar.... Büyük yerlerden büyük işler döndü, Bunlarla uğraşılmaz dedik.”

Bergama hareketi aleyhinde kitap yazmış bir yazarın bir faili meçhul cinayete kurban gitmesi halkın hareketten korkmasına ve kendi başlarına bir şey gelmesi endişesine kapılmalarına ve hareketten vazgeçmelerine neden olmuştur.

Değer Sistemi, Çevre, Bergama Hareketi:

“Sizin görüşleriniz alınarak, size ve çevrenize olumsuz etkisi olmayacak şekilde kurulacak olsa yine madene karşı çıkar mıydınız yoksa köyünüzde kurulacak her tür maden işletmesine mi karşıyorsunuz?”

Katılımcıların %100 ü sağlığı ve çevreye zararsız olan maden veya herhangi bir işletmeye karşı olmadıklarını, siyanürlü üretime karşı olduklarını belirtmişlerdir.

Görüşmeci 1: “Değilim. ...ülkenin gelişmesi için zengine, zengininde fabrikaya ihtiyacı var ama (sağlık ve çerçe konusunda)temkinli olmalı. Bin kişi çalışacak bu fabrikada, her yerde var madenler. Zararı olmayacaksa on tane yirmi tane fabrika kurulsun buraya, gençler işsiz.”

Görüşmeci 45: “Madene karşı değilim (sağlık ve çerçe konusunda) güvence olursa. Ama Türkler de kalsın serveti.

Görüşmeci 2: “Çıkmazdım, (madeni) bizim devletimiz çalıştırsa... (para) kazanacaksak beraber kazanalım, öleceksek beraber ölelim.”

Bu verilere göre harekete katılan bireylerin altın madeni işletmesine karşı çıkmadıklarını fakat söz konusu şirketin yabancı bir gurup olması sebebiyle karşı çıktıkları görülmektedir. Bu durum hareketin çevreci olduğu kadar yabancı sermayeye de karşı bir çizgide seyir ettiğinin işaretidir; ki bu durum aynı zamanda birçok farklı sosyal hareket içinde geçerlidir.

Görüşmeci 17: “Hayır, zararlı olmadıktan sonra niye karşı çıkalım.”

Görüşmeci 23: “Hayır değilim. Doğacak çocuklar sakat olacak dediler, bu insanları çok etkiledi.”

Görüşmeci 43: “Karşı değiliz. Siyanürü karşıyız.”

Buna göre hareket ile madenin siyanür kullanarak altını işlemesi ve bu durumun insan sağlığına ve canlılara zarar vermesini engellemeye yönelik bir çevreci hareket olduğu ve zararlı olmadığı taktirde halkın ekonomik geliri olan bir işletmeye karşı olmadığı görülmüştür.

Kolektif Eylem Deneyimi ve Sosyal Katılım:

“Bu hareketten önce ve sonrasında bu ve benzer konular için başka yürüyüş, gösteri ve eylemlere katıldığınız oldu mu?”

Bergama hareketine çevreci guruplardan katılımcılar olmuştur. Fakat bizim çalışmamız bu hareketin yerel katılımcıları üzerinde olmuştur. Bu sorunun harekete katılan ve bölge dışından gelen çevreci guruplar için muhtemelen evet olurdu fakat yerel halkın yani mülakata katılanların hepsi (%100 ü) bu soruya “hayır” cevabını vermiştir. Ama köylerindeki siyanürlü altına karşı verdikleri mücadele köylülerde emperyalizme karşı mücadele etme bilincini geliştirdiği mülakat esnasında gözlemlenmiştir.

Sosyal Hareket ve Gurup Deneyimi: Toplumsal Dayanışma mı Ayrışma mı?:

“Bu hareket birçok köyde tartışma ve bölünmelere sebep olmuştu. Sizin köyünüzde bu ve buna benzer olaylar ortaya çıktı mı?”

Evet, Hayır Fikrim yok Diğer...

Bu soruya katılımcıların %92 si evet %8 i hayır cevabını vermiştir. Yani katılımcıların çoğunluğunun verdiği cevaba göre köylerde harekete katılanlar ile katılmayanlar arasında bir karşı karşıya gelme durumu yaşanmıştır. Bu cevaplardan birkaç kesit şöyledir:

Görüşmeci 4: “...köyün muhtar seçimi bile buna (harekete katılma ya da katılma yönündeki bölünmeye) göre oldu. Bir dönem maden taraftarları kazandı seçimleri bir dönem maden karşıtları. Bundan önceki muhtar madene karşıydı. Yeni muhtar da madenci.”

Görüşmeci 1: “Oldu iş vadiyle ayrılanlarla küstüler, bölünmeler oldu ama kavga olmadı.”

Hareket esnasında köylerde görüş ayrılığından dolayı bölünmeler yaşanmış bu durum aile içine de yansımıştır:

Görüşmeci 17: “Evet, birbirinin cenazesine bile gitmeyenler oldu, kardeş kardeşle konuşmadı...”

Yaşanan söz konusu bu bölünmenin hareket son bulmasına rağmen hala devam ettiğini iddia edenler vardır;

Görüşmeci 2: “Evet. Hala devam ediyor. Çıkarıcılar (madene işe girerek çıkar edindiklerini iddia ettiği kişiler), çıkarı olmayanlar, kararsızlar var.”

Fakat bazı görüşmeciler yaşanan bu çatışmaların hareketin son bulması ile bittiğini şuan böyle ayrışmaların olmadığını iddia ediyor.

Görüşmeci 16: “Bir iki aile çıkıntı ama şuan problem yok. Madende çalışan çalışıyor, diğerleri işine bakıyor.

Görüldüğü gibi bu hareket yıkıcı bir hareket olmamakla birlikte köylerdeki toplumsal ayrışma dinamiklerine bir yenisini eklemiş görünüyor. Bunun yanında bu sosyal hareket daha çok barışçıl ve çevreci bir hareket olmuş, maden taraftarları ve yandaşları arasında gerilimler yaşansa da bunlar ölçülü düzeyde kendini hissettirmiş, yaklaşık on beş yıllık süreç içinde şiddet ortamları doğmamıştır.

*“Hareketi organize eden aktivistlerin sizi konu hakkında bilgilendirirken bahsettikleri ve hareketinde gerekçesi olan madenin olası zararlarını şuan hissediyor musunuz?”*Bu soruya katılımcıların % 10 u fikir beyan etmezken % 36 sı bahsedilen zararları şuan hissettiklerini söylemektedir:

Görüşmeci 1: “Bir maden sahası yaşanılan, yerden en az 6 km uzak olmalı. Şimdi üçüncü atık deposu da yapılacak sular daha da kötü olacak, şimdi zaten siyanürlü deniliyor. Maden bizim köyün (Ovacık) içinde zaten, Çamköy Narlıdere bunlarda çok yakın, hepimiz zehirleniyoruz.”

Resim 6.1. Siyanürlü Altın Madeni İşletmesinin Atık Depolama Tesisi.

(04.05.2013): http://www.seonline.net/php/genel_sayfa.php?KartNo=56196

Maden sahasının Ovacık köyüne yakınlığından şikayet eden görüşmeciler madenin atık deposunun da sularına karışabileceğinden endişeliler:

Görüşmeci 2: “İçme suyu %99 içilmez su siyanür deposu hemen dibinde çünkü. Ama labaratuarda incelemelerinde temiz çıkıyor nedense. Ama kanser falan duymadım. Kıbrıs'ta çok varmış burada yok.”

Görüşmeci 17: “Burada ki atık barajı yüz otuz metre derinliğinde Dsi kontrol etmeli. O havuz yer altı sularına çok tehlikeli.”

Altın üretimi sonucunda oluşacak siyanür, arsenik ve kadmiyumun maden sahasındaki atık havuzunda depolandığını ve bu deponun içme sularına

karıştığını ve şuan içtikleri suların arsenikli olduğunu iddia eden köylüler içme suyu konusunda endişelerinin yanında bir takım şikâyetleri de mevcut:

Görüşmeci 12: “Gece ağır koku yapıyor. Gece elbiselerimizi dışarı asamıyoruz.”

Görüşmeci 43: “Zeytinler verim yapmıyor. Armut erik olmadan döküyor çiçekleri.”

Bu %36 lık dilim genel olarak altın işletiminde kullanılan siyanürün bölgenin tarım faaliyetlerine ve halkın sağlığına zarar verdiğini kanserden kaynaklanan ölümlerin arttığını iddia etmiştir. Bunun yanı sıra köylüler. Bergama Ovacık, Çamköy, Narlıca köyleri bölgesinde iki tane bulunan atık deposunun Ovacık Köyünün yakınındaki bir tepede üçüncü bir atık deposunun yapılacağı söz konusu. Köylüler yapılacak olan bu yeni atık barajının olası zararlarından da oldukça endişeli.

Bazı katılımcılar hareketin organizatörleri tarafından, 85 kişilik bir heyetle Kıbrıs'ın Lefkoşe ilçesine götürülmüş kişiler arasında. Bu köylüler bu gezi vasıtası ile siyanürün çirkin yüzüyle karşılaşmışlar. O bölgenin bir canlının yaşamasına müsait olmadığını, denizin siyanürün etkisiyle kırmızıya döndüğünü, bölgede yaşayan insanların doğuştan sakat olduğunu, tarım ürünlerinin tüketilmeyecek kadar kötü olduğunu görmüşlerdir. Bu kişiler madenin bahsedilen zararlarını şuan görmeseler bile ileride köylerinin Kıbrıs gibi olacağından korkmakta ve:

Görüşmeci 27: “... şimdi zararı yok ama sonra da Kıbrıs gibi olmayacak diye bir şey yok” tarzında cevaplar vermektedirler.

Köy halklarının madenden şuan ki rahatsızlığı diğer köyler nispeten Ovacıkta daha çok kendini göstermektedir. Maden işletme binasının Ovacık köyünde olması nedeniyle madende ki ağır faaliyetler esnasında evlerin çatlaması, bahçelerine ektikleri ürünlerin üstünü madenden çıkan tozların kaplaması başlıca şikâyetlerdendir. Genel olarak köylülerin şikâyetlerinden bazı örnekler şöyledir:

Görüşmeci 13: “... ekiyoruz da yiyoruz da işte mecbur. Patlıcan biberlerin üstünü madenden çıkan toz kaplıyor, yıkayınca da zor çıkıyor. Siyanür de etkiliyor bunları, siyanürlü suyla sulanıyor zararlı ama mecbur ekiyoruz.”

Görüşmeci 31: “... meyve ağaçları kuruyor”

Görüşmeci 26: “... zeytin ağaçlarının yaprakları dökülüyor, sararıyor. Maden yokken böyle değildi, ağaçların neşesi başkaydı.”

Görüşmeci 3: “...taşlar kırılırken deprem oluyor gibi oluyor, evler çatlıyor. Benim evin duvarları çatladı madene gittim şikâyet ettim, bir milyar (bin lira) para verdiler yaptırıldı.”

Görüşmeci 11: “İnekler buzağı atıyor (ineklerin ölü buzağı doğuruyor), eskiden yoktu böyle bir şey... kanser olacaksınız dediler, dedikleri gibi ölümlerin çoğu kanserden.”

Diğer yandan katılımcıların %54 ü ise bahsedilen zararları yaşamadıklarını ifade ederek yukarıdaki ifadeler ile çelişen cevaplar vermişlerdir.

Görüşmeci 50: “...çok şey anlattılar bizde inandık, yok yok hiç dedikleri çıkmadı... Maden iyi oldu iş güç sahibi oldu millet, faydası oldu, zararı olmadı.”

Görüşmeci 33: “...sakat doğacak çocuklar dediler, sakat doğan insan görmedim ben.”

Görüşmeci 49: “Köyde kanser vakaları var ama madenden kaynaklandığını zannetmiyorum; kanser şimdi her yerde var. Ağaçlarınız kurur tarım yapamazsınız dediler benim bir sürü meyve ağacım var. Bahsedilen etkiler yok şuan. Ama suları bilemiyoruz, sulara arsenik karışmış olabilir. İDSİ sular temiz diyor ama sonra ne olur bilemem.”

Görüşmecilerden bazılara bu ifadelerde görüldüğü gibi maden işletmesinin bahsedilen zararlarına maruz kalmadıklarını ve şikâyetleri olmadıklarını iddia etmişlerdir.

Harekete Katılımın En Önemli Sebepleri:

“Sizin harekete katılmanızda ki temel amacınızı aşağıdakilerden hangisi en iyi ifade ediyor? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.)”

Tablo 6.7. Aktörlerin Harekete Katılmalarındaki Amaçları.

Şıklar		Sayı (N)	Yüzelik Dilim(%)
(a)	O dönem madeni işletecek olan şirket yabancı bir firma olduğu için, ülke kaynaklarının yabancı ülkelerin eline geçmemesi için bu harekete katıldım.	31	%62
(b)	O dönemdeki hükümetin politikalarından rahatsızdım, bu rahatsızlığımı ifade etmek, siyasi alanda varlığımı hissettirmek için katıldım.	10	%20
(c)	Bir birey olarak kendimi ispat edebilmek için katıldım.	3	%6
(d)	Çevrem, tarlam, yaşam alanımın zarar göreceği korkusuyla katıldım.	50	%100
(e)	Eşim, dostum, çevrem katılıyor diye katıldım, hiçbir amacım yoktu.	17	%34
(f)	Menfaatlerim olduğu/olacağı için katıldım.	0	0
(g)	Fikrim Yok.	0	0
(h)	Diğer (Lütfen belirtiniz.....)	0	0

Bu soru ile Bergama hareketinin yerel katılımcılarının hangi amaçla harekete katıldığı sorgulanmış böylece toplumsal hareketlerin önemli bir problem alanı olan ‘toplumsal hareketlerin ortaya çıkış nedeni’ Bergama hareketi üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Bu soruya cevap olarak verilen şık e şikkında yoğunlaşmıştır. Katılımcıların % 100 ü d şikkına (*Çevrem, tarlam, yaşam alanımın zarar göreceği korkusuyla katıldım.*) katılmasının yanında bu ifadeyi temel amacı olarak belirtmişlerdir. Bu veri ile harekete katılan köylülerin amacının yaşam

alanlarını siyanürden koruma olduğunu anlıyoruz. Yanıtlar ikinci olarak da ‘*O dönem madeni işletecek olan şirket yabancı bir firma olduğundan ve ülke kaynaklarının yabancı ülkelerin eline geçmemesi için bu harekete katıldım.*’ İfadesi olan a şikkında yoğunlaşmıştır. Katılımcıların %62 si bu şikkı harekete katılma amaçlarından biri olarak ifade etmişlerdir. Yani katılımcıların yarısından fazlası küresel, kapitalist, neo liberal ekonomik sistemin temel dinamiğinin gereği olarak gerçekleştirilen madenin özelleşmesine ve yabancı şirketlerce işletilmesine karşı çıkmak adına mücadeleye destek vermişlerdir. Bergama hareketi maden işletme şirketinin doğal çevreye ve halk sağlığına olan zararı ile mücadele amacının yanında maden şirketinin çokuluslu yabancı bir şirket olmasından dolayı yabancı sermayeye karşı bir tavır sergileyen harekettir. Ama %38 bu şikka katılmamıştır. Bir görüşmeci bu soruya şöyle cevap vermiştir:

Görüşmeci 40. “Bunları hiç düşünmedim. Ben yurt dışında çalışmış yaşamış biriyim. Avrupa’nın insanı ile yıllarımı geçirdim. Biz oradan ekme yedik.”

‘O dönemdeki hükümetin politikalarından rahatsızdım, bu rahatsızlığımı ifade etmek için siyasi amaçlar için katıldım.’ Olan b şikkı halkın dönemin hükümetine ya da devlete yani siyasi yapıya karşı olumsuz tutumunun harekete katılmasında etkili olup olmadığı sorgulamayı amaçlamıştır. Böylece bireylerin güncel siyaset karşısındaki tutumlarının onların farklı konulardaki tutumlara etkisinin olup olmadığına dair çıkarımlar ve değerlendirmelerde bulunmak ve siyasi rahatsızlıkların toplumsal hareketi oluşturmadaki etkisi sorgulanmak amaçlanmıştır. Katılımcıların %20 si bu şikkı amaçlarından biri olarak belirtmiş fakat çoğunluk (%80) bu şikka katılmamıştır. Bu durum ülkemize bireylerde devlete itaat şuuru hâkim olduğunu teyit eder nitelikte bir veridir.

Görüşmeci 7. “Hayır katılmıyorum, amacım değildi. Amacımız topraklarımızı siyanürden korumaktı ama sonra olaylar etkiledi. O dönemde başta koalisyon hükümeti vardı. Biz Ankara’ya gittik gösteriye, bu koalisyon üyelerinden biri de gelmedi derdimizi dinlemeye. Ondan önce yoktu ama ondan sonra bu etkiledi beni.”

Yani Bergama hareketinde başlama noktası olarak devlete bir başkaldırı bir demokrasi talebi olmadan çevreci bir hareket olarak doğsa da yaşanan

hukuksuzluklar ve halkın taleplerinin görmezden gelinişi ile birlikte hareketten bir demokrasi talebi de hissedilir hale gelmiştir.

c şıkkından (*'Bir birey olarak kendimi ispat edebilmek için katıldım.'*) edilen veriler ile bireylerin eylemlere katılma amacı ile bireyin toplumsal alanda görünür olma, kendini gerçekleştirme vb. post-materyalist değerlerin arasında bağlantı kurmaya çalışılmıştır. Bu şıkka 'katılıyorum' cevabı veren %6 gibi küçük bir oran olmuştur. Buna göre harekete katılan yerel halkın kendi benliğini ön plana çıkarma gibi amaçların hareketin oluşmasında çok etkili olmadığı görülür.

Katılımcıların hiç biri f şıkkını (*"Menfaatlerim olduğu/olacağı için katıldım"*) amaç olarak belirtmemiştir. Bu soruya benzer bir soru daha önce sorulduğu ve değerlendirilmesi yapıldığı için tekrara değerdendiriyoruz.

e (*"Eşim, dostum, çevrem katılıyor diye katıldım. Hiçbir amacım yoktu."*) ile aktörlerin harekete katılım sürecinde onların çevrelerinden ne ölçüde etkilendiklerini görmek amaçlanmıştır. Le Bon (2012)'un iddia ettiği gibi katılımcıların amaçsızca kitle içinde kaybolurcasına mı harekete iştirak ettiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu şıkta çelişkili cevaplar verilmiş ve sorunun ölçmede yetersiz olduğu mülakatlar esnasında anlaşılmıştır. Çünkü katılımcılar bu şık okunduğunda mesela:

Görüşmeci 5. 'Evet eşim dostum etkili oldu. Kahveye gelince hep bu muhabbet dönerdi.'

Görüşmeci 16. "... katılmayana korkak gibi bakılıyordu.' Diye cevaplar vermiş ve şıkka katılmıştı. Fakat çevresinin harekete katılmasında etkili olduğunu ifade edenler için "...hiçbir amacım yoktu." kısmı geçerli olmuyordu. Bu nedenle bu sorunun verilerinin yüzdelik değerdendirmesi biraz sorunlu olabilir. Ama şu sonuç katidir ki harekete katılan her bireyin bir amacı vardır fakat çevresinin etkisi ile katılan ise %34 lük bir orandır.

Yine katılımcıların hepsi bu konuda fikrini beyan etmiş ve "Fikrim yok" şıkkına katılan olmamıştır. Bu durum hareketin katılımcılarının net bir amaç ile eylemde bulunduğunu göstermektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışmamız İzmir'in Bergama ilçesinin Ovacık Köyü'nde kurulacak olan siyanürlü maden işletmesine karşı ortaya çıkan, devam ettiği süreçte ve sonrasında Türkiye'deki toplumsal hareketler içinde kendine önemli bir yer edinmiş olan Bergama Maden Karşıtı Hareket üzerine yapılmıştır. Bu bölümde toplumsal hareket olarak Bergama direnişi ile ilgili elde ettiğimiz genel değerlendirme ve sonuçlar yer almaktadır. Hareketin aktörleri ile yaptığımız mülakatlardan; aktörlerinin nasıl faaliyete geçtiğini, harekete yöre halkından ve dışarıdan verilen desteğin harekete etkisini, kaynakların nasıl elde edildiği gibi konularda edindiğimiz veriler ile hareketin mobilizasyon sürecini ve bu süreçlere etkili olan faktörleri incelenmiştir. Hareketin çatışma alanına, aktörlerin değerlerine ve amaçlarına yönelik edindiğimiz verilerle hareketin yeni toplumsal hareket teorileri çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Diğer yandan eski sosyal hareketleri açıklamak için ortaya çıkan kolektif davranış kuramının Bergama Hareketini açıklamada fonksiyonel olmayan bir yaklaşım olduğu görülmüştür. Kolektif davranış teorisinde sosyal hareketlerin aktörlerini kitle içinde kendi kimliğini ve aklını kaybetmiş, sürü psikolojisi ile hareket eden, irrasyonel biçimde davranan bireyler olarak değerlendirir. Bergama Hareketi aktörleri kolektif davranış teorisinde iddia edildiği gibi de kitle psikolojisi ile harekete katılan amaçsız bireyler değildir. Harekete katılmalarında çevrelerindeki insanların etkisi olduğunu inkâr etmeyen katılımcılar salt içinde buldukları kitlenin etkisi ile değil bilinçli şekilde belli hedefler doğrultusunda harekete katılmışlardır. Öncelikle hareketin başlangıç noktası yani aktörlerin harekete katılmalarındaki en başta gelen amaçları yaşam alanlarını korumak olduğunu görüyoruz. Offe'nın (1999) yeni sosyal hareketler tezine göre yeni hareketler toprak gibi fiziksel temaları ve fiziki hayat koşulları ile insanların ve diğer canlıların hayatlarını idame ettirmelerindeki gerekli şartları muhafaza etmeyi, insanlığın devamını korumayı ve sürdürmeyi amaç edinir. Van Deer Veen (2013) ve Habermas (1981) gibi düşünürler yeni hareketlerin aktörlerinin yaşam alanlarının sürekliliğini sağlamak ve genişletmek amacıyla eylemlerde bulunduğunu ifade ederler. Bu açıdan diyebiliriz ki; Bergama direnişinin Van Deer Veen (2013) ve Habermas (1981) Offe'nın (1999) ve birçok diğer sosyal bilimcilerin de yeni sosyal hareketler tezleri ile örtüşen yönleri vardır. Çünkü Bu tez Bergama Altın Madeni Karşıtı Hareketi aktivistlerinin konuyla ilgili sorularımıza verdiği cevaplarla paralel niteliktedir. Katılımcıların

tümünün amaçlarından biri ve en başta geleni çevrelerini tarlalarını, hayvanlarını, sağlıklarını, ormanları ve ekosistemdeki diğer canlı organizmaları bölgede kurulacak olan siyanürle altın üretiminden meydana gelecek zehirden korumaktır. Devlet iktidarını amaçlamayan ve aktörlerinin ideolojik olarak sağ, sol, liberal, muhafazakâr olarak tanımlanmadığı yeni sosyal hareketleri, bireylerin yaşam alanlarının sömürülmesi eğilimine karşı verilen bir tepki olarak gören kuramcıların görüşlerine göre aktivistlerin temel amacı kendi kararlarını kendilerinin verebildiği bir hayatı özgürce yaşayabilmektir. Bergama hareketinin aktörleri de toplumsal harekete işledikleri toprakları, teneffüs ettikleri havayı, içtikleri havayı ve diğer canlıları kısacası yaşam alanlarını korumak, kendilerinin olanı istedikleri doğrultuda inşa edebilmek, yaşayabilmek için katılmışlardır. Yeni sosyal hareketler mevcut iktidarın değişimini, ele geçirilmesini amaçlamayan siyasal ve ideolojik tabanlı bir toplumsal hareketler değildir. Bergama Hareketine katılan köylülerin, dönemin iktidarlarına ya da genel olarak devlet kurumuna karşı tutumları olumsuz olmayıp hareketin siyasi değişim hedefleyen bir yapısı yoktur.

Bergama hareketi aktörlerine siyasi bir ideolojiye sahip olup olmadıklarına dair direkt bir soru yöneltmediğimiz halde onlar belli bir ideolojiden bağımsız olarak harekete katıldıklarını sıkça vurgulamışlardır. Bergama maden karşıtı hareket de yeni sosyal hareket teorilerinde ileri sürüldüğü gibi meydana geldiği dönemlerde iktidarda olan hükümetlerin politikalarına bir tepki veya genel olarak devlet yapısından duyulan rahatsızlıktan kaynaklanmış bir sosyal hareket değildir. Fakat bazı katılımcılar siyasi, ideolojik bir devrim amaçlamasalar da politik alanda varlıklarını hissettirmek için bu harekete katıldıklarını ifade etmişler fakat asıl amaçlarının çevreyi korumak olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum Bergama hareketinin salt siyasi hedeflere odaklı bir sosyal hareket olmamasına rağmen bazı aktörlerinin harekete katılmakla gündelik hayatta, toplumsal ve siyasal ilişkilerde demokrasinin yerleştirilmesini amaçladıklarını ummuşlardır. Bu yönüyle hareket klasik sosyal hareket teorilerinde belirtildiği gibi siyasi arenadaki devrim ve düzenlemeleri amaçlayan sosyopolitik faktörlerin etkisinde değildir. Bu açıdan hareketi çevre, yaşam alanı gibi faktörler üzerinde duran yeni sosyal hareket kuramların tanımına daha uygun bir hareket olarak değerlendirebiliriz. Bu teorinin savunucularına göre, değişen hayat şartları ile birlikte sınıfsal yapıyı, siyasi ve ekonomik sistemi değiştirmeyi amaçlamayan yeni sosyal hareketlerin aktörleri kendi öznel yaşamları ve yaşam

alanları uğruna mücadele etmektedirler. Bu öznel yaşam kavramı içinde farklı faktörler mevcuttur. Mesela küreselleşme karşıtı, savaş karşıtı, nükleer enerji karşıtı hareketler, LGBT hareketleri, çevreci hareketler sosyal ve kültürel alanlarını koruma, düzenleme hatta yeniden inşa etmeye yönelik hedeflere sahiptir. Yeni hareketler toplumda ki karar alma mekanizmalara katılımı genişleterek gündelik yaşamın demokratikleşmesine katkı sağlar. Bunun yanında bu yeni hareketler faaliyetleri esnasında bireylerin öznel güdülerini karşılamaya dönük amaçları vardır. Bergama hareketine katılan aktörlerin bir 'özne' olarak benliğini ön plana çıkarmak, kendini gerçekleştirmek ve ispat etmek, özgün bir kimlik inşa etmek, dışlanmış kimlikleri kamusal alanda görünür kılmak, sosyal guruplara entegre olmak, toplumsal alanda görünür olmak vb. gibi hedeflerle harekete yönelme oranı %6 gibi çok etkili olmayan bir orandır. Yani Bergama Hareketi aktörleri toplumda marjinal olarak kabul edilen kimliklere sahip kişiler değil mücadeleleri de kimlik mücadelesi değildir.

Bergama Hareketinin bazı aktörleri tek amaçlarının köylerini siyanür tehlikesinden korumak olduğunu iddia ederken bazılarının çevreci yaklaşımlarının yanında farklı amaçlara da sahip olduğu görülmektedir. Bunlardan en yaygın olanı ülke kaynaklarının yabancı ülkelerin eline geçmesini engelleme hedefi olmuştur. Madenin işletme faaliyetlerine başlayacağı dönemde firma sahiplerinin yabancı bir şirket gurubu olması aktörlerde ülkemizin yer altı kaynakların dış ülkelerin sömürüsüne sunuluyor olma fikrinin yerleşmesine neden olmuş ve bireylerin harekete katılmasında önemli bir faktör olmuştur. Bergama hareketi de kapitalizmin temel direkleri olan ve çevreye zarar veren fabrikaların bu sömürüsünü engellemeye yönelik bir mücadeledir. Bu yönüyle Bergama hareketi antikapitalist, antiemperyalist bir siluete bürünmüştür fakat genel olarak modernleşmenin tümünden bir reddi, modernleşmeye karşı anti modern bir cevap değil modernleşmenin bir yan ürünün olan kapitalist sistemin çevreyi sömürüsüne bir karşı çıkıştır.

Tarih boyunca toplumlarda sosyal hareketleri tetikleyecek unsur olan halkın hoşnutsuzluğu her daim olmuştur. Kaynak mobilizasyonu teorisine göre gurupların bu hoşnutsuzluğunu dile getirdikleri sosyal hareketlerin ortaya çıkması ve başarıya ulaşması için siyasal ve ekonomik kaynakların mevcudiyeti gereklidir. Bergama Maden Karşıtı Hareket toplumsal hareketler için gerekli olan kaynak ve stratejiler üzerinde duran kaynak mobilizasyonu teorilerinin ileri sürdüğü gibi mobilizasyon sürecinde bir takım kaynaklar etkili olmuştur.

Hareketin ne tarz protestoların yapılacağından, eylem yapılacak yere ulaşımı sağlamaya, aktörlerin siyanürün zararlarına karşı bilinçlendirilmesinden, maden aleyhinde açılan davalara kadar pek çok faaliyetin Oktay Konyar başta olmak üzere dışarıdan gelen çevreci gurup üyelerinin desteği ve yardımı ile gerçekleştirildiği görülmüştür. Bunun yanında süreç içinde köylülerin avukatlığını yapan Senih Özay ve hareketi her açıdan destekleyen dönemin Belediye başkanı Sefa Taşkın önemli isimlerdir. Hareketin faaliyet alanları ve organizasyon şekilleri ise hareketin karar mekanizmaları olarak köy halklarının oluşturdukları komiteler ve köylere gelen çevreci dernek, siyasetçi ve aktivistlerin müşterek kararları ile belirlenmiştir. Kaynak mobilizasyonu teorisi bazında Bergama direnişini gözden geçirecek olursak hareketin bu teoriye göre açıklanabilecek pek çok niteliğinden biri de Bergama Hareketinin mobilizasyonu sürecinde, hareketi meydana getiren kişilerin, hareketin aktif üyeleri haline gelmesi için motive edilmesi durumudur. Yöre halkının bölgede kurulacak olan altın madeninden duydukları hoşnutsuzluk durumu maden açılacağı haberi üzerine hemen ortaya çıkmamıştır hatta bazıları madenin açılacağını ilk duyduklarında kendilerine ve çevrelerine iş imkânı doğacağı, bölge ekonomisini canlandıracağı fikriyle madene karşı olumlu tutumlara sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Fakat çevreci sivil toplum kuruluşlarının, çevreye duyarlı siyasetçi ve aktivistlerin ilgili köylere gelip madenin zararlarına yönelik halkı bilinçlendirmesi halkın madene karşı durmasının yolunu açmıştır. Yani Bergama direnişine katılan köylülerinin harekete katılmaları ve eylemlerde aktif hale gelmesi hareketin organizatörlerince sağlanmıştır. Köylüler siyanürlü maden işletmesinin ülke ve kendi ekonomilerine faydası olma olasılığına rağmen işletmenin çevreye vereceği zarar nedeniyle mücadeleye katılmışlardır. Köylülerin çoğu (%92 si) maden işletmesinin yaşam alanlarına zarar vereceğine öngörülerini hareketin organize edilmesini sağlayan çevreci derneklerin üyelerinden edindiklerini ve yine bu çevreci derneklerin desteği ile harekete iştirak ettiklerini ifade etmişlerdir. Bunun yanında Bergama hareketi aktörlerinin büyük bir bölümüne (%76) göre dış desteğin olmadığı taktirde hareketin gerçekleşme olasılığı yoktur. Köylüler ve dışarıdan gelen gönüllü çevreci guruplar elbirliği ile bir nevi seferberlik ilan etmişler ve var güçleri ile madene karşı koymuşlardır. Kaynak mobilizasyonu teorisinde ifade edilen, gerekli kaynakları sağlamak ve kaynakları harekete geçirebilme kabiliyetine sahip aktörler ve bu aktörleri kolektif bir şuurla harekete geçirerek lider, Bergama maden karşıtı harekette mevcuttur. Şöyle ki ayrı ayrı köylerde yaşayan

birbirlerinin madene dair tutumlarından habersiz halk bu mobilizasyon sayesinde birlikte hareket eder hale gelmişlerdir. Bu zamana kadar hiçbir toplumsal harekete katılmamış köylüler lider öncülüğünde, çokça ses getirmiş ve ilklere imza atmış bir organizasyonun aktif üyeleri haline gelmişlerdir. Bergama hareketinin başlaması ve ilerlemesinde liderlik görevini üstlenen aktör hareketin her evresinde faal olan CHP eski İlçe Başkanı Oktay Konyar olmuş, onunla köylüler arasında ilişkilerin yoğun olduğu görülmüştür. Siyasi bir kişiliği olması, protestoların en önünde yer alması ve çeşitli sivil kuruluşlarla halk arasında köprü işlevi görmesi nedeniyle o dönemlerde Oktay Konyar köylülerin gözünde önemli bir yerdedir. Fakat bu durum hareketin son bulmasıyla nihayetlenmiş ve eylemler esnasında çokça güvendikleri liderlerinden kendilerini yarı yolda bıraktığı gerekçesiyle nefret eder hale gelmişlerdir. Yeni toplumsal hareketler teorisine göre bu hareketlerin bir özelliği de aktörlerinin dağınık, organizasyonlarının merkezsiz oluşlarıdır. Yani yeni hareketlerin bazı destekçileri protestolara bizzat katılmasalar bile harekete gönül vermiş olup medya ve bilişim teknolojileri vasıtası ile dünyanın öbür ucundan da olsa hareketin bir ögesi, haline gelebilirler. Bergama direnişinin yerel bir hareket olarak doğup ülke çapına yayılması, bölgenin çevresel sorunlarından mutlak olarak etkilenmeyecek olan kişilerce destek verilir hale gelmesi göz önünde bulundurularak bu hareketin yeni sosyal hareket teorileri ile özdeşleşen bir hareket olarak değerlendirmek mümkündür.

Kaynak mobilizasyonu teorisinde üzerinde durulan bir kaynak da toplumsal hareketlerin gerçekleşmesi için gerekli finansal alt yapıyı oluşturan mali kaynaklardır. Bergama direnişi aktörlerinin köy dışında (İstanbul Boğaz Köprüsü'nde, Bergama merkezde) yaptıkları eylemler, maden aleyhinde açılan davalar, siyanürden zarar görmüş bölgelere yapılan geziler vs. esnasında yapılan harcamaları finanse eden mali kaynakları sivil toplum kuruluşları temin etmiştir. Bu tarz destekleri inkâr etmeyen aktörler eylemler sırasında şahsi ihtiyaçlarını kendileri karşıladıklarını fakat harekete katıldıkları için maddi bir yardım almadıklarını vurgulamışlardır. Diğer yandan bazı aktörler kendilerini bu durumdan tenzih ederek köylülerden maddi bir yardım alanların olduğunu söylemektedirler. Rasyonel eylem teorisi kuramcılarına göre aktörler; toplumsal hareketlere, hareketten edinecekleri fayda ve çıkarları uğruna katılan, rasyonel stratejilere sahip bireylerdir. Bergama Hareketi aktörlerinin mücadeleye katılmalarındaki motive edici unsurlar ise rasyonel eylem teorisinde iddia edildiği gibi herhangi bir maddi çıkar ya da avantaj değildir. Aktörler maden şirketinin

açılması halinde kendilerinin iş bulup ekonomik açıdan avantaj sağlamaları olasılığına karşı yinede madene direnmiş olmalarını, maddi çıkar amaçlamadıklarına ispat olarak göstermişlerdir. Bergama maden karşıtı hareket aktörleri ekonomik çıkarlara yönelik taleplerinin olmadığını her fırsatta ifade etmektedirler. Fakat bu aktörler kendi sağlıklarını, ekonomik faaliyet alanları olan tarla, bahçe ve zeytinliklerini korumak amacıyla harekete iştirak ettiklerinden dolayı aktörlerin yine bir rasyonel kazanım ve hesapları vardır diyebiliriz.

Sosyal hareketlerin toplumda hangi şartların olgunlaşması ve sağlanması ile ortaya çıktığı ve hangi şartlarda sürekliliğini sağlayabildiği üzerinde duran siyasi fırsatların yapısı politik süreç yaklaşımı sosyal hareketin gerçekleşmesi için özellikle elverişli siyasi çerçeve ve siyasi fırsat yapıları üzerinde durur. Örneğin yaklaşımın önde gelen temsilcilerinden Tarrow (2006)'a göre sosyal hareketlerin meydana gelmesi için gereken beş faktörden biri harekete destek veren grupların mevcudiyetinin gerekliliğidir. Yukarıda belirttiğimiz gibi Bergama Hareketi başladığı ve devam ettiği süreç içerisinde pek çok çevreye duyarlı dernek, akademisyen, gazeteci, siyasetçi guruplar harekete destek vermiştir. Tarrow (2006)'un diğer dört faktörü; hareketin meydana geldikleri ortamdaki siyasi fırsatlar, siyasi katılımın açıklığı, siyasi gruplaşmaların istikrarsızlığı, seçkinlerin bölünmüşlüğü olmak üzere politik alt yapının harekete elverişli olma durumu Bergama hareketinin ortaya çıktığı dönemlere Türkiye siyasetinde var olan özellikler olup olmadığı tartışmaya açık bir konudur. Ancak şunu diyebiliriz ki; harekete yerel siyasilerin harekete her yönüyle destek veriyor olması bir siyasi olanak olarak değerlendirilebilir. Diğer yandan sosyolojik bir kavram olan toplumsal hareketleri siyasi yapıya endekslemiş olan politik süreç yaklaşımı sosyal hareketi çatışmacı, çekişmeci ve mücadeleciler faaliyetlerin alanı olarak değerlendirmesinden dolayı Bergama maden karşıtı hareketi açıklamada çok işlevsel bir kuram değildir. Çünkü Bergama direnişinde küçük çapta şiddete meyil olsa da bu yaklaşımda iddia edildiği gibi yıkıcı, kavgacı, şiddete dayalı bir sosyal hareket değildir. Dolayısıyla sosyal hareketleri salt şiddet olayları olarak değerlendiren siyasi süreç yaklaşımı, devam ettiği süreç içinde yoğun şiddet eylemlerine yönelmeyen, aşırılıklara kaçmayan ve taleplerini demokratik yollar ile aramış olan Bergama hareketinin barışçı ve hümanist yanlarını görmezden gelen bir yaklaşım olarak söz konusu hareketi açıklamakta başarısız olacaktır.

Bergama Hareketi aktörlerinin kimliklerini toplumsal ve kamusal alanda görünür kılma gibi hedefleri olan kimlik yönelimli hareketler gurubu içine

sokamayız. Yeni sosyal hareketler teorisine göre ise harekete katılımın önündeki engellerin kaldırılması ve üyelerin sadakatinin sağlanması için harekete özgü bir kolektif kimlik oluşturulmalıdır (Van Deer Veen, 2013). Yaptığımız görüşmelerde aktörlerin harekete katılan gurup olarak kendilerini keskin çizgilerle resmettikleri bir kimlikle tanımlamadıkları da görülmektedir. Fakat köylerde maden karşıtı mücadeleye katılan ve katılmayanlar arasında bir bölünme olmuş harekete katılanlar bu faaliyetlerini bir kurtuluş mücadelesi gibi görmüş, harekete verdikleri anlam kutsi bir hal almış bu kutsiyet değeri etrafında inşa ettikleri benlik algısıyla kendilerini bir grubun üyesi olarak tanımlamışlardır.

Diğer yandan bazı aktörler madene karşı olmayan komşu, akraba hatta kardeşlerinin, madene işe girerek çıkar edindiklerini iddia edip onları vatana ihanet etmekle itham etmişlerdir. Aktörler her ne kadar kendilerini hareketin etrafında toplandığı bir kimlikle tanımlamasalar da gurup içindeki bireyler üzerinde belli bir kolektif bilinç etkisinden söz edebilir. Bergama hareketi üyeleri yerel halk ve bölge dışından gelen çevreci aktivistlerden meydana gelir ve süreç içinde bu üyeler arasında yoğun bir dayanışma meydana gelmiştir. Köy içinde karşıt taraflarda yer alan kardeşler birbiriyle uzun süre görüşmemiş, bazı kişiler akrabalarının cenazelerine gitmemişken dışarıdan gelen çevrecileri kendilerine daha yakın bulmuşlardır.

Tönnies'in cemaat (gemeinschaft) olarak nitelediği 'topluluklar' kan bağına veya duygusal ilişkilerine dayanan bir toplum tipi olarak geleneksel kırsal toplum tipini tasvir eder (Slattery, 2010). Araştırmanın örneklemini olan köyler kendi içlerinde, birbirlerine karşı yakın ve samimi ilişkiler içindeyken dışa karşı mesafeli olan, Tönnies'in cemaat (gemeinschaft) tanımlamasına uygun topluluklardır. Amiyane tabirle ifade edecek olursak 'köy yerinde' yabancıya karşı bir duvar vardır. Fakat harekete katılan köylüler ile dışarıdan gelen pek çok çevreci veya araştırmacı aydının katılımı arasında samimi bir ilişki ve yardımlaşma ağı oluşmuştur. Fakat köyler dışarıdan gelen çevreciler ile bu tarz ilişkiler geliştirirken kendi içlerinde ayrışmalar yaşamışlardır. Üç köyle yaptığımız görüşmeler esnasında bir heterojenlik unsuru olarak gurup içinde ki farklı kültürel aidiyetlik faktörleri göze çarpmıştır. Şöyle ki; örnekleme olarak seçtiğimiz Narlıca, Çam Köy ve Ovacık köylerinin her biri diğer ikisini öteki olarak görmektedir. Mesela Ovacık Köylüleri kendilerini muhacir olarak tanımlarken, Çam Köy halkı Yörük kimliklerini ön çıkarmakta, Narlıca köyü sakinleri de alevi mezhebine mensup olduklarını vurgulamaktadırlar. Yani bir

yandan gurup içi bütünleşmeden bahsederken bir yandan bu durumdan daha ağır basan farklı kimlikler, aidiyetlikler karşımıza çıkmaktadır.

Bazı aktörler harekete katılarak kendini daha iyi tanıma, kendine güvenme, kimliğini tanımlama gibi süreçler içine girmediklerini, hareketten sonra herhangi bir alışkanlık edinmediklerini iddia ederken bazıları madenin önlemler (siyanürün zararlarını önlemeye yönelik) almış olmasını somut bir başarı olarak görüp bu durumun kendilerine olan güvenlerini arttıran bir faktör olduğu ifade etmişlerdir. Pek çok kez el değiştiren maden işletmesi köylülerin direnişiyle karşılaştığından itibaren (köylerin alt yapılarına yapılan yardımlar, madene işçi alımında köylülere öncelik tanıma vb ılımlı teklifler ile) halkın rızasını sağlamaya çalışmış ve siyanürün zararlarını önlemeye yönelik pek çok tedbirler almıştır. Bu tedbirler gerek incelediğimiz TÜBİTAK raporlarında görülmüş gerekse yaptığımız görüşmelerde aktörler tarafından dillendirilmiştir. Bu tedbirler yanında köylülere madende iş verilmesi, maden işletme binasının kurulduğu bölgede var olan evler yerine yeni evler imar edilmesi, köylerin alt yapılarına ve okullarına yardım yapılması halkın madene bir yaptırım uyguladığı izlenimi vermektedir. Bu izlenim aktörler tarafından hareketin bir kazanımı olarak görülmesini sağlamıştır. Öte yandan görüşmecilerin bazısı da hareket esnasında insanlara, devlete, ülke içindeki demokrasiye, yasalara ve kendilerini harekete teşvik eden siyasilere güvenlerinin azaldığını iddia etmişlerdir. Dönemin hükümetlerinin demokrasi anlayışlarını eleştiren köylüler siyasi kurumlara da güvenlerinin azaldığını ifade etmekte ve bu durumun aşılması konusunda da oldukça umutsuzdurlar. Çünkü hareketin başladığı ve devam ettiği süreç içinde köylüler şirket tarafından karşı hamleler ile karşılaştığı için değil devletin köylüleri düşman ilan edişi, siyasal iktidarların sürekli şirket lehine temyiz başvurusunda bulunuşu nedeniyle devlete küsmüş, demokrasiye olan güvenleri azalmıştır.

Diğer yandan köylülerin bazıları, ortaya çıkardıkları gösteriler ve hukuki süreçler esnasında herhangi bir alışkanlık, sosyolojik literatür ile ifade edecek olursak hareketin belli bir kültürel sermaye oluşturmadığını iddia etmektedirler fakat onların bu süreçte çok şey edindikleri aşikardır. Aktörler harekete katılmaları ile belden üstü çıplak şekilde eylemde bulunmaları gibi kendilerine has dikkat çekici pratikler üretmişlerdir. Harekete katılan bireylerin çevre, sosyal hareket, altın madenin işletim süreci vb konular hakkında bilgisi, entelektüellik ve farkında olma düzeylerinin yüksek olduğu mülakat esnasında edinilen

izlenimler sonucunda görülmüştür. Örneğin katılımcıların çoğu mülakatta sorduğumuz soru hakkında bilgi ve birikime dayalı dinlenmeye değer değerlendirmelerde bulunmuşlar, oldukça nitelikli cevaplar vermişlerdir. Şüphesiz ki bu duruma süreç içinde halkı bilinçlendirme adına köylere gelen çevreci aktivist, akademisyen ve siyasetçilerin konferans ve seminerleri etkili olmuştur.

Bergama direnişi aktörlerinin gözünde nasıl bir yerde olduğu, hareketi başarılı mı yoksa başarısız mı bulduklarına dair beyan ettikleri fikirlerine baktığımızda çoğunluğu hareketi başarılı olarak değerlendirmektedir. Hareketin başarılı olduğunu düşünen çoğunluk siyanür ile maden işletimini engelleyemeseler de maden şirketine siyanürün zararlarını minimuma indiren tedbirler almalarını en büyük kazanımları olarak görmekteler. Bunun yanında işletmenin ihalesinin çok uluslu şirketlerden Türk firmalarına doğru el değiştirmesi de hareketi onların gözünde başarılı gösteren bir durum olmuştur. Hareketin başarılı olmalarındaki faktörleri ise kendilerinin kararlı ve istikrarlı şekilde 15 yıllık uzun bir süre mücadelelerini devam ettirmeleri ve medya araçları ile tüm ülkeye duyurulması ve bu iletişim ağının genişlemesi dolayısıyla dışarıdan harekete destek verilmesi olarak görmekte-dirler. Hareketin başarısız olduğunu düşünen gurup ise bu başarısızlığın sebebini harekettten bekledikleri sonuçları almamasından dolayı halkın bıkkınlık yaşaması, halka madenden ikna edici teknikler olarak sağlanan iş olanaklarının daha cazip gelmesi, girişilen yasal mücadelelerinin cevap bulamaması olarak ifade etmişlerdir. Kimi aktörler de madenin zararlı olduğuna dair söylentilerle! kendilerinin kandırıldığı bunun aslında siyasi alandaki bir çatışma olduğunu ve kendilerinin bu tezgahta kullanıldıklarını anladıklarında harekettten vazgeçtiklerini iddia etmişlerdir. Bazısı da kendilerini maden taraftarlarıncı Alman ajanlığı yapmakla itham ettikleri bu yaftadan kurtulmak için vazgeçtiklerini belirtmişlerdir.

Bir diğer yandan Necip Hablemitoğlu'nun Bergama direnişi aleyhinde yazdığı yazılar nedeniyle cinayete kurban gitmesinin kendilerini korkuttuğunu ve Hablemitoğlu (2001)'nin iddialarının doğru olabileceği kanısıyla vazgeçtiklerini iddia etmekte-dir. Ayrıca aktörlerin gözünde dışarıdan gelen mali ve manevi desteğin kesilmesi, liderleri olarak gördükleri Oktay Konyar'ın aniden ortadan kaybolması hareketin son bulması ve başarısızlıkla sonuçlanmasına yol açmıştır.

Bergama Maden Karşıtı Harekete katılan yerel halka çevreci guruplar siyanürün bir süre sonra pek çok çevre sorununa yol açacağına yönelik pek çok konferans, sunum gibi çeşitli faaliyetlerde bulunmuşlardır ve yöre halkı siyanürün zararlı olma olasılığına inandıkları için bu harekete katılmıştır. Ancak halk genel olarak hareketin başlamasında bahsedilen zararlarının maden şirketinin siyanürün zararlarını önlemeye yönelik aldığı tedbirler sayesinde şuan kendilerine beyan edildiği kadar yaşanmadığını iddia etmekte. Yine bu yönüyle hareketin bir provakasyon olduğuna ikna olan aktörle de mevcuttur. Bazıları da söz konusu çevre sorunlarının şuan kısmen görüldüğünü fakat bir elli yıl sonra bahsedildiği gibi bölgenin yaşanmaz hale geleceği kanaatindedir. Bu konuda yönelttiğimiz sorulara katılımcıların verdiği cevaplar örneklem olarak seçtiğimiz üç köy olan Narlıca, Çam Köy, Ovacık köylerine göre değişmiştir. Maden sahasının ve işletme binasının Ovacık köyüne yakınlığından dolayı Ovacıklıların mağduriyetleri daha yoğundur. Madenden çıkan siyanür, arsenik ve kadmiyumun biriktiği atık deposundan sızan kimyasal zehirlerin içme sularına karıştıkların endişeli olan halkın evleri de altın kütlelerinin parçalanması sırasında çatlamaktadır. Yine bu parçalama esnasında çıkan tozların bahçe bitkilerinin üstünü kapladığını ve madenden çıkan ağır kokuların köyün havasını ağırlaştırdığını iddia etmekte. Bunun yanında köylülerin çoğu bitki yapraklarının sararıp meyve vermeden dökülüyor olmasının madenin açıldıktan sonra ortaya çıkan bir durum olduğunda mutabıktır. Daha farklı çevre ve sağlık sorunlarından bahseden görüşmeciler de mevcuttur fakat bazı katılımcıların şikâyetlerini, diğer katılımcılar madenden kaynaklanan bir durum olmadığını belirtmişler ve madenden öncede yaşanan ya da maden olmayan bölgelerde de var olan durumlar olduklarını belirtmişlerdir.

Kısacası Bergama maden karşıtı hareket bazı yönleriyle ‘kaynak mobilizasyonu teorisi’ çerçevesinde de açıklana bilen birtakım yönlerinin olmakla birlikte incelediğimiz hareketin temel karakteristik özelliklerinin ‘yeni sosyal hareket teorileri’ne daha uygun olduğu söylenebilir. Bu kanata varmamıza sebepleri arasında hareketin katılımcı aktörlerinin homojen olmayışı, yani temelde köylülerden oluşmuş olsa da harekete destek veren birçok farklı aktörün varlığı, farklı köylerin bir araya gelmiş olması, sorguladığımız birçok değerler açısından da yeni toplumsal hareket değerlerinin aktörler arasında yaygın olduğunu da söyleyebiliriz. Son bir saptama olarak şunu da belirtmekte fayda var incelediğimiz hareket bağlamında değerlendirdiğimizde toplumsal hareketlerin

açıklanması birden fazla yaklaşımı da gerektirebilir. Sonuç itibarıyla Bergama hareketi yeni sosyal hareketlerin ülkemizdeki ilk önemli örneklerinden birisi olarak siyaset sosyolojisi ve toplumsal hareket teorisi açısından sosyolojik bilgi birikimimize önemli katkılar sunmuştur.

KAYNAKÇA

- Akıncı, A. (2013). Türk Siyasal Hayatında 1980 Sonrası Darbeler ve E- Muhtıra. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 39-58.
- Akkaya, Y. (2002). Türkiye’de İşçi Sınıfı Ve Sendikacılık. *Praksis*, 5, 131-176.
- Akkuş, B. (2015). Türkiye Cumhuriyeti’nde Sosyalizm: Türkiye Komünist Partisi’nin Cumhuriyet Halk Partisi’ne bakışı ve özgür bir düşünür ve siyaset adamı olarak Mehmet Ali Aybar. *Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi*, 40 (8), 236-252.
- Balkaya, F. (2012, Ekim). *Çevreci Hareketlerin Ekolojik Yurttaş Oluşturmadaki Rolü*. 2. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu, Kahramanmaraş, 148-154.
- Bayhan, V. (2014). Yeni Toplumsal Hareketler ve Gezi Parkı Direnişi. *Birey ve Toplum Dergisi* 4 (7), 23-57.
- Castells, M. (2006). *Enformasyon Çağı; Ekonomi, Toplum, Kültür 2-Kimliğin Gücü* (Çev. E. Kılıç). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cohen, J. (1999). Strateji ya da kimlik: Yeni teorik paradigmlar ve sosyal hareketler. K. Çayır, (Ed.), *Yeni sosyal hareketler içinde* (109-129) İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Coşkun, M. K. (2007). *Demokrasi teorileri ve toplumsal hareketler* (1. baskı). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Crossley, N. (2002). *Making sense of social movements*, philadelphia: Open University Press, 09.02.2014, <https://www.mheducation.co.uk/openup/chapters/0335206026.pdf>.
- Çalı, H. H. (2006). *Çevreci toplumsal hareket olarak Greenpeace-Türkiye hareketi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çayır, K. (Ed.). (1999). Toplumsal sahnenin yeni aktörleri: Yeni sosyal hareketler. *Yeni sosyal hareketler içinde* (13-33) İstanbul: Kaknüs Yayınları.

- Della Porta, D. ve M. Diani (2006). *Social movements: An introduction*, Oxford: Blackwell.
- Demirkol, E. (2010). Çevre sosyolojisi. *Bilim ve teknik Dergisi* (Kasım).
- Duru, B. (1995). *Çevre bilincinin gelişim sürecinde Türkiye’de gönüllü çevre kuruluşları*. Yayınlanmamış yüksek lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Edwards, B. ve McCarthy, J. D. (2004). “Resources and Social Movement Mobilization”. In Snow, Soule, and Kriesi (ed), *The Blackwell Companion to Social Movements*. (116-52). Oxford: Blackwell.
- Gusfield J., R. Larana E. ve Johnston H. (1999). Kimlikler, şikâyetler ve yeni sosyal hareketler. K. Çayır, (Ed.), *Yeni sosyal hareketler içinde* (131-161) İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Habermas, J. (1981). New Social Movements. *Telos*, 49. 33-37.
- Hablemitoğlu, N. (2008). *Alman Vakıfları/Bergama Dosyası* (2. Baskı). İstanbul: Pozitif Yayıncılık.
- Horuş, M. (2009) 20. Yılında Bergama Davası, *Elektrik Mühendisliği Dergisi*, s. 436, 80-83.
- Hürriyet. (31.12. 2013) *Koza Altına şok karar*. <http://www.hurriyet.com.tr/koza-altina-sok-karar-25477294>
- Inglehart, R. ve Flanagan, S. C. (1987). “Value Change in Industrial Societies,” *American Political Science Review*, 81(4), 1289-1319.
- Kalyoncu, G. (2005). *Türkiye’de sivil itaatsizlik eylemlerinin haberleştirilmesi: Bergama Örnek Olayı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kara, N. (2006). Feminizm(ler)in Toplumsal Hareket olarak Medyaya Yansıma(ma)sı. *Küresel İletişim Dergisi*, s. 1, 1-33.

- Kaypakkaya İ. (2006). *İşçi-köylü hareketleri ve proleter devrimci politikası*. 03.01.2016,
<http://kutuphane.halkcephesi.net/kaypakkaya/isci%20koylu%20hareketleri.htm>.
- Kırpık, C. (2004). *Osmanlı Devleti'nde işçiler ve işçi hareketleri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Laclau, E. ve Mouffe C. (1992). *Hegemonya ve Sosyalist Strateji: Radikal Demokratik Bir Politikaya Doğru* (Çev. A. Kardam). Birikim Yayınları. (Eserin orijinali 1985'de yayımlandı).
- Lala, A. (2010). *Dini-sosyal hareketlerin sosyolojik tahlilinde işlevselci yaklaşım*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Le Bon, G. (2012). *Kitleler Psikolojisi* (Çev. T. Sağlam). (2. Baskı). Alter Yayınları.
- Mamay, S. (2007). Sosyal hareket teorileri ve bu teorilerin Sovyet toplumundaki bugünkü gelişimi (Çev. İ. Demir), *Sosyoloji Notları Dergisi*, s. 2, 51-60.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü* (Çev. O. Akınay ve D. Kömürçü). Bilim ve Sanat yayımları.
- Melucci, A. (1999). Çağdaş hareketlerin sembolik meydan okuması. K. Çayır, (Ed.), *Yeni sosyal hareketler içinde* (81-107) İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Offe, C. (1999). Yeni sosyal hareketler: Kurumsal politikanın sınırlarının zorlanması sembolik meydan okuması *Yeni Sosyal Hareketler içinde* (53-79) İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Özen, H. (2012). *Bergama Mücadelesi: Doğuşu Gelişimi ve Sonuçları*. 05.05.2013, [file:///C:/Users/Toshiba/Downloads/37%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/Toshiba/Downloads/37%20(3).pdf).
- Planck, U. *Türkiye'de Köy Sosyolojisi*, (Çev. R. Küçükboyacı) 04.12.2015, (<http://e-dergi.atauni.edu.tr/atauniiibd/article/viewFile/1025002903/1025002799>).
- Slattey, M. (2007). *Sosyolojide Temel Fikirler*. (Der. Ü. Tatlıcan). Sentez Yayıncılık.

- Şakacı, B.K. ve Aygün B. (2015). *Türkiye’de Çevreye Doğrudan Odaklı Çevreci Hareketler ve Çevresel Yaklaşımları Üzerine Bir Deneme*, 04.12.2015, <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/.pdf>.
- Şener, S. (2007), Osmanlı Sanayileşme Süreci Ve Bu Süreçte Özel Girişimin Rolü. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(3), 56-89.
- Tarrow, S. (1994). *Power in movement: Collective action, social movements and politics*. Cambridge University Press.
- Tarrow, S. (2006). *Power in movement: Social movements and contentious politics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Tezcan, M. *Sosyolojik Yönden Köy (Tanımı ve Özellikleri)*, 04.12.2015, <file:///C:/Users/Toshiba/Documents/Desktop/TEZ%20MAKALELER%C4%B0/tezcan.pdf>.
- Tilly, C. (2004). *Toplumsal Hareketler* (Çev. O. Düz). Babil Yayınları.
- Touraine, A. (1988) *Return of the actor: Social theory in postindustrial society*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Touraine, A. (1995). *Modernliğin Eleştirisi* (Çev. H. Tufan). Yapı Kredi Yayınları.
- Touraine, A. (1999). *Toplumdan toplumsal hareketlere*. K. Çayır, (Ed.), *Yeni sosyal hareketler içinde* (35-51) İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Türkdoğan, O. (2013). *Sosyal Hareketler Sosyolojisi* (1. Baskı). İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu.(1999). *Eurogold Ovacık Altın Madeni TÜBİTAK-YDABÇAG komisyon değerlendirme raporu*. <http://www.kozaaltin.com.tr/upl/tubitakraporu.pdf>.
- Van der Veen, E. W. *Social movement theories*, 04.05.2004, http://husky1.stmarys.ca/evanderveen/wvdv/social_change/social_movement_theories.htm.
- Yaylacı, F. G. (2012). *Yeni Toplumsal Hareketler* (2. Baskı). Eskişehir: Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.

Yıldırım, Y. (2012). *Yeni toplumsal hareketlerin siyasal olanı belirlemedeki rolü: Avrupa Sosyal Forumu ve hareketlerin Avrupa'sını kurmak*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, S. *Ey Sol Neredesin?*, 11.01.2016, http://ees2.beykent.edu.tr/WebProject/Uploads/EySol_Neredesin.pdf.

EKLER

Ek 1. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Abd Saha Çalışması Görüşme Formu

ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYOLOJİ ABD SAHA ÇALIŞMASI GÖRÜŞME FORMU

Bu form Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalında yüksek lisans tezi için yapılan saha çalışmasının görüşme sorularından oluşmaktadır. Görüşme verileri sadece söz konusu araştırma için bilimsel amaçlarla kullanılacak olup herhangi bir şekilde üçüncü taraflarla paylaşılmayacaktır.

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kayhan DELİBAŞ

Öğrenci: Ayşegül MERMER

Mülakat Soruları

1. Adınız (İsteğe Bağlı).....
2. Normalde yaşadığınız yer
3. Yaşınız
4. Cinsiyetiniz ?
 Kadın Erkek
5. Eğitim durumunuz nedir? (En son bitirdiğiniz okul?).....
6. Medeni durumunuz?.....
7. Ne iş yaparsınız (Geçiminizi nasıl sağlarsınız?)
8. Hareket sırasında ki mesleğiniz neydi?.....
9. (Sizce sakıncası yoksa) Aylık geliriniz aşağıdakilerden hangisine en yakın?
 0-500 501- 1000 1001- 1500 1501-2000
 2001- 3000 3001- 4000 4000 ve +

10. (Sizce sakıncası yoksa) Ailenizin bir aylık toplam gelirini aşağıdakilerden hangisine en yakın?

- () 0-500 () 501- 1000 () 1001- 1500 () 1501-2000
() 2001- 3000 () 3001- 4000 () 4000 ve +

11. Hareket sırasında ki maddi durumunuzu köye göre nasıl tanımlarsınız?

() çok yoksul	() yoksul
() orta	() iyi
() çok iyi	() Cevap yok
() Diğer.....	

12. Harekete katılma sürecinizden kısaca bahseder misiniz? (Yani harekettten nasıl haberdar oldunuz, nasıl katıldınız, faaliyetlerinize ön ayak olan şahsiyetler kimlerdi?) (İsim vermek zorunda değilsiniz)

13. Protestolara katılmazda etkili olan faktör, madenin size verdiği bir rahatsızlık durumu muydu yoksa harekettten sağlayacağınızı düşündüğünüz avantajlar gibi sizi motive eden bir durum muydu? Biraz detaylı anlatır mısınız?

a. (Harekete katılmanızda herhangi bir maddi beklentiye sahip miydiniz?)

b. (O dönem hareketin önde gelenleri tarafından size para, rant, çıkar, statü gibi menfaatler vaat edildi mi yada siz umdunuz mu?)

14.Hareketin organize edilmesi nasıl gerçekleşti, hareket nasıl gelişti? Biraz anlatır mısınız?

a. Gösteriler esnasında malum birtakım masraflarınız olmuş olmalı. Bu süreçte masraflarınızı nasıl finanse ettiniz? Kişisel olarak mı karşıladınız yoksa organizatörler mi karşıladı?

b. Hareket sırasında ne tarz protestoların yapılacağı nasıl belirlendi ve buna kim karar verdi?

c. Gösterileriniz esnasında herhangi bir şiddet ortaya çıktı mı? Şayet cevap evetse: neden ve hangi durumlarda şiddete yönelme oldu?

15. Sizce gösteriler için köy dışından size destek veren guruplar gelmeseydi sizler yine de örgütlenebilir ve bu hareketi kendi başınıza ortaya çıkarabilir miydiniz? (Lütfen biraz anlatınız.)

16. Sizin harekete katılmanızda ki temel amacınızı aşağıdakilerden hangisi en iyi ifade ediyor? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.)

a)	O dönem madeni işletecek olan şirket yabancı bir firma olduğu için, ülke kaynaklarının yabancı ülkelerin eline geçmemesi için bu harekete katıldım.
b)	O dönemdeki hükümetin politikalarından rahatsızdım, bu rahatsızlığımı ifade etmek, siyasi alanda varlığımı hissettirmek için katıldım.
c)	Bir birey olarak kendimi ispat edebilmek için katıldım.
d)	Çevrem, tarlam, yaşam alanımın zarar göreceği korkusuyla katıldım.
e)	Eşim, dostum, çevrem katılıyor diye katıldım, hiçbir amacım yoktu.
f)	Menfaatlerim olduğu/olacağı için katıldım.
g)	Fikrim Yok.
h)	Diğer (Lütfen belirtiniz).....

17. Kurulmasın karşı çıktığımız maden şirketi ekonomik açıdan size ve köyünüze avantaj sağlaması olası bir kuruluştu. Fakat siz ekonomik avantajlara rağmen madene karşı çıktınız ? (Genel hatlarıyla anlatır mısınız?)

18. Şimdi size birtakım ifadeler okuyacağım bu ifadelere lütfen Katılıyorum, Kararsızım, Katılmıyorum ve ya Fikrim yok şeklinde cevap veriniz.

		Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Fikrim yok
(a)	Maden köy için ekonomik yönden avantajlı olsa da, çevreye, insan ve diğer canlıların sağlığına zararlı olması muhtemeldi. Bana göre insan hayatı ve çevrenin zarar görmemesi ekonomik gelirden daha önemli.				
(b)	Köy (ben) geliri (mi) tarım veya hayvancılıktan yeterince sağlıyordu (m). Köye yapılacak ekstra bir yatırıma gerek olmadığını düşündüğümünden madenin ekonomik avantajını çok önemsemедim.				
(c)	Eşim dostum harekete katıldı. Onlarla verilen kararlara uymam gerektiğini hissettim. Bu his madenin ekonomik getirisini göz ardı etmeme neden oldu.				
(d)	Madenin oluşturacağı yıkım ile çocukluğumu, gençliğimi ve tüm tecrübelerimi yaşadığım köyüme zarar vereceği korkusu, madenin ekonomik avantajını gözümde değersizleştirdi.				
(e)	Maden ile birlikte köye yabancı insanlar gelecekti. Dolayısıyla köyümüzün geleneksel yapısı bozulacak, şahsımda ve köy halkında huzursuzluk meydana gelecekti. Bu durumun yaşanması tedirginliği ekonomik faydayı göz ardı etmeme neden oldu.				
(f)	Benim için, idealler paradan daha önemlidir. Ben çevremi korunmasına dair ideallerimden vazgeçmemek uğruna madenin ekonomik faydasını göz ardı ettim.				
(g)	Bence insanlara toplumla ilgili konularda daha çok söz hakkı verilmelidir. Bizim yaşam alanımızda, maden işletmesi kurulurken bize söz hakkı tanınmadı. Bu durum, benim madenin ekonomik getirisini göz ardı etmeme neden oldu.				
(h)	Eğer elimde olsaydı en öncelikli olarak küresel ısınma, ormanların yok olması, göller ve nehirlerin kirlenmesi, buzulların erimesi gibi çevresel sorunlara yatırım yapardım.				
(i)	Eğer elimde olsaydı çevreyi kirletsele dahi fabrikalar açar, doğal dengeleri gözetmeden kalkınmaya öncelik veririrdim.				
(i)	Benim için, öncelikli olan maddiyattır, paradır. Doğal hayatın korunması, çevresel sorunlar, küresel ısınmanın önlenmesi gibi idealler daha sonra gelir.				

19. O günlere dönecek olursak, madenden çevrenin, doğanın, insanların, bitki ve hayvanların zarar göreceğine dair öngörülerini nereden edindiniz?

20. Madenin kurulmadan önce bahsedilen ve hareketinde gerekçesi olan olası zararlarını şuan hissediyor musunuz?

21. Maden kurulduktan sonra çevreye ve köyde yaşayan canlılara ne gibi zararı oldu ya da siz olduğuna inanıyor musunuz? (Lütfen Belirtiniz.)

22. Bu hareket birçok köyde tartışma ve bölünmelere sebep olmuştu. *Sizin köyünüzde bu ve buna benzer olaylar ortaya çıktı mı?*

() Evet () Hayır () Fikrim yok () Diğer.....

23. Şayet bölünme olduysa, bu bölünmeyi akrabalık bağı, arkadaşının tarafını tutma ya da hareket öncesine dayanan hasımlıklar etkiledi mi?

24. Şayet bölünme olduysa, bu bölünme ve ikilikler köyde hala hissediliyor mu?

25. Harekete katılmanız ile kendini daha iyi tanıma, kendini bulma, kimliğini tanımlama gibi sizi siz yapan şeylerde bir değişiklik oldu mu? (Lütfen biraz detaylı belirtiniz)

26. Hareketten sonra edindiğiniz bir alışkanlık, günlük hayatınızda değişen bir şey oldu mu?

27. Uzun yıllar devam eden maden karşıtı hareket bazen sekteye uğramış, sonra tekrar başlamış ve daha sonra sessizliğe gömülmüştür. Bu hareketin sekteye uğraması, tekrar başlaması ve sönmesinin nedenleri sizce nelerdir? (Lütfen biraz detaylı belirtiniz)

27. Hareketin son bulması ve belli bir süre durmasında ne gibi engellerle karşılaştınız. (tehtid, şantaj, baskı gördünüz mü? Gördüyseniz hangi merciden?)

28. Sizce bu hareketi bugün nasıl değerlendirirsiniz? (başarılı mı oldu, başarısız mı?)

a. Başarılı olduysa sizce başarılı olmasını ne gibi faktörler etkiledi?

b. Başarısız olduysa sizce başarısız olmasını ne gibi faktörler etkiledi?

29. Sizin görüşleriniz alınarak, size ve çevrenize olumsuz etkisi olmayacak şekilde kurulacak olsa yine madene karşı çıkar mıydınız yoksa köyünüzde kurulacak her tür maden işletmesine mi karşısınız?

30. Maden çevreye zararsız bir kuruluş olsaydı köyünüze yabancı, bilinmeyen bir işletmenin kültürümüze, benliğimize zarar vereceği korkusu sizi harekete iter miydi?

31. Bu hareketten önce ve sonrasında bu ve benzer konular için başka yürüyüş, gösteri ve eylemlere katıldığınız oldu mu?

32. Madenin köyünüze maddi olarak bir getirisi veya köyden götürdüğü şeyler oldu mu?(tarım yapamama, göç alma vs. gibi)

33. Görüşmemiz burada sona eriyor sizin eklemek ya da sormak istediğiniz bir şey var mı?

Zaman ayırdığınız için çok teşekkür ederim.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı :Ayşegül MERMER

Doğum Yeri ve Tarihi :Bergama

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi :Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Yüksek Lisans Öğrenimi :Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyoloji Ana Bilim Dalı

Bildiği Yabancı Diller :İngilizce

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurumlar ve Yıl :Zübeyde Hanım İlköğretim Okulu-2015- 2016

İLETİŞİM

E-posta Adresi :aysegul35_a@hotmail.com

Tarih :20/01/2016